Eesti Mets

METSANDUSAJAKIRI • ILMUNUD AASTAST 1921 TALV 4/2019

STIHL®
Telli ja võida uhke auhind
Vt lk 31

Punarebase kavalus tähendab, et ta on osav kohaneja

Keava mees tunneb, et RMK ajab temaga kiusu

Kuidas vanasti mände vaigutati

Intervjuu Lemeks grupi juhi Jüri Külvikuga

9 771406 665001
HIND 4.90€

TIMBERMATIC™ MAPS

LÕPP OLETUSTELE

TimberMatic Maps on intelligentne abimees. GPS-positsioneerimisel põhinev rakendus näitab reaalajas täpselt harvesteri langetatud puidu sortimentide asukohta ja mahtu. Koondamise maksimaalse efektiivsuse saavutamine on TimberMatic Maps abil planeerides enneolematult lihtne.

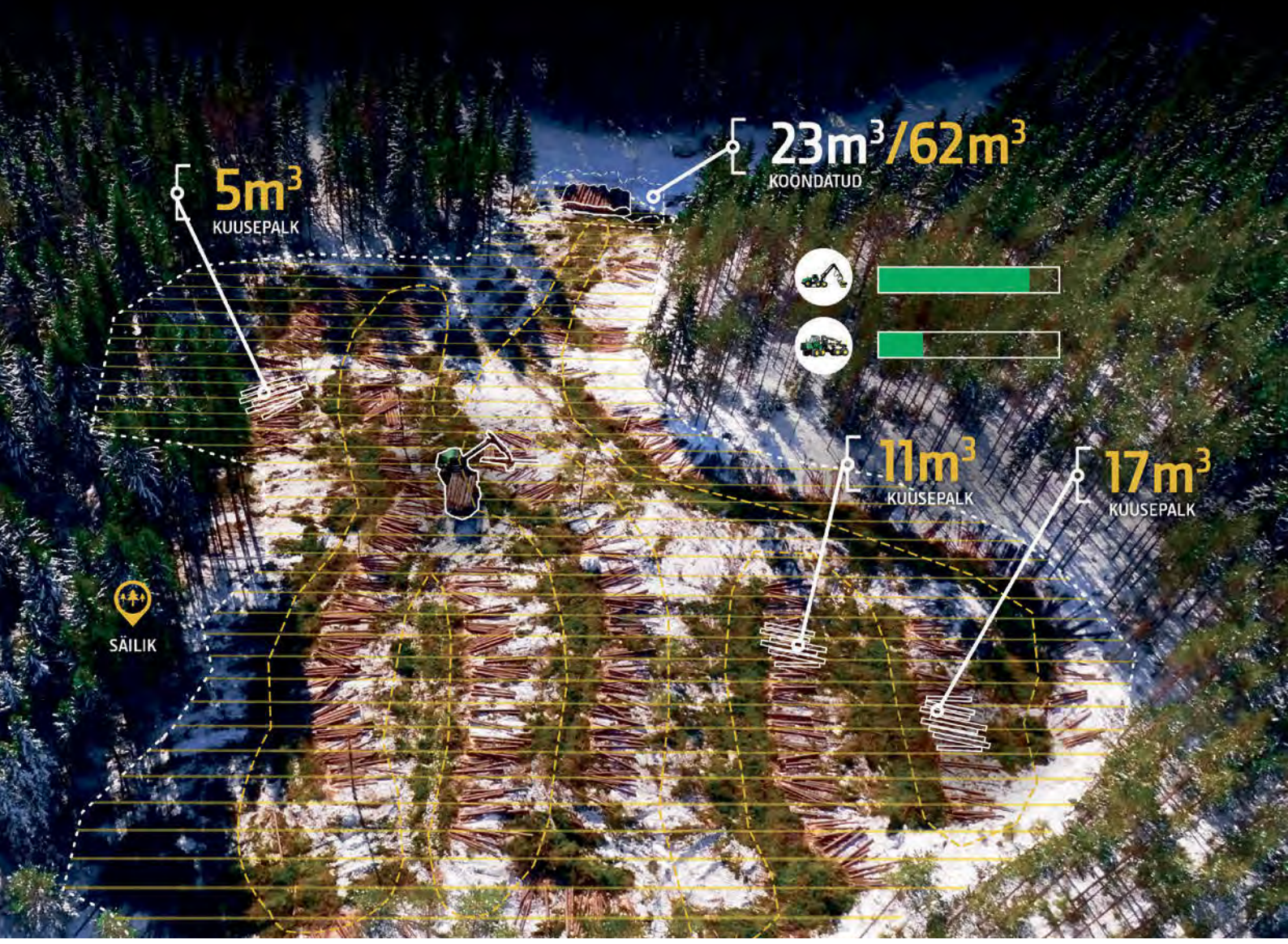

INTRAC

INTRAC Eesti AS, Tartu mnt. 167, Harjumaa, tel. 603 5700, info@intrac.ee

3 Uudised

6 Metsastatistika

8 Intervjuu
ANDRES REIMER
Jüri Külvik: Puidutööstused saavad maailma kriisidega hakkama, asi läheb käest ära sisepoliitikas
Eesti metsa- ja puidutööstust on viimastel aastatel tabanud justkui Egiptuse nuhtluste laviin, tõdeb Lemeks Grupi juht Jüri Külvik.

14 Tööjõud
ANDRES REIMER
Ürask ravis metsatöölised rahutute jalgade sündroomist terveks
Kui veel aasta alguses otsisid metsandusfirmad töötajaid tikutulega taga, siis nüüd on olukord muutunud, sest tormi- ja üraskikahjustusega puidust üle ujutatud turg tõmbab metsaärile pidurit.

18 Metsandus
SANDER SILM
Metsast saab raha välja tuua mitmel erineval moel
Mittepuidulise tuluga võib teenida arvestatava raha ja sellest on juba ka aru saadud.

24 AIN ALVELA
Lehtpuu saepalk läheb Eesti puidutööstuse jaoks üha rohkem hinda

28 Probleem
AIN ALVELA
Aastaid kaitsealal spordirada hooldanud mees tunneb, et RMK ajab temaga kiusu
Riigimetsa majandamise keskus ei luba enam Keava mägedesse rattakrossiraja teinud ja seda hooldanud Illar Oleskil maastikukaitsealal üraskikahjustusega puid raiuda.

34 Metsafirma
MERLE RIPS
Roger Puit – suuruselt teine erametsaomanik Eestis

40 Metsandus
TOIVO MEIKAR, JÜRI EHRPAIS, JÜRGEN KUSMIN
Vardi loomets on saanud 200aastaseks

46 Ajalugu
HEINO KASESALU
Balti Metsaselts kui metsamajanduslike teadmiste koondaja ja levitaja

50 Olid ajad
LIISI SEIL
Märkidega puud räägivad loo vaigukogujatest
Saarjõe maastikukaitsealal kasvavad männid, mille tüvedel on mõistatuslikud lõikejäljed – just nagu oleks seal läbi viidud salarituaale. Tegelikult on need mälestused ajast, mil Eesti metsades käis hoogne vaigukogumine.

55 Metsastatistika

56 Loodusvaatlus
KARL ADAMI
Lindude toidulaud ei jää metsas talvelgi päris tühjaks

62 Loodusemees pajatab
VAHUR SEPP
Punarebase kavalus tähendab, et ta on osav kohaneja

64 Üks küsimus ja üks vastus
Eestis on statistilist metsahindamist tehtud 20 aastat. Kui palju tööd on selle ajaga tehtud?

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Eesti Mets

52. aastakäik. Nr 4/2019
Metsandusajakiri, ilmunud 1921. aastast

Toimetus:

PEATOIMETAJA
KRISTIINA VIIRON
tel 5199 1549
kristiina@loodusajakiri.ee

KEELETOIMETAJA
MERLE RIPS, merlerips@hot.ee

KÜLJENDUS
RAUL KASK, raul@ww.ee

VÄLJAANDJA:
MTÜ Loodusajakiri
Endla 3, 10122 Tallinn, 610 4105
www.loodusajakiri.ee
www.facebook.com/EestiMets

TEGEVJUHT, REKLAAM
RIHO KINKS
tel 508 6690, riho.kinks@loodusajakiri.ee

TURUNDUSJUHT
MARILIIS KESKÜLA
tel 501 0119, mariliis@loodusajakiri.ee

TELLIMINE
www.tellimine.ee/loodusajakirjad
tel 617 7717, tellimine@expresspost.ee

Ajakiri ilmub
Keskkonnainvesteeringute Keskuse
toetusel

KESKKONNAINVESTEERINGUTE KESKUS

© MTÜ Loodusajakiri, Eesti Mets®, 2019

NORDIC SWAN ECOLABEL
Trükitoode
4041 0820

PEFC sertifitseeritud
Käesolev toode on pärit säästvalt majandatud metsast ja kontrollitud allikatest
PEFC
PEFC/19-3-3
www.pefc.ee

TRÜKK AS Printall

Kaanefoto:
Remo Savisaar

Rebane.

Mida koledam inimsilmale, seda ilusam linnule ja liblikale. Aga on see mõistlik?

Mõned aastad tagasi helistas mulle üks mees, kes kurtis, kuidas pärast raiet jäävad kõik oksad langile maha. „Miks neid ära ei koristata?" tõreles ta. „Kuidas kitsekesed siin kõndida saavad?"

„Ega mets peagi ju sile nagu bulvar olema, küllap nad kõnnitud saavad," lohutasin meest ja tsiteerisin staažika metsamehe Jüri Ehrpaisi ütlust: „Mida koledam inimsilmale, seda ilusam linnule ja liblikale." Pealgi oksad ju kõdunevad ja annavad uutele puudele rammu.

Lugedes käesolevast ajakirjanumbrist lugu sellest, kuidas Illar Oleskil ei lubatud sanitaarraiega varuda kaitsealalt üraskite järatud puid, mis hiljem ikkagi maha raiuti ja sinnasamasse vedelema jäeti, meenus see lugu ja Jüri Ehrpaisi ütlus mulle taas.

Kui helistaja kurtis raidmete koristama jätmise üle, siis Oleskile teevad muret terved tüved, mis nüüd metsa all risti-rästi lebavad ning lindu, liblikat ja väga tõenäoliselt ka üraskit rõõmustavad.

Sarnast lugu, kus looduskaitseliste piirangute tõttu ei tohtinud koristada Tudu tormis murdunud puid, rääkis kunagi ka endine Paasvere metsaülem Erkki Etverk. Tegemist oli Vassivere kandi vaigutatud männikuga, mis oli kantud põlismetsa nimekirja ja mis pidigi pärast tormi maha lebama jääma.

Kulus kolm aastat ning siis äkki võeti külili langenud mets põlismetsa nimekirjast maha ja lubati ära koristada. Ainult et siis kõlbas see üksnes kütteks, ehkki varem saanuks neist mändidest ka palki lõigata.

On üsna ilmne, et eks inimene vaatab asju oma mätta otsast ja nii tilgubki metsamajandaja süda verd, kui tema silmis väärt materjal niinimetatud elustikepuudena lihtsalt maha vedelema jääb. Iseäranis veel siis, kui neid elustikupuid on ümbruskond niigi täis.

Sellisel juhul teadmine, et see rõõmustab ehk lindu ja liblikat (seda ütlust kasutas Jüri Ehrpais minu mäletamist mööda raidmete, mitte tüvede langile jätmise kohta), väga ei lohuta ka. Eriti veel siis, kui äkki kolme aasta möödudes muudetakse meelt ja leitakse, et enam need murdunud või maha saetud tüved ei peagi elurikkust pakkuma.

Kristiina Viiron

Foto: Sven Arbet

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Hendrik Relve laulis linti metsameeste hümni

Eesti Metsa endine peatoimetaja Hendrik Relve salvestas koos kursusekaaslastega 2019. aasta augustis metsameeste hümni, mida metsandustudengid on laulnud 1946. aastast alates.

Päris sarnased ei ole suust suhu levinud metsahümni sõnad püsinud ja ka viis on mõnevõrra muutunud.

Hendrik Relve ning tema kursusekaaslased Endla Asi ja Toivo Kalling salvestasid hümni 1971. aasta versiooni Jõgevamaal Voorel, just selle, mida nad omal ajal laulda tavatsesid.

Hümn, mille endale valisid metsandustudengid 1946. aastal Järvseljal, oli tolleaegse õppuri Ülo Eriku sõnul suhteliselt roppude sõnadega laul. Üks filoloogist tudeng kirjutas sellele aga viisakamad ja metsameeste hümnile kohased sõnad, mis ajaga mõnevõrra muutusid. Vahetusid ju näiteks akadeemia dekaanid ja õppejõud, kelle nimesid samuti võib hümni erinevatest versioonidest leida.

Metsamehe hümn on kõige ehtsam suust suhu levinud rahvaluule, tõdeb Ülo Eriku poeg Mart Erik, kes on selle sünniloost ja käekäigust loonud eraldi veebilehekülje metsameestehymn.ee

Täpselt südaööl

Nii 1971. aastal Eesti Põllumajanduse Akadeemia lõpetanud Hendrik Relve kui ka Mart Erik, kes sai sama kooli lõpudiplomi 1976. aastal, kinnitavad, et hümni tavatseti ja tavatsetakse ka nüüd laulda öösiti kell 12.

„Kõik tõusevad laua tagant püsti ja laulavad," kirjeldavad nad. Mõlema sõnul tehakse nii tänini, kui kursus kokku tuleb.

Ent metsandustudengite seas kestis komme hümni oma kursusega laulda kuskil 1980. aastate lõpuni, siis see vaikselt hääbus. Tõenäoliselt selle tõttu, et tudengid sõitsid üha enam isiklike autodega ega jäänud Järvseljale ööbima. Ka Gorbatšovi kuival seadusel võib oma roll olla, sest lauluõli ju enam polnud.

Haruldane nähtus

Hendrik Relve sõnul on see päris ainulaadne, et ühe eriala tudengitel püsib suhteliselt pikka aega – üle 40 aasta siiski – oma hümn.

„EPA veterinaaride hümnina tuntud laul ei olnud siiski ühe eriala laul, seda laulsid teised ka. Tartu ülikooli proviisoritudengid on laulnud rebasteõhtul „Krambambulit", aga ka see ei ole vaid ühe eriala laul, vaid pärineb vanast üldtuntud tudengilaulust," tõdeb Hendrik Relve.

Metsameeste hümni saab kuulata ning selle sõnu ja sõnade sünnilugusid lugeda metsameestehymn.ee lehel.

Mart Erik palub metsandust õppinud inimestel oma meenutusi metsameeste hümnist ja õpingute ajast temaga jagada, samuti on oodatud tudengielu meenutavad fotod ja kursuste almanahhid/raamatud. Mart Erikuga saab ühendust võtta hümni kodulehe kaudu, aga võib kirjutada ka otse marterik@neti.ee või helistada 501 7886.

Kristiina Viiron

Foto jäädvustas läbi droonisilma Erametsakeskuse kontrollüksuse kvaliteedinõunik Andres Orula

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Kährik tuli ja tõi auhinna

Ajakirja Eesti Loodus tänavusel fotovõistlusel pälvis Eesti Metsa eriauhinna Kalmer Lehepuu foto jõge ületavast kährikust. Sillana kasutas loom mahalangenud puutüve.

Lehepuu sõnul on foto tehtud peegelkaamerast ehitatud rajakaameraga, millel on ka liikumisandur. Selle sättiski ta spetsiaalselt üles, et tabada jõge ületavat looma.

„Kui loom üle läheb, siis käib plõks," märkis Lehepuu. Ta täpsustas, et kuna fotograaf niisugusel puhul ise looduses passima ei pea, võib pildistamine mõneti lihtsam tunduda, kuid tegelikult nõuab omajagu tööd sobiva paiga otsimine, fookuse paika seadmine, tausta valimine ja muu selline toiming.

Kuna puid on tema sõnul jõele langenud rohkem kui üks, siis pole ju teada, millisest just võiks loom üle tulla.

„Ootasin ilvest, hunti või karu," tunnistas Lehepuu, „aga tuli kährik ja tõi auhinna."

Ta sai pildistada küll ka karu ja ilvest. Esimesena mainitu foto saatis ta samuti fotovõistlusele, kuid see äramärkimist ei leidnud. Ilvese puhul oli aga fookus tema sõnul paigast ära.

„Lehepuu kährikupildi puhul saabki eelkõige esile tõsta hetke tabamist – foto annab edasi midagi sellist, mida muidu metsas ei näeks," lausus Eesti Metsa peatoimetaja Kristiina Viiron, miks just kähriku foto nii-öelda sõelale jäi.

Foto: Kalmer Lehepuu

Eesti Metsa preemia pälvinud foto.

Eesti Looduse 20. fotovõistluse üldvõidu ehk loomafotode kategooria peaauhinna pälvis fotograaf Jaak Sarv varahommikuse pildiga naerukajakate kolooniast. Autori sõnul leiutas ta selle foto saamiseks kaamerale Eestis ilmselt ainulaadse automaatse intervallpäästiku ja pildi tegemise hetkel magas ise hoopis kodus sooja teki all.

Noorte kategoorias sai loomafotode peaauhinna Henri Ristisaar oravapildiga. Võistlusel anti välja ka taimede, seente ja teiste peaauhindu ning palju eripreemiaid.

Kokku osales üle 1300 pildi 250 autorilt, neist 44 noorte arvestuses.

Auhinnatud fotosid saab vaadata veebilehel loodusajakiri.ee

EM

Eesti Mets soovib palju õnne sünnipäevaks!

- Viljandimaa metsaseltsi juhatuse liige **Eha Valeikiene** 70, 7. november.
- Tartu ülikooli külalisprofessor **Tiit Nilson** 80, 16. november.
- Saaremaa metsaühingu juhatuse liige **Kaido Humal** 55, 19. november.
- Saare valla erametsaomanike ühingu juhatuse liige **Madis Avi** 65, 27. november.
- Keskkonnaagentuuri metsaosakonna juhtivspetsialist **Enn Pärt** 60, 29. november.
- SA Eesti Metsanduse Arengufondi juhatuse liige **Ants Varblane** 65, 4. detsember.
- Palamuse metsaseltsi juhatuse liige **Ülo Kriisa** 65, 12. detsember.
- Eesti maaülikooli professor **Veiko Uri** 50, 19. detsember.
- Abiksmetsas OÜ juhatuse liige **Enari Lumi** 35, 24. detsember.
- Vardi metsaühistu juhatuse liige **Agur Paisu** 45, 28. detsember.
- RMK Põlvamaa metsaülem **Tiit Timberg** 60, 28. detsember.
- Erametsakeskuse kontrolliüksuse kvaliteedinõunik **Andres Orula** 45, 19. jaanuar.
- Keskühistu Eramets ja Viru-Lemme metsaseltsi juhatuse liige **Guido Ploompuu** 65, 21. jaanuar.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

UUE
PÕLVKONNA
PROFISEERIA

ECHO X SERIES

Ideaalse kaalu ja võimsuse suhtega

TÕSINE METSASAAG

ECHO CS-501SX

Kaal 4,7 kg. Võimsus 2,57 kW. Töömaht 50,2 cm³.

- **Kergeim 50 cm³ saagide hulgas**
- **Talveklapp**
- **Magneesiumsulamist karter**

~~599 €~~

519 €

TARBIJA-GARANTII VIIS 5 AASTAT

ETTEVÕTTE GARANTII KAKS 2 AASTAT

PROFESSIONAALNE 100% KVALITEET

JAAPANI TEHNOLOOGIA

aiatehnika eksperdid.ee

ECHO®

METSASTATISTIKA

Kaitsealad Eestis

KAITSEALAD EESTIS MAAKONDADE KAUPA (HEKTARITES/ARV)

- Looduskaitseala
- Maastikukaitseala
- Rahvuspark
- Muu

28 967 Pindala (hektarites)
16 Kaitsealade arv
73 476 Kogupindala (hektarites)
109 Kaitsealade arv kokku

KAITSTAVA METSAMAA PINDALA (HEKTARITES)

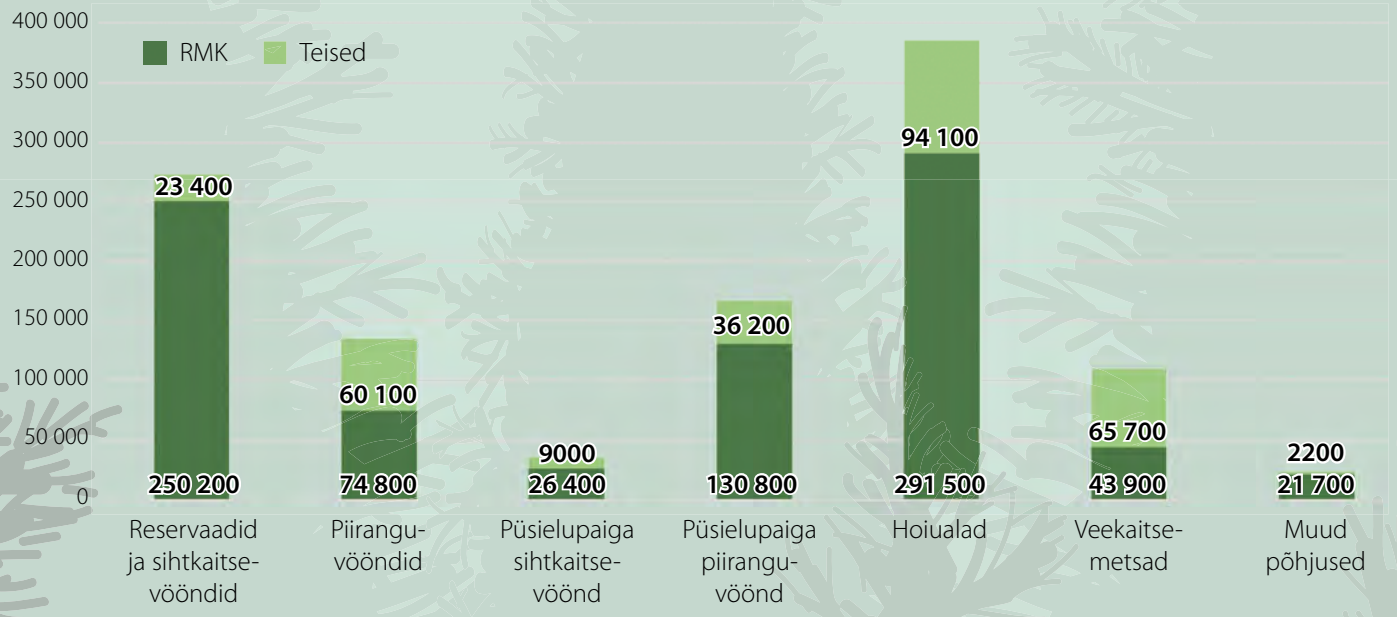

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

METSASTATISTIKA

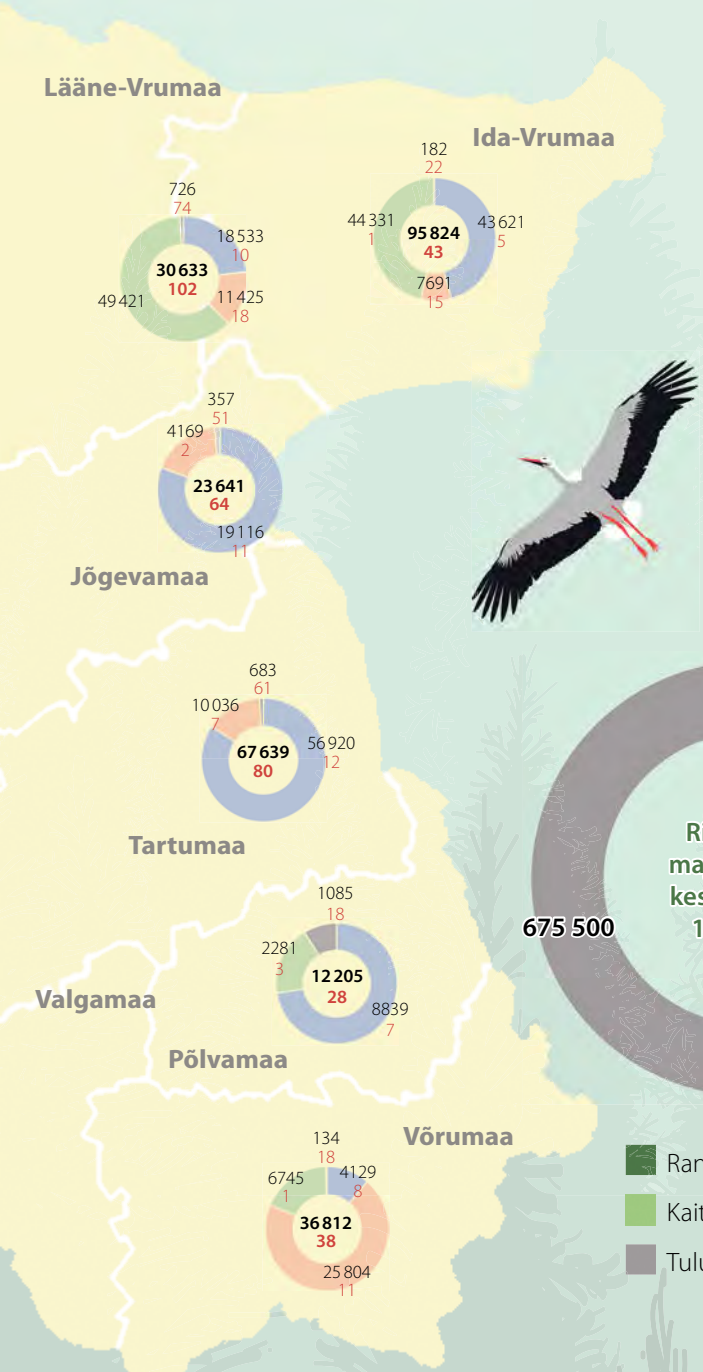

METSAMAA PINDALA JAGUNEMINE KAITSEREŽIIMIDE JÄRGI (HEKTARITES)

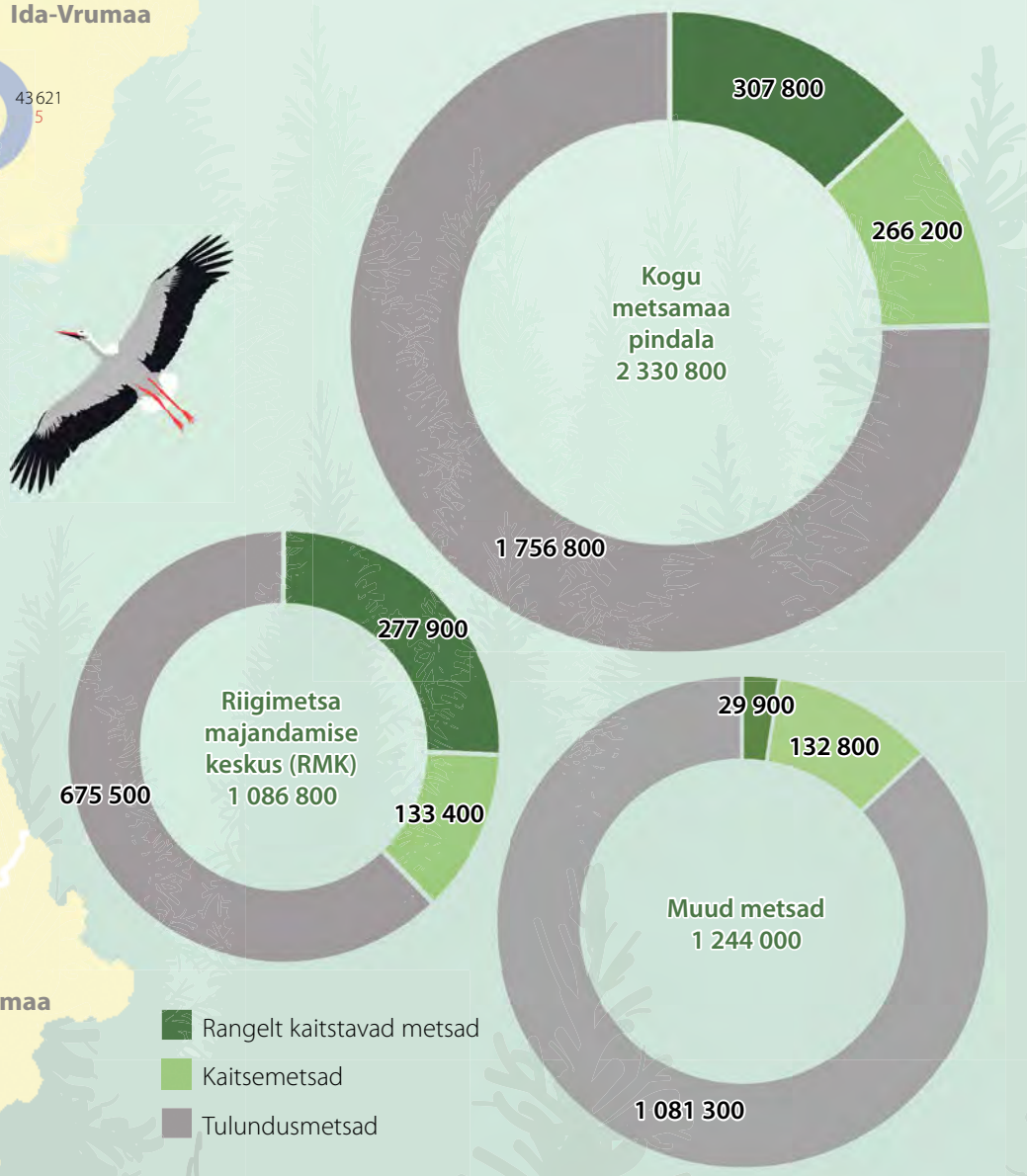

KAITSTAVA METSAMAA PINDALA JAGUNEMINE ENAMUSPUULIIGI JÄRGI (HEKTARITES)

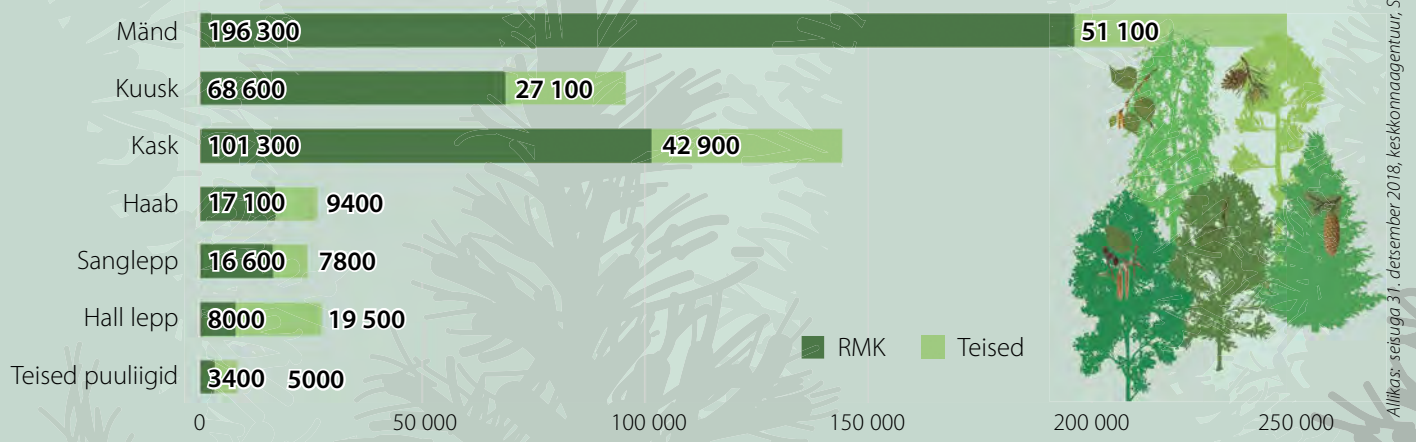

Allikas: seisuga 31. detsember 2018, keskkonnaagentuur, SMI

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Foto: Arno Mikkor

Intervjuu

Jüri Külvik:

Puidutööstused saavad maailma kriisidega hakkama, asi läheb käest ära sisepoliitikas

Andres Reimer

Eesti metsa- ja puidutööstust on viimastel aastatel tabanud justkui Egiptuse nuhtluste laviin, tõdeb Lemeks Grupi juht Jüri Külvik.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Esmalt saadi valus tagasilöök, kui nurjus miljardi euro suurune tselluloositehase projekt.

Ühtäkki hakkasid Läti ja Leedu töösturid väga jõuliselt tegutsema ja on hakanud eestlastele puidu valdkonnas tugevat konkurentsi pakkuma.

Lisandus veel ka kliima soojenemisest tingitud kuuse-kooreüraski rünnak mitmes Euroopa riigis, mis täitis turu erakorraliselt maha raiutud puiduga.

Ühtlasi on sektoris jätkuvalt enesekindlust. Kliimakriisi süvenemise taustal on maailm pööramas aina enam pilku metsandusele ja puidule ning ilma puidusektorita oleksid käpuli nii Eesti riigi eelarve kui ka siinne maaelu.

Kuidas äkilised turu ja ärikeskkonna muutused Eesti puidusektorit mõjutavad?

Tselluloositehase projekti tagasi lükkamine polnud mitte niivõrd kitsalt metsanduse probleem, aga tõstatas küsimuse suurinvesteeringute soosimise kohta Eestis. Kindel on see, et iga sajast miljonist eurost suurema investeeringu võtavad audiitorid ja konsultandid väga põhjalikult juppideks lahti. Uuritakse, mis on toimunud sellel turul viimase kümnekahekümne-kolmekümne aasta jooksul. Tselluloositehase juhtumi kirjeldus selle esmastes dokumentides on konsultantidele kättesaadav ja nad ei lähtu oma analüüsides ajakirjanduses avaldatust.

Ma kujutan ette tulemust, kui investeeringuga seotud inimesed lähevad siia kavandatava investeeringuga hasarti, võivad ka vaimustuda, kuid kusagil kaugemal istuvad nõukogud, lõplikud otsustajad saavad kätte konsultantide aruanded Eestis valitsevast suhtumisest suurinvesteeringutesse. See olukord pole üldse hea, pean Eesti kodanikuna ütlema.

Kas see tähendab, et suurt investeeringut nõudvat ettevõtmist on Eestisse raske kui mitte öelda võimatu rajada?

See tähendab, et siin antakse lubadusi ja need võetakse samas väga lihtsalt tagasi. Selline ebamäärasus peletab suurinvestorit kõige rohkem.

Ma laiendaks selle etteheite lisaks Stenbocki majale ka siinsele poliitkultuurile laiemalt. Meelsasti langetatakse poliitotsuseid, mis on valimiste jaoks paariks aastaks kasulikud. Riigimehelikud oleksid need otsused, mis oleksid pikas perspektiivis kasulikud.

Tselluloositehase puhul langetatud otsuseid ei julge mina pidada riigimehelikeks.

Meelsasti langetatakse poliitotsuseid, mis on valimiste jaoks paariks aastaks kasulikud.

Kas tehase kavandajad oskasid ette näha, et see koht, kuhu tahetakse tehast püstitada, osutub haldusreformi tagajärjel samasuguse tähtsusega kohaks nagu Tartu Raekoja plats?

Kui nüüd vinti üle keerata, siis oli kaks varianti, et kas rajada tehas Tartu ülikooli ette või Raekoja platsile. Tegelikult nägi esmane planeering ette Tartu ja Viljandi maakonda. Seejärel kõlas lubadus, et kui leiate koha, kus omavalitsus lubab, siis võib jätkata. Seepeale tuli pakkumisi omavalitsustelt, millega me polnud esmalt arvestanud. Täiendavad uuringud näitasid, et tehast oleks võimalik rajada nii Pärnu, Võru kui ka Põlva maakonnas. Kuid valimised tulid peale ja vanker keerati kraavi.

Kas sellega on tselluloositehase lugu vähemalt Eesti pinnal nüüd lõplikult lukku pandud?

Projekt on riiulile pandud ja sinna on palju olulisi teadmisi kogutud. Kuid, nagu tegevjuhid ka ütlesid, kui meie sellega edasi ei lähe, siis teevad seda lätlased. Kuulda on, et meie naabrid liiguvad Lätis selle teemaga jõudsalt edasi.

Kuna tegemist on mitte ühe riigi, vaid terve Baltikumi ülese investeeringuga, siis kahte samasugust siia kanti ei tule. Kui meie oleksime olnud esimesed, oleks tehas tulnud meile.

Kas Eesti puidutööstuse investorite ring on teretulnud ka Lätisse kavandatavasse tehasesse?

Ma praegu ei tea seda, aga välistada ei saa.

Kas Läti ja Leedu on nüüd tõesti konkurentidena kerkinud Poola kõrvale ja ohustavad eestlaste positsioone?

Puidusektoris on mitmeid erinevaid valdkondi, mis kõik on ka erinevas olukorras. Puitmööblis on leedulased kogu aeg olnud väga tugevad, metsas mitte nii tugevad. Kuid lätlaste puhul, kui tselluloositehas peaks seal hakkama arenema, on teada, et neil on väga tugev puitlaastplaadi ettevõte ja samuti Eesti kapitalil põhinev graanulitööstus.

Kuidas muutuv konkurentsiolu-

JÜRI KÜLVIK

Jüri Külvik on metsamajandamise ja puidutööstuskontserni Lemeks asutaja ning juht. Kontserni tütar- ja sidusettevõtted tegelevad nii metsa ülestöötamise, põllumajanduse, puidu ekspordi kui ka puidu töötlemisega.

Grupi ettevõtted toodavad saematerjali, küttegraanuleid, liimpuittalasid, aiamööblit, puidust piirdeid, erineva suurusega puitmaju, ukse- ja aknakomponente, käesolevast aastast ka vineeri.

Lisaks Eestile toimetavad Lemeks grupi ettevõtted veel Lätis, Prantsusmaal, Soomes, Suurbritannias, Rootsis, Norras ja Saksamaal.

Lemeks Gruppi kuuluvate ettevõtete müügitulu oli 2018. aastal 146 miljonit eurot.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Jüri Külviku sõnul on Eesti puidutööstuse ettevõtted juba valdavalt nii tugevad, et saavad maailmas toimuvate asjadega enamasti hakkama. Olukord läheb käest ära siis, kui sisepoliitiliselt võetakse vastu populistlikke otsuseid stiilis, et lubame raiuda seitse või üksteist või viisteist miljonit tihumeetrit.

kord mõjutab teie ettevõtteid ja tootegruppe?
Muutuv konkurentsiolukord mõjub erinevatele väärtusahela lõikudele erineva tugevusega, ka mõju ajahorisont on erinev. Kuna me tegutseme metsa omamise, ülestöötamise, transpordi, esmase töötlemise ja lõpptoodete valmistamisega, siis arvan, et kuhugi mõjub rohkem, kuhugi vähem, aga võib-olla ka hiljem. Lõpptootena toodame puitmaju, õuemööblit, graanuleid, liimpuitu – need käituvad väga erinevalt.

Keegi on kunagi öelnud, et kui oled ettevõtete grupina kogu ahelas sees, siis tihti üks silm nutab ja teine naerab, kuid kriisist aitab selline lahendus tervikuna kindlasti paremini üle saada.

Millised tooted on heas seisus?
Puitmajad ja graanulid pole kõige hullemad. Liimpuidutööstuses on mõningast kõhklemist, aga seni veel midagi tõsist ei näe. Mitmed tuleviku suhtes kindlust väljendavad indeksid, mida rahvusvaheliselt jälgitakse, näitavad mõningast pessimismi. Kuigi halvasti ei lähe, siis võib see ka kiiresti muutuda.

Praegu sõidavad muidugi jõulud väga tugevalt sisse, mis ärevuse foonil võib mitmete toodete müüki pärssida – igaks juhuks püütakse vahelaod tühjemad hoida. Kui aga veebruaris lähevad ilmad ilusaks, siis Lääne-Euroopa klient võib ärgata ja leida, et ta ikkagi vajab neid traditsioonilisi tooteid. Töö poolest tihedaid veebruari- ja märtsikuid on ka varem olnud, kui on talve keskel kõheldud ja siis tahetud palju ja korraga tellida.

Kas teie tööstusharu mõjutavad rohkem kohalikud probleemid või üleilmselt, näiteks kaubandussõda?
Kaubandussõjast tulenevaid piiranguid on raske väga selgelt hinnata, kuid teatud toodete osas ma seda mõju ei alahindaks. Mingil ajal me saatsime Hiinasse suurel hulgal konteinereid mitmete kaupadega, kuid sealt on tulnud väga selge tagasilöök. Need võivad vähemalt osaliselt olla kaubanduslepetega kaasnevad takistused.

Ekspordile keskendunud saetööstusel on praegu rasked ajad, kuid see pole seotud kaubanduslepete, vaid 2017. aastal Euroopat räsinud tormidele järgnenud olukorraga.

Vineeriturul pole samuti head ajad, kuid seda ma panen küll rohkem kaubanduslepete ümber toimuva peale. Vineeriturg on nii hinnas kui ka mahtudes viimasel ajal alla läinud, mis mõjutab meie Jõgeval alustavat vineeritööstust. Õnneks me ei suudagi seal praegu veel palju toota.

Jõgeva vineeritehast võib pidada Eesti üheks säravamaks tööstusinvesteeringuks.
Jõgeva tehas on tõepoolest üksjagu kõrgtehnoloogiline, sest me saime sinna mitte üksnes Eesti, vaid ka Euroopa mõistes väga head konsultandid, kellega koostöös valisime nii seadmed, seadistused ja tehnoloogia

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

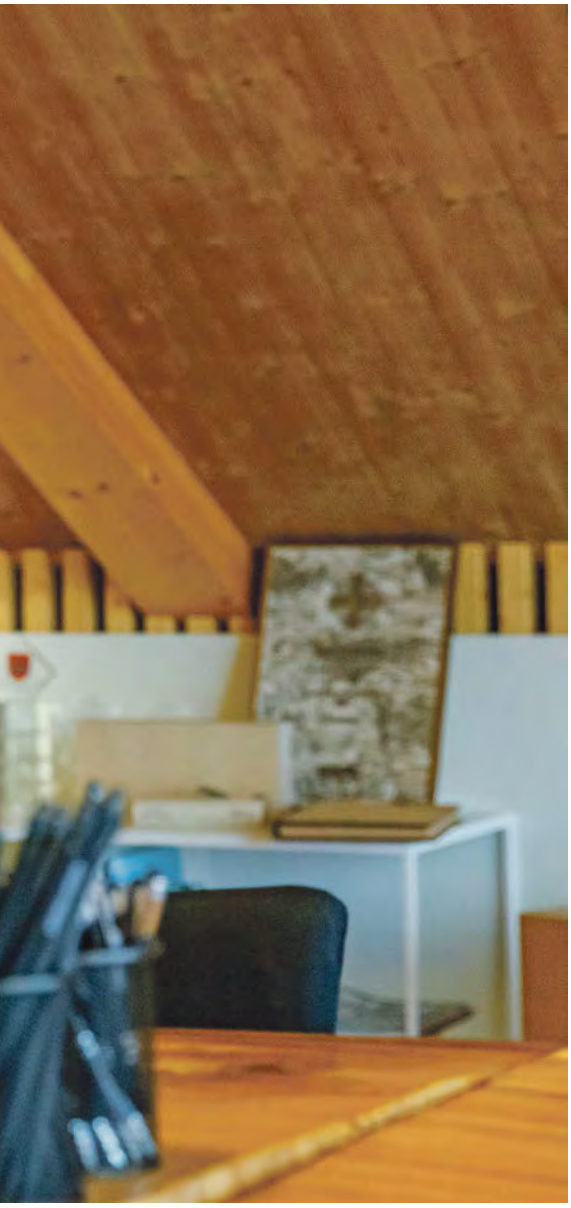

LEMEKS GRUPP

PUIDUTÖÖSTUS
AS Palmako
AS Pinest
AS Viiratsi Saeveski
AS Aegviidu Puit
AS Viru-Nigula Saeveski
AS Estonian Plywood

PÕLLUMAJANDUS
OÜ Sakala Põldur

METSAMATERJALI TURUSTAMINE
AS Lemeks Wood Supply
OÜ Lemeks Timber Trading

METSAMAJANDUS
AS Lemeks Tartu
AS Lemeks Põlva
AS Lemeks Võru
AS Lemeks Viru
AS Lemeks Jõgeva
AS Lemeks Harju
AS A&P Mets
SIA Baltic Forest
OÜ AP Metsatööd
AS Lemeks Sadamad Kunda osakond
AS Lemeks Sadamad Paldiski osakond

- **Metsamajandus – puiduterminalid** Paldiski, Kunda, Pärnu, Salacgrīva
- **Metsamajandus – metsakinnistud** Tartu, Põlva, Võru, Viru, Viljandi, Jõgeva, Rapla
- **Põllumajandus** Viljandi
- **Tootmine – esmane töötlemine** Viiratsi, Aegviidu, Viru-Nigula, Kunda
- **Tootmine – järeltöötlemine** Kavastu, Laekvere, Põltsamaa, Põlva

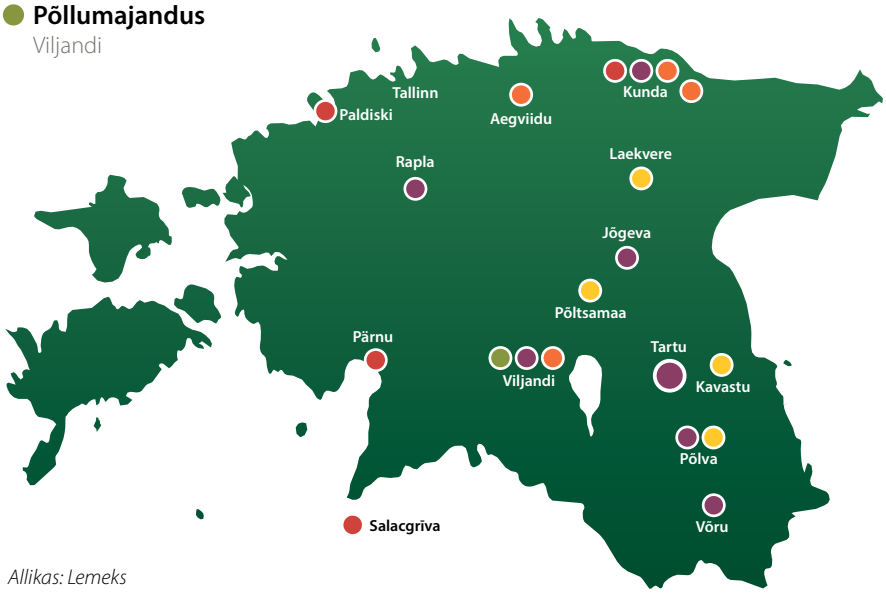

Allikas: Lemeks

paiknemise nii, et need peaks töötama piisavalt konkurentsivõimeliselt.

Tõsises konkurentsisituatsioonis muutub iga investeeritud euro ja tootmismahu omavaheline suhe erakordselt tähtsaks.

Mis ikkagi kaubandussõja kontekstis vineeriturgu otseselt mõjutab?
Tavapärased ostu-müügi ahelad ei pruugi toimida, asjad käivad varasemaga võrreldes kuidagi teistmoodi. Vineeri tarbimine on väga suur ehituses, samuti raudteeveeremi, järelkärude ja kaubikute konstruktsioonides, meretransportdis. Need on suuremahulised ja üleilmsed tooted, mida kaubanduslepingud mõjutavad.

Mis aga puudutab saematerjali, siis Euroopat tabanud tormiheitmete ja üraskikahjustuste mõju on raske alahinnata. Üks üraskipiirkond tekitab järgmise üraskipiirkonna, seetõttu tuleb lisaks kahjustatud metsale raiuda märkimisväärses mahus ka külgnevat tervet metsa.

Kui mina metsandust õppisin, siis pöörati metsa tervisele suurt tähelepanu: millal tuleb puit metsast välja saada ja mida teha, et metsakahjurite epideemiad ei puhkeks. Praegu leheveergudelt loetavates debattides või dogmaatilistes tõekuulutustes peetakse seda teadmist kuuenda järgu asjaks, mida justkui polegi vaja. Praegu propageeritakse niinimetatud ökoloogilist vaadet, mis saab üha suuremat kõlapinda ka meedias.

Kui nüüd veidi üle pakkuda ja kujutada ette, et Eesti oleks tervenisti üks suur rahvuspark, kus igal pool oleks nii ümber kukkuvaid puid kui ka elurikkust ning kui siis rahvuspargi ühest otsast hakkab üraski pandeemia pidurdamatult levima, ei tahaks küll seda tulemust näha.

Eks see tähendab, et üksnes kuivanud tüved seisavad üksteise kõrval püsti.
See pilt on väga kole, kui minna internetti ja vaadata, mis Saksamaal on toimunud. Kuid naljaga pooleks – seal leidub elurikkust küllaga.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Kas Eestis pole üraski nuhtlus veel nii-öelda tuppa astunud?
Selles mõttes pole ürask meie tuppa veel astunud, et meie metsad on olulisel määral veel puutumata. Kuid Lõuna-Rootsis on ta olemas. Tormi- ja üraskikahjustustega kaasnevad tohutu ulatusega lageraied, milliseid meil ei osata ette kujutadagi. Sealt saadud metsamaterjal ei maksa praktiliselt midagi.

Kui kaua kahjustuste maha lõikamine võib veel kesta ja kui pikalt selle mõjud turgu mõjutavad?
Teemakohastes kirjutistes mõni ekspert räägib kahest, mõni viiest, mõni kümnest aastast. Olukord on prognoosimatu.

Meie kahju tuleb sellest, et nendes piirkondades antakse palki poolmuidu ära, kõik saetööstused töötavad täie võimsusega ja ületootmine on viinud hinnad täiesti teise maailma. Nõrk ettevõte ei pruugi seda olukorda üle elada.

Kas maha võetud puidule kehtivad ka nii-öelda parim enne tähtajad?
Puidu kvaliteedi ja hinna alanemine toimub aja jooksul pidevalt – kui saetööstusesse enam ei kõlba, läheb edasi plaaditööstusesse, sealt graanuliks, siis kütteks. Kahjustatud puidu seast tuleb väga palju välja just madala hinnaklassi materjali, aga ka parema kvaliteediga puitu, sest epideemia piiramiseks võetakse ka ümbritsevaid terveid puid maha.

Kuidas paistab Euroopa puiduturgu tabanud kriisi taustal Eesti Energia idee hakata Narva elektrijaamade kateldes põlevkivi kõrval suuresti puitu kasutama?
Mul on täpselt meeles, kui Eesti Energia seda sama asja ligi kümme aastat tagasi tegi – tuli järsku turule. Äri oli üles ehitatud nii, et kümnel erineval moel võib Eesti Energia lepingud päeva pealt lõpetada.

Kohe, kui tuli poliitiline otsus, siis päeva pealt need lepingud ka lõpetati. Paljud väiksemad ettevõtted olid laenuga hankinud lõikurid ja hakkurid ning sattusid seetõttu väga raskesse olukorda.

Kui nüüd taas ühel päeval järsku tullakse ja järsku lõpetatakse, siis Eestimaa metsaomanikule, väikese transpordiettevõtte ja puiduhakkuri omanikule ning energiapuitu tarbivas valdkonnas konkureerivale ettevõttele sünnib väga suur kahju.

Kui Eesti Energia tagab stabiilse, kuni miljoni tihumeetri puidu põletamise, siis tuleb sellest pigem kasu.

Kümme aastat tagasi sattus puidu põletamine samasugusesse aega kui Põhjamaade tormimurdude tõttu ajasid Eesti puidulaod üle ääre. RMK saatis siis laoplatside tühjendamiseks Narva ahjudesse ka paberipuud.
Kui puit seisab, siis ta hakkab laagerdudes kvaliteediklasse mööda alla käima saepuidust kuni küttepuuni. Kui laod on väga täis, siis nii võib juhtuda, nagu läks RMKl.

Kui puit seisab, siis ta hakkab laagerdudes kvaliteediklasse mööda alla käima saepuidust kuni küttepuuni.

Kuid ma kordan, et kui Eesti Energia tuleb oma põletamisplaaniga lühiajaliselt, siis saadud kasu ei kaalu üle kaasnevat pikaajalist kahju. Kuna mina pole poliitik, siis ma pean iga päev mõtlema ette rohkem kui kaks aastat.

Kuidas teie näete praegust olukorda, kus erinevad huvigrupid tõlgendavad metsa tervise mõistet lausa vastandlikult?
Kahjuks on meil kraadidega teadlasi, kes on liitunud justkui metsanduslike usuliikumistega. Kui sellise teadlase teadustöö on tehtud näiteks loopealsete taimede paiknemisest, siis nüüd on asunud nad rääkima süsiniku sidumisest, metsa kasvatamise meetoditest ja paljust muust. Nad on hakanud mingisuguseid teooriaid uskuma ja peavad justkui ebaoluliseks seda, milles nad tegelikult on tugevad asjatundjad. Kui nende uuritav objekt on olnud kusagil metsa lähedal, siis nad juba esinevad metsateadlastena.

Seetõttu lahmitakse uskumusega, et Eesti peaks olema valdavalt loodusreservaat, räägitakse kõvahäälselt, milliste võtetega tuleb metsa tegelikult kasvatada, milliseid tooteid tuleb puidust valmistada, millise tehnoloogia ja seadmete abil seda teha. Selleks kasutatakse oma autoriteedi rõhutamiseks konkreetse ülikooli teadlase positsiooni, olenemata erialast. Nii see ei peaks olema, sest eriarvamusi saab esitada ka ausatelt positsioonidelt lähtudes.

Kuidas mõjutavad teie ettevõtete töötajate käekäiku praeguseks metsamajandust tabanud tõmbetuuled? Kas võib tulla palkade kärpimine ja töökohtade vähenemine?
Võib. Eesti puidutööstuse ettevõtted on juba valdavalt nii tugevad, et saavad maailmas toimuvate asjadega enamasti hakkama. Olukord läheb käest ära siis, kui sisepoliitiliselt võetakse vastu populistlikke otsuseid stiilis, et lubame raiuda seitse või üksteist või viisteist miljonit tihumeetrit. Selliste sõnumite mõju võib olla oluliselt suurem, kui oskame arvata.

Üks töötleva tööstuse töökoht loob kolm kuni viis kaasnevat töökohta. Kui piirkonnas ei ole puidu- või metallitööstust, siis ei vajata seal õpetajaid, juuksureid, poode ega kohvikud. Ka transportida pole midagi. Ärme unusta, et hiljutise uuringu järgi on paljudes maakondades iga neljas töökoht seotud puidu- ja metsatööstusega.

Me võime ette võtta igasuguseid aktsioone maal elu hoidmiseks, andes noorele tüki metsa- või põllumaad, kuid reaalselt hoiab neid maal ikkagi ainult konkurentsivõimeline palk. Kindlasti võivad lisameetmed abiks olla. Puidusektor maksab maakondade tasemel keskmisest palgast tunduvalt üle ja iga töökoha kadumine meie sektoris tähendab mitme tuletõrjuja ja õpetaja töökoha kadumist. See toob kaasa regionaalpoliitiliselt väga hullu olukorra.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Kümnetuhandehektarilise looduskaitseala lisaks moodustamine võib samuti luua üks-kaks töökohta, kuid mitu töökohta kaob?

Milline on teie silmis oht, et praeguse metsamajandamise tempo juures raiutakse Eesti lihtsalt lagedaks?

Usu vastu argumente kasutada ei saa, kuid ma tean väga selgete numbrite põhjal, et Eesti lagedaks raiumise ohtu ei ole. Me võime hakata igavusest vaidlema näiteks selle üle, kas kolm on suurem kui viis, aga sellel ei oleks mingisugust arukat mõtet.

Meie metsa kasvav tagavara on viimase kümne-kahekümne-viiekümne aasta jooksul paranenud. Ka pindalaliselt on metsatagavara kasvanud minu arvamuse järgi isegi rohkem, kui see kajastub statistikas. Meie halduses olevate maade järgi mõistan, et palju on kirjas niinimetatud muu maana, kuid me teame, et seal peal kasvab noor mets.

Vanuseline koosseis on teine lugu. Sõja järel jäid paljud põllud sööti ja sinna tekkis üksjagu metsa. Vanadel karjamaadel asuvad kuusikud on haigustele tihti vastuvõtlikumad kui põlismetsades kasvanud kuusikud. Praegu on nad küpseks saanud ja neid on palju.

Selleks, kuidas tänase päeva kontekstis siduda metsas süsinikku, on tehtud hulk doktoritöid, mis niinimetatud metsa abistajate jaoks ei maksa mitte midagi. Kui lilleteadlane ütleb, et kasvav mets ei seo süsinikku, siis seda avaldatakse mõnes meediaväljaandes eriti nähtaval kohal. Süsiniku sidumise kohta tehtud uurimistöid leiab ainult teadusajakirjast. See on halb olukord.

Ajakirjanikuna olen näinud, kuidas väide, et noor mets seob süsinikku, võib ühiskondlike metsakaitsjate seas põhjustada vihapurskeid.

Mina pole metsateadlane, ehkki olen seda asja viis aastat õppinud. Muidugi ma ei välista, et kuusenoorendikus on elurikkust vähem kui ürgmetsas. Kuid süsiniku sidumise fakti see ometi ei peaks ümber lükkama!

Jüri Külvik: „Üks töötleva tööstuse töökoht loob kolm kuni viis kaasnevat töökohta. Kui piirkonnas ei ole puidu- või metallitööstust, siis ei vajata seal õpetajaid, juuksureid, poode ega kohvikud. Ka transportida pole midagi."

autoriõigus MTÜ Looduskaitsjakiri

Foto: Kristiina Viiron

Tööjõud

Ürask ravis

metsatöölised rahutute jalgade sündroomist terveks

Andres Reimer

Kui veel aasta alguses otsisid metsandusfirmad töötajaid tikutulega taga, siis nüüd on olukord muutunud, sest tormi- ja üraskikahjustusega puidust üle ujutatud turg tõmbab metsaärile pidurit.

Nõudlus püsib saemeeste järele. Nemad lõikavad alusmetsa, aga ka neid puid, mida masin lõigata ei saa.

„Metsandusettevõtete jaoks on olukord tööjõuga täielikult muutunud – kui veel aasta alguses dikteerisid töötajad tingimusi, siis nüüd saab juba läbi rääkida," märkis Priimo Metsa juhatuse liige Aivo Mündel.

Mullu soovitas töötukassa tehnikahuvilisel ennekõike just metsa üles töötamise masinate operaatori ametit õppida. Nimelt olid nende oskustega inimesed selle valdkonna kõige enam otsitumate nimekirjas märkimisväärsel kohal.

Ehkki veel kuu aega tagasi võis töökuulutuste portaalidest leida teateid, millega ettevõtjad värbasid metsa üles töötamise ja väljaveotraktorite juhte, siis praegu neid enam ei traalita. Loo valmimise ajal leidus CV Keskuse portaalis 27 põllumajanduse ja metsanduse valdkonna tööpakkumise kuulutust, millest üksnes kuus olid metsandusettevõtete omad. Samal ajal rippus nii ehituse kui ka transpordi valdkonna rubriigis üleval kummaski 300 tööpakkumise ringis.

Igaühele see töö ei sobigi

Tööotsijatele metsamasina operaatori ametit soovitada näib mõneti veider, sest tegemist pole kaugeltki lihtsa tööga. Selle eriala omandanult oodatakse väga suurt distsipliini ja korraarmastust, samuti metsanduse ja tehnika tundmist.

Turul valitseb veel selline suhtumine, et kui konkurent maksab kaks protsenti rohkem, siis võib see osutuda kaalukeeleks.

„Nii masinad kui ka tooraine on väga kallid ja selleks, et sellest kõigest maksimumi võtta, oodatakse metsamasina operaatorilt tippsportlase suhtumist ja vormi," selgitas Mündel. „Samuti tuleb olla valmis pidevalt uut juurde õppima."

Tööläbirääkimised metsameestega toimuvad ikka sama moodi nagu teistes tehnikaga seotud valdkondades. Tööotsija huvitub esmalt loomulikult palgast, samuti eeldab, et talle antav masin oleks uus ja heas seisukorras.

„Tänapäeval on töövestlusele tuleval inimesel sinu ettevõtte kohta juba väga palju infot kogutud," tõdes Mündel. „Teatakse väga täpselt, millisel kohal sa tööstusharu palga edetabelis asud ja kuidas oled oma töötajatega käitunud."

Turul valitseb veel selline suhtumine, et kui konkurent maksab kaks protsenti rohkem, siis võib see osutuda kaalukeeleks. Samuti tehakse valik

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

selle järgi, kas firma annab tööröivad, ametiauto ja suudab tagada pideva töö.

Metsafirmade käekäiku on tema sõnul oluliselt mõjutanud ja mõjutab viimaste aastate ilm, sest talvekülmad ei tule enam oktoobrikuus ja ei kesta kevadeni. Ka sünoptikud kinnitavad, et lumekattega periood on varasemaga võrreldes ühe kuu võrra lühenenud. Külmaks läheb jaanuaris ja seda jätkub vaid kuuks ajaks, pehme ilm aga seab raiele ja metsa väljaveole piire.

Praegused puidu hinnad ei ole enam aastataguse ajaga võrreldavad, eriti okaspuu osas. Ürask ja tormid on viinud palju tööjõudu välismaale, sealseid kahjusid likvideerima.

„Kui noorematele meestele, kellel peret ei ole, meeldib maailma näha ja suuremat palka teenida, siis pereinimesed ei taha liikuda – nemad peavad leppima siinsete oludega," tõdes Mündel.

Foto: Kristiina Viiron

Tööturul on nõudlus vähenenud ennekõike metsamasinate operaatorite järele. Tormi- ja üraskikahjustusega puitu on turul palju, mis viib raiemahud alla ja praegu on metsas töökäsi varasemaga võrreldes üldse vähem vaja.

Saemeestel on rohkem valikut

Ettevõtja Karel Kool, kes on metsandusega tegelenud üle kümne aasta, otsis veel oktoobrikuus Facebooki grupis harvesteri ja forvarderi operaatoreid. Novembri teises pooles oli üks kuulutusele reageerinud mees juba tööle asunud ja kaks on läbirääkimiste faasis.

„Praeguses olukorras, kus metsandusäris võib tunda mõningast langust, pole teenuse järele väga suurt nõudlust. Seetõttu on töömehi lihtsam leida," selgitas Kool. „Eestis on siiski võimalik piisavalt tööd leida, mistõttu ei ole plaanis oma ettevõtte tegevust välismaale laiendada."

Kooli ettevõtlust mõjutab kõikide metsameeste jaoks tülikas asjaolu, et oktoobris ja novembris on palju sadanud, mistõttu on metsad vett täis ja mehed peavad leppima puhkepausidega.

Välismaalt pärit töötajaid ei plaani ta palgata, sest näiteks ukrainlasi koolitada näib keerulisem kui korraldada tööd kohalike meestega.

„Suhtlen meelsamini eestlastega, kellega pole keelebarjääri, mis takistab töö organiseerimist, kui saadakse erinevalt aru tehnilistest mõistetest ja ka töökäskudest," lausus Kool.

Tööturul ongi nõudlus vähenenud ennekõike just metsamasinate operaatorite järele. Tormi- ja üraskikahjustusega puitu on turul palju, mis viib raiemahud alla ja praegu on metsas töökäsi varasemaga võrreldes üldse vähem vaja.

„Suure tõenäosusega kestab selline olukord ka järgmisel aastal," lausus Artiston Grupi juhatuse esimees Raul Vahter. „Nendel meestel, kes teevad saega rasket tööd, on siiski mõnevõrra suurem võimalus tööandjat valida."

Nõudlus raske käsitöö tegijate järele püsib, sest iga langi ettevalmistamisel lõikab just saemees alusmetsa ära. Samuti ei sobi kõik metsas tehtavad tööd masinatele – liiga jämedaid tüvesid, harulisi ja suurema võraga puid tuleb lõigata käsitsi.

„Metsaettevõtetes on kehvemaks ajaks välja kujunenud oma kindel meeskond, keda hoitakse," rääkis Vahter. „Head töömeest hinnatakse ja ennekõike püütakse just omadele töö kindlustada. Seetõttu metsafirmad reeglina praegu värbamisega ei tegele."

Võimalus võõrsile tööle minna Vahteri kinnitusel tööjõu liikumist enam oluliselt ei mõjuta.

„Kes on läinud, see on läinud," tõdes ta. „Meie ettevõttel on kodumaal piisavalt lepinguid, mistõttu välismaale liikumise plaane laual pole."

Vajadus inimeste järele väheneb

Saetööstused purjetavad metsa ülestöötajatega piltlikult öeldes samal merel, kuid justkui omaette ja rahulikumas abajas.

„Meie ei ole tööjõu muret tund-

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Foto: Argo Inver, Ekspress Meedia

Praegune olukord puiduturul ja tööjõurindel loovad järgnevaks paariks aastaks tingimused, kus tööstused püüavad teha samade inimestega rohkem tööd või pigem sama palju tööd vähemate inimestega.

nud ka ajal, kui valitses üldine buum ja rahutute jalgade sündroom," ütles Toftani tegevjuht Martin Arula.

Toftanis töötab 126 inimest ja teravat vajadust töölisi juurde värvata pole. Praegune olukord puiduturul ja tööjõurindel loovad järgnevaks paariks aastaks tingimused, kus tööstused püüavad teha samade inimestega rohkem tööd või pigem sama palju tööd vähemate inimestega.

„Puiduturu konjunktuur pole kõige parem, mis paneb ettevõtjaid suurema tootlikkuse nimel pingutama," rääkis Arula. „Vajadus inimeste järele väheneb samal ajal, mistõttu paari aasta jooksul meie tööstusharus töötajatega ilmselt probleeme ei tule."

Töö iseloom aga muutub paari aasta pikkuse kohanemisperioodi jooksul palju, tuues kaasa senisest suurema automatiseerimise. Vajadus suureneb tehnilise taibu ja arvutitundmisega inimeste järele. „Samal ajal peavad töötajad arvestama tõsiasjaga, et ühe töö heast oskamisest ei pruugi enam piisata ja tuleb olla valmis pidevaks ümberõppeks," selgitas Arula.

Toftan maksab oma piirkonna ja sektori keskmisest palgast kõrgemat töötasu, mis aitab häid inimesi ette-

„Töötajad peavad arvestama tõsiasjaga, et ühe töö heast oskamisest ei pruugi enam piisata ja tuleb olla valmis pidevaks ümberõppeks."

Martin Arula

võttes hoida ja ei lase väärtuslikel inimestel niinimetatud rahutute jalgade sündroomi tekkida. Ettevõte ei ole palganud siinsele tööturule hoogsalt saabuvaid ukrainlasi, kelle oskused ja ootused erinevad saetööstuse vajadustest.

„Saetööstuse masinate juhtidele kehtivad kõrged nõudmised. Nad peavad toime tulema inglise- ja eestikeelse tarkvaraga, mis ei võimalda meil palgata ukrainlasi ega ka teisi välismaalasi," tõdes Arula. „Oleme küll töövahendusfirmadega ukrainlaste palkamiseks läbirääkimisi pidanud, kuid nende ootused ei klapi meie omadega. Meie soovime ettevõttes hoida kaheksatunnist tööaega, kuid ukrainlased on huvitatud töötama kaksteist tundi."

Ukrainlastele nii-öelda libisevate graafikute koostamine kujuneks suureks probleemiks, neile sobivaid lihtsaid töid pole aga pakkuda. „Päris lihtsaid töid jätkub vaid kolmele-neljale inimesele, kuid nende vahetamine ukrainlaste vastu ei anna ettevõttele efekti," nentis Arula.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

www.armament.ee
HAIX®
Haix Protector ULTRA
CE EN ISO 20345:2011 SB E HRO HI CI WR WRU
CE 0193 EN ISO 17249:2013 + AC:2014 LEVEL 2
vibram
GUARANTEED
TO KEEP YOU DRY
GORE-TEX
PRODUCTS
GORE
HAIX - Protector ULTRA
Protector Ultra / Protector Alpin / Protector Forest / Protector Pro 2.0 / Protector Light 2.0

Metsandus

Metsast saab raha välja tuua mitmel erineval moel

Sander Silm

Rääkides metsast kui tuluallikast, mõeldakse eelkõige puidust saadavat tulu, millele lisanduvad boonusena marjad ja seened. Mittepuidulise tuluga võib teenida arvestatava raha ja sellest on juba ka aru saadud.

ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsioon (FAO) koostas viis aastat tagasi aruande, millega üritati kaardistada mittepuidulise metsatoodangu (*non-wood forest products*) osakaalu metsatööstuses.

Tegemist oli suure väljakutsega, sest erinevalt puidusektorist, mis on väga täpselt statistiliselt kaardistatud, ei leidu mittepuidulist metsatoodangut sageli ametlikus statistikas. Isegi kui mingeid andmeid ongi, on need erinevate metoodikate tõttu võrreldamatud.

Kõigele lisaks tekitavad segadust ka erinevused terminoloogias, mistõttu on FAO hinnangul mittepuidulise metsatoodangu väärtus maailmas ilmselgelt alahinnatud.

76 miljonit tonni toitu

Siiski tõi eelmainitud raport ära mõned arvud. 2011. aastal moodustas mittepuidulise metsatoodangu osakaal maailmas 88 miljardit USA dollarit ja metsast pärit toitu tarbiti hinnanguliselt 76 miljonit tonni.

Erinevad metsasaadused tagasid söögipoolise ja sissetuleku umbes 1,3 miljardile inimesele. Hiinas, Indias ja Aafrikas kasutab umbes 2,8 miljardit inimest traditsioonilisi ravimtaimi, mis on peaasjalikult pärit metsast.

Metsamehe ja maastikuökoloogi Rainer Kuuba hinnangul Eestis mittepuidulist metsatoodangut praegu eriti ei väärtustata ja selle eeskõnelejaid peetakse halvimal juhul ullikesteks.

„Mujal maailmas on välja arvutatud, kui suurt tulu on võimalik saada metsast mittepuidulisel moel. Siia kuulub turism, jahindus, siseveekalandus, metsamarjade ja seente korjamine, ravimtaimed ja muu sarnane, kuid Eestis meil sellega ei tegeleta," rääkis Kuuba.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Foto: Estonian Nature Tours

◀ Loodusturismiettevõtja Marika Manni sõnul võiks õigete otsuste puhul välismaistest loodusturistidest saadav tulu olla samas suurusjärgus puidumüügist saadavaga.

NÕUDLUS KUUSEVÕRSETE VASTU ÜLETAB PAKKUMISE

Ühe võimaluse metsaandide tuluks pööramiseks on leidnud Põlvamaal tegutsev e-sahver. Vendade Indrek ja Martin Haavistu äriidee on lihtne: hooajal kogutakse metsa- ja aiasaadused, mis kiirkülmutatakse ning hooajavälisel ajal müüakse.

Kiir- ehk šokikülmutus seisneb sellest, et –35° C juures toimub kiire protsess, mis külmutab vee rakkudevahelises ruumis väikesteks jääkristallideks. Sulatamisel jääb vesi vigastamata rakkude vahele ja toode ei kuiva ära. Selle tulemusel näevad üleskülmutatud marjad välja samasugused, kui oleksid just peenralt või metsast nopitud.

„E-sahvri sünniidee seisnebki selles, et aitame inimestel hoiustada nende talvevarud. Tavalisse sügavkülmikusse mahub ju kõigest poole kuu varu, kui aga tahta vahepeal pelmeene ka sinna osta, siis ruumi ei olegi," rääkis juhatuse liige Indrek Haavistu.

Toore ostetakse kohalike inimeste käest. Lisaks aiasaadustele on praegu müügis veel pihlakad, pohlad ja kuusevõrsed.

Kuusevõrsed lisandusid tootevalikusse sellel aastal. Indrek Haavistu sõnul on klientide huvi nende vastu väga suur.

„Kuna kuusevõrseid saab korjata praktiliselt ühe nädala jooksul, siis väga suuri koguseid meil pakkuda pole," rääkis ta. „Seetõttu oleme sunnitud ära ütlema restoranidele, kes võtaksid kogu meie pakutava koguse ära, kuid siis ei jääks tavaklientidele midagi."

Foto: pixabay

Tõsi, aastakümneid tagasi on ka meil tehtud uurimistöö, kus arvutati välja mittepuidulisest metsatoodangust saadav tulu. Kuuba sõnul tõestas töö autor Urmas Vahur, et teatud metsatüüpide puhul on pohlade korjamise ja müügiga võimalik teenida puidumüügist rohkem tulu.

„Pohladest on võimalik saada igal aastal saaki ja seetõttu on majanduslikult otstarbekas raiet edasi lükata kuni paarkümmend aastat. Kui aga teha lageraie, siis pohli ei kasva seal enam nelikümmend aastat," selgitas Kuuba.

Tema sõnul on mittepuidulise metsatoodangu näol mujal maailmas tegemist täiesti tunnustatud majandusmudeliga. Nii viidi Kuuba andmetel maailmapanga rahastusel eelmise sajandi lõpus läbi uuring, millest selgus, et arengumaades jaguneb metsast saadav tulu pooleks puidulise ja mittepuidulise vahel. Arenenud riikides seevastu saadakse puidumüügist keskmiselt vaid kolmandik tuludest ja kaks kolmandikku tuleb hoopis muul moel. Samuti selgus uuringust, et arenenud riigid teenivad tulu metsamaa hektari kohta veerandi võrra rohkem kui arengumaad.

„Mulle meeldib setode idee võtta

Foto: Sander Silm

Pohladest on võimalik saada igal aastal saaki ja seetõttu on majanduslikult otstarbekas raiet edasi lükata kuni paarkümmend aastat.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

MÄNNIOKASTEST PANEELID VALLUTAVAD EUROOPA TURGU

Värska ümber kohisevad põlised männikud andsid Värskast pärit Margus Siilikule idee hakata männiokastest tootma mürasummutavaid ja helineelavaid paneele.

Kuigi mõte on iseenesest kümmekond aastat vana, läks esimese prototüübini aastaid. Okkastyle OÜ OKKA kaubamärgiga tooted on jõudnud Soome, Šveitsi, Saksamaa ja Itaalia turgudele.

„Neljanda tegutsemisaasta lõpus võib öelda, et tekkinud on normaalne töörutiin, kus ilma suurema reklaamimiseta tuleb pidev päringute vool," ütles Margus Siilik.

Ettevõtte juhi sõnul oleks nende meeskonda vaja rohkem inimesi, kuna ekspordisuunal vajaks iga sihtriik eraldi projektijuhti. Siiski on Okkastyle hoidnud kasvamises konservatiivset joont.

Männiokkad korjatakse Põlvamaal asuvatelt RMK raielankidelt, abiks on Maarja Küla elanikud. Seejärel okkad kuivatatakse, immutatakse tulekindlaks ja pannakse vormidesse, mis on linavilti ja kangast kasutades tehtud helineelavaks.

Kuna kõik paneelid valmivad tellimustööna, valitakse vastavalt kliendi soovile ka raamid ja värvitoon. Praegu värvitakse paneelis olevaid okkaid vesibaasil olevate värvidega, kuid katsetatakse ka looduslikke värve.

Peamiselt tellivad okkapaneele ärietettevõtted, samuti eraisikud, kes soovivad oma koju disainielemendina osakest loodust.

Männiokkad pole aga ainukene võimalus, kuidas metsa saaks ilma raiumata rahaks väärindada. „Eestis on väga ägedaid näiteid, kus käbisid on kasutatud lagede katmiseks või on tehtud käbiseinu. Ma olen ise teinud männikoorest paneeli, millest klient oli vaimustunud," tõi Margus Siilik näiteks.

Tal on ohtralt ideid ja ainuke, mis takistab nende elluviimist, on aja ja raha puudus, sest üks korralik tootearendus võtab mitmeid kuid pühendunud tööd.

Foto: Sander Silm

OKKA paneelid aitasid Bigbanki Tartu kontoris summutada ruumisisest kõnekaja ja tõkestasid heli kandumist kõrvalruumidesse. Firma omaniku Margus Siiliku hinnangul on võimalused metsast mittepuidulist tulu saada praktiliselt piiramatud.

lusikatäis Värska vett ja müüa seda nohurohuna. Samamoodi on farmaatsiatööstusele võimalik korjata mustikaid silmarohuks, pohli ja erinevaid samblikke külmarohuks," mõtiskles Kuuba. „Kui aga võtta mets maha, siis ei saa sealt aastakümneid pohli, mustikaid ega samblikke."

Metsasaadused Soomes

Seened
500 tonni
1,3 milj dollarit
(2014)

Pohlad, mustikad, murakad
16 000 tonni
28,3 milj dollarit
(2013)

Seened-marjad toovad naabritele miljoneid

FAO on üritanud kõigele vaatamata siiski kaardistada mittepuidulise metsatoodangu osakaalu. 2017. aastal ilmus statistikaaruanne, mis toob ära selles majandussektoris liikuvad toorme- ja rahamahud.

Meile lähimatest riikidest on kogumikus esindatud Soome ja Poola. Soomes kogutakse mittepuiduliste metsasaaduste kohta statistikat alates 1980. aastast.

Eesti kohta selles aruandes andmeid esitatud ei ole, kuid näiteks hiljuti avaldatud erametsakeskuse uuringust selgus, et oma metsast korjatud seeni-marju on müünud vaid käputäis metsaomanikke – kaks protsenti. Ainult üks protsent tegeleb loodusturismiga.

Eestis välismaa linnu- ja loomavaatlusturiste teenindav Estonian Nature Toursi omanik Marika Mann on kindlalt seda meelt, et kui loodusturismi *incoming*-sektorit ehk sissetulevat turismi õigesti arendada, siis oleks sealt saadav tulu võrreldav puidumüügi omaga.

Loodusturism – alternatiiv puidumüügile

„Möödunud aastal teenis RMK 209,1 miljonit eurot müügitulu, millest otse riigieelarvesse maksti 21,5 miljonit eurot. Töölepinguga töötajaid oli 741 ja nende palgakulu 17,5 miljonit eurot, sotsiaalmaksuna laekus riigile 6,5 miljonit eurot," tõi Mann näiteks.

Tema arvates on võimalik saada samaväärset, kui mitte suuremat-

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

ki tulu loodusturismist. „Ainuüksi MTÜ Maaturismi liikmete arv ulatub 285ni, keskmine töötajate arv ühes firmas oli 2012. aasta seisuga neli, mis teeb kokku 1140 inimest," selgitas ta.

Manni hinnangul külastab Eestit aastas 2000–3000 niinimetatud binokliga välismaa loodusturisti. Tegemist on turismi ühe valdkonnaga, kus klientideks on teadlikud loodushuvilised, kes veedavad Eestis keskmiselt viis kuni kümme päeva ja kulutavad selle aja jooksul umbkaudu 1500–2500 eurot.

„Minu hinnangul oleks Eestisse võimalik tuua isegi 20 000 linnu- ja loomavaatlejat aastas ning lihtne arvutus näitab, et müügitulu poleks sugugi väike," märkis turismiettevõtja.

Siiski vajaks selle suuna edendamine tema sõnul riiklikku tuge.

Mann on viimased 17 aastat osalenud maailma suurimal ökо- ja linnuturismimessil Suurbritannias nii külastaja kui ka eksponendina. Veel kümmekond aastat tagasi pakkusid maailma suurimad loodusturismibürood oma kataloogides loodusreise keskmiselt 50–60 sihtriiki. Praeguseks on kasvanud reiside ja sihtriikide arv, kõik see väljendub ka Eestit külastavate linnuturistide arvus.

„Aasta-aastalt on huvilisi üha raskem siia meelitada, sest erinevaid riike, kuhu reisida, on nii palju. Eesti kõige otsesemad konkurendid on Ungari, Hispaania, Bulgaaria, Rumeenia, Poola ning isegi Läti ja Leedu hakkavad meile kandadele jõudma," rääkis ta. „Eestist on kujunenud linnu- ja loomahuvilistele üks parimaid sihtriike Euroopas. Samal ajal on meie riigil esmakülastajate seas jätkuvalt Ida-Euroopa maine, kuid hinnatasemelt sarnaneme Põhjamaadega, mis teeb kliendi siiameelitamise väga keeruliseks."

Mann lisas, et kui välisturist lõpuks Eestisse jõuab, on ta väga üllatunud siinsest teenindustasemest, kvaliteetsest toidust, puhtusest, vaikusest. Eesti on sihtriik, mis peaaegu alati ületab nende ootusi. Tema hinnangul vähendab konkurentsivõimet ajale jalgu jäänud vaatluskohtade taristu.

METS ON PUHAS TOIDULAUD

Foto: Sander Silm

Metsikud Maitsed OÜ osaniku Janek Kõvaski (pildil keskel) hinnangul on Eesti mets puhas toidulaud, mille võimalusi on ilmselgelt alahinnatud.

Osaühingu Metsikud Maitsed osanik Janek Kõvask valmistab koos elukaaslase Ingridiga võilille- ja tammetõrukohvi ning kasekäsna ehk chaga chaid. Tema hinnangul on Eesti mets puhas toidulaud, mille võimalusi on ilmselgelt alahinnatud.

„Mets on puhas toidulaud. Alustades marjadest, seentest ja pähklitest, lõpetades mikroorganismide ja õhuga, mis ei koosne ainult hapnikust, vaid paljudest mikroosakestest. Sinna vahele jäävad puude lehed, mis noorena on pehmed ja maitsvad, erinevate taimede ja puude kasvud, pungad, puumahlad, samblad. Hapendatud vahtralehed on sama head kui viinamarjalehed. Kuusekasvu loomulik hapusus ja vaigune maitse sobib karastusjookide ning paljude toitude maitsestamiseks. Kapparit teavad pea kõik, sama hää tulemuse saab võilillenuttidega," loetles Janek Kõvask.

Tema sõnul sobib toorsalatiks peaaegu kogu haljasmass, mis pole mürgise toimega. Hapnema pandud kasemahlast saab piimhappejook, mis asendab äädikat ja on kõrvalmaitseta. Sellega saab edukalt toitu hapendada või marineerida.

Kuivatatud puude lehti võib lisada toidule helveste või jahuna. Tammetõrusid leotades või keetes saab samuti väga toitva toiduaine.

Janek Kõvask ise sai idee hakata väärindama metsikuid taimi kümmekond aastat tagasi, kui kohtus taimetark Mercedes Merimaaga. „Tema tutvustas maailma, kus vägev söögipoolis on maja taga põllul ja metsas olemas ning enamik metsikuid taimi, mida tavaliselt oleme harjunud peenrast või murust välja juurima, on täisväärtuslikud toiduaine ja ravimina," meenutas ta.

Veel kümmekond aastat tagasi vaatasid inimesed võõristusega, kui räägiti võilille või nõgese kasutamisest toidus, nüüdseks on aga olukord muutunud. Nõges on saanud sisuliselt supertoidu tiitli ning võilille ja kasepässikut kasutatakse ka vähiravis.

Kui möödunud aastal valmistasid Janek ja Ingrid tammetõrujahust tammetõruküpsise, võitis see auhinna Pärnumaa toidumeene konkursil. Janeki sõnul võibki röstitud tõrujahu käsitleda põhjamaade kakaona, millega saab maitsestada erinevaid magustoite, näiteks jäätiseid, pagaritooteid, smuutisid, trühvlikomme.

„Võimaluste piir on vaid fantaasia ja katsetamine. Meil on ohtralt praktikuid ja teadusinimesi, kelle elutöö on juba tehtud neil teemadel, kuid neid peetakse siiani veidrikeks. Näiteks Anatol Sügis on öelnud, et kui jätta üks hävituslennuk tootmata, saaks teha suure uurimustöö puudelehtede toitainete sisaldusest ning sedasi saaks inimkond toidulauale juurde ohtralt vabalt kättesaadavat materjali. Mida arendad, see areneb," tõdes Janek Kõvask.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

„Muu maailm liigub juba ammu selles suunas, et tehnikaajastul tuleb läheneda innovatiivselt ka loodushuvilistele, ehk siis *close to nature*, mis tähendab, et olulised ei ole mitte kaugel asetsevad kõrged tornid, vaid hoopis linnu- ja loomaelu keskele rajatud vaatlusvarjed, kuhu sisenetakse kuni viiesajameetriste hekkidega varjatud radu pidi," selgitas meie linnuvaatlusturismi teerajaja.

Eesti turismiarendus on Manni arvates ilmselgelt Tallinna ja konverentsiturismi poole kaldu. Maal pole tema sõnul viimase viieteist aasta jooksul juurde tekkinud külalistemaju, mis vastaksid eakama ja jõukama välisturisti nõuetele. Suur osa turismiettevõtete omanikest teenib põhisissetuleku hoopis teiselt tegevusalalt. Ettevõtja sõnul aitaksid neid kasvõi teenuste- ja toidukäibemaksu soodustused, mis muudaks Eestit välisturgudel konkurentsivõimelisemaks.

Ühe probleemina tõi Mann välja paljude inimeste eelarvamuse – eestimaalased nagu kardaks maksujõulisi loodusturiste, justkui need tallaksid ära meie metsad ja hävitaksid kõik linnupesad.

Tegelikkus on tema sõnul vastupidine. Binokliga turist ei vaja matkaradu ega vaatetorne ja ekslik on ka arusaam, et linnuvaatlejad jalutavad vabalt eramaadel ringi. Binokkel ja vaatetoru annab võimaluse vaadelda linde ja loomi teepervelt, häirimine ei aita kaasa nende nägemisele. Igameheõigus kehtib ühtviisi kõigile ja iga endast lugupidav turismiettevõtja küsib maaomanikult luba, et oma klientidega eramaal liikuda.

Mann lisas, et sissetulev linnu- ja loomavaatlusturism tooks riiki raha juurde jätkusuutlikult.

„Kuid mida vaesemaks me muudame oma looduskeskkonna, seda vähem võimalusi jääb meile sellega tegelemiseks," nentis ta. „Konkurentsivõime säilitamiseks peame säilitama ka lindude ja loomade elupaiku ning seda mitte ainult kaitsealadel, vaid ka väljaspool, sest loodusturismis on väga oluline külastajate arvu hajutamine."

SETOMAAL HUUGAB EESTI SUURIM TÕRVAAHI

Foto: erakogu

Setomaa Küllätüvä külas tehtav männitõrv läheb isegi ekspordiks. Kuigi ettevõtja oma toodangule reklaami ei tee, ületab nõudlus pakkumise.

Kuigi kõik Eesti ehituspoed pakuvad müügiks männitõrva või männitõrva sarnaseid tooteid, on jätkuvalt huvi ka kodumaise männitõrva vastu. Tõsi küll, tõrvaajajaid saab praegu üles lugeda vaid üksikuid, mistõttu pole ime, et nõudlus ületab pakkumise.

Kui helistada Setomaal Küllätüvä külas elavale talunikule Ain Raalile ja mainida sõna tõrv, siis katkestab ta lause juba poole pealt ja ütleb, et selleks aastaks on tõrv otsas. Ja seda vaatamata sellele, et Ain Raal ehitas 2007. aastal oma taluõuele Eesti suurima tõrvaahju, mis annab korraga välja keskmiselt 120 liitrit tõrva.

Kuigi nõudlus ületab pakkumise, teeb ta aastas keskmiselt vaid üks-kaks tõrvategu. Põhjus peitub selles, et see on üsnagi töömahukas ettevõtmine.

Tõrvateo alustuseks otsib Ain Raal metsast vanu männi tuulemurrukände, toob need koju ning saeb ja lõhub seejärel 20–30sentimeetristeks klotsideks. Kuna tõrvaahju läheb korraga ligi seitse ruumimeetrit kände, siis annab see aimu, kui palju vaeva peab meister nägema.

Kui tõrvaahi on täidetud, algab kütmine, mis kestab umbes poolteist ööpäeva. See osa on kõige lihtsam – koldesse tuleb ainult puid lisada. Kui kändudest immitsev tõrv on tünnidesse valgunud, ongi uus laar valmis.

Tänavu jõudis Ain Raal teha ainult ühe tõrvalaari, aga kuna nõudlus on nii suur, siis järgmisel aastal plaanib ta ahju sagedamini huugama panna.

„Sellel aastal läks mul suur osa tõrva Soome, kus restauraatorid kasutasid seda kirikute laudkatuste tõrvamiseks. Loomulikult küsivad tõrva ka siinsed palkmajaehitajad ja seebitegijad," ütles ta.

Männiokastest mürasummutavaid ja helineelavaid paneele valmistava ettevõtte Okkastyle OÜ omanik Margus Siilik tõdes, et lisaks loodusturismile ja seentele-marjadele on võimalused metsast mittepuidulist tulu saada praktiliselt piiramatud.

Ühtlasi märkis ta, et me müüme puitu liiga suures mahus välja ümarpuidu ja saematerjalina.

„Eesti on maailma mõistes mikroskoopiline niššmaa, kus tuleks ära unustada hindadega konkureerimine. Eesti ettevõtjad peaksid maailmaturul keskenduma kallitele ja kvaliteetsetele nišitoodetele," ütles ta.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

LÕIKAD KIIREMINI.
LÕIKAD KAUEM.
LÕIKAD PAREMINI.

UUS. OMA KLASSI PARIM LÕIKEVÕIME.

KETTSAAG 550 XP® MARK II

KETTSAAG 545 MARK II

Husqvarna®
TEGUDEKS LOODUD

Foto: Kristiina Viiron

Seda, kuidas leida lehtpuule paremat kasutust, uuritakse ka Eesti maaülikooli puidutehnoloogia laboris. Üks võimalus nii sanglepa kui halli lepa väärindamiseks on termotöötlus. Pildil on kõrvuti termotöödeldud ja töötlemata lepalauad.

Lehtpuu saepalk läheb Eesti puidutööstuse jaoks üha rohkem hinda

Kuigi lõviosa varutavast lehtpuumaterjalist moodustab vineeri- ja spoonitootjatele minev kasepalk, on sae- ja höövlitööstused järjest rohkem huvitatud haava ja sanglepa ehitusmaterjaliks töötlemisest.

Ain Alvela

Eestis püsib kõige suurem nõudlus kasepalgi järele, teiste lehtpuuliikide saepalki kord vajatakse, siis jälle mitte.

Riigimetsa majandamise keskuse puiduturustuse osakonna juhataja Ulvar Kaubi sõnul on Eesti saeveskite seas väga vähe neid, kes ei osta või kes pole üritanud osta lehtpuu saepalki.

RMK müüb ettevõtetele puitu kestvuslepingute alusel ja nende põhjal saab suhteliselt paikapidavalt joonistada välja riigimetsast varutava puidu osakaalu nii kõigi ümarpuitu toorainena kasutavate ettevõtete toormebaasis kui ka eraldi lehtpuupalgi kasutamises. Kui RMK raiub kogu Eesti aastasest raiemahust keskeltläbi 33 protsenti, siis selle osakaalu saab üle kanda ka lehtpuupalgile – ettevõtted, kes seda töötlevad, saavad umbes kolmandiku vajaminevast palgist riigimetsast. Ülejäänud 67 protsenti ostetakse erametsadest või tuuakse sisse piiri tagant.

Aastane vajadus miljon tihumeetrit lehtpuupalki

Niimoodi arutledes hindab Ulvar Kaubi kogu Eesti lehtpuupalgi turumahuks umbes miljon tihumeetrit aastas, mis põhiliselt sisaldab kase-, haava- ja sanglepapalki, väga väikesel määral halli lepa oma. Veidi üle poole kogusest moodustab kasepalk.

RMK müüs 2018. aastal lehtpuupalgi erinevaid sortimente kokku 337 000 tihumeetrit, sellest 246 000 tihumeetrit oli kasepakk.

„Ma usun, et vajadus on nii kase- kui teiste lehtpuupalgi sortimentide osas suurem kui RMK praegu müüa

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Kingi lähedastele jõuludeks ajakirja Eesti Loodus, Eesti Mets või Horisont aastatellimus!

Horisondi aastatellimus **25.-**

Eesti Looduse aastatellimus **36.-**

Eesti Metsa aastatellimus **12.-**

Õpilastele, üliõpilastele, õpetajatele, pensionäridele, raamatukogudele jt **SOODUSHINNAD**

Vormista tellimus veebilehel

www.tellimine.ee/loodusajakirjad

või telefonitsi 617 7717

Tutvu meiega lähemalt www.loodusajakiri.ee

suudab," märgib Ulvar Kaubi. Näiteks Eesti kõige uuema kasevineeri tootja, Jõgevamaale Viruvere külla rajatud Lemeksi ja Tarmeko gruppi kuuluva Estonian Plywoodi planeeritav aastane tootmisvõimsus on 55 000 kuupmeetrit vineeri. Paari aastaga kerkib nende toorainevajadus 170 000 tihumeetrini, umbes samas suurusjärgus vajab kasepalki ka näiteks UPM Kymmene Otepää vineeritehas.

„Kui Eesti-sugusele, ikkagi suhteliselt väiksele turule tuleb selline suur tegija juurde, siis tahes tahtmata kusagilt midagi käriseb. Sama raiemahu korral, mis praegu on, ei jätku kohalikust kasepalgist selleks, et oma mahud soovitud tasemele viia või neid kättevõidetud tasemel hoida," kirjeldab Ulvar Kaubi konkurentsi vineeritoormele. „Aastast raiemahtu pole niisama lihtsalt võimalik ju suurendada ja konkurents sellele puidule, mis meie metsadest tuleb, muutub üha tihedamaks. Meil on küll lehtpuu reservi küpsete metsade näol, aga see on lepik. Kase osas on keskmine tüvemaht aja jooksul isegi natuke vähenenud."

Isegi siis, kui püüda kaske rohkem kasvatada, võtaks see ikkagi väga palju aega, aga tööstused janunevad juba praegu tooraine järele.

Lehtpuupalgi töötlejad jagunevad kaheks: kasepalgi töötlejad, kes vajavad pidevalt tooret ning haava- ja sanglepapalgi töötlejad. Viimati mainitute olukord on mõnevõrra teistsugune, sest aastaid pole nendele sortimentidele Eestis kuigi aktiivset turgu olnud või on nõudlus olnud äärmiselt heitlik.

Lätlased ostavad Eesti haavapalki

„Kohaliku haava- ja sanglepapalgi töötlemise maht on Eestis siiski küllaltki väike, mida näitab ka see, et lätlased on üsna varmad meilt neid sortimente kokku ostma. Näib, et Läti saeveskites on haavapalgi töötlemine mõnevõrra paremini õnnestunud kui meil," räägib Ulvar Kaubi. „Nii liigubki haavapalk Eestist Lätti, kasepalk aga Lätist Eestisse. Tegelikult on lehtpuumaterjal meie müüjatel olemas, iseasi, kas nad on suunanud oma müügi jae- või hulgiostjatele ja iseasi on ka see, kus see materjal on tehtud. Aga et saunalauda Eesti kaubandusest kätte ei saa, seda nüüd küll ei ole. Jaeklient peab lihtsalt rohkem vaeva nägema."

Peamine saunamaterjal

Eesti suurima valikuga puitmaterjalide müüja ASi Puumarket ostudirektor Raul Kadaru märgib, et suures pildis jaotuvad nende tooted sae- ja höövelmaterjaliks. Müüdavast saematerjalist moodustab tema sõnul suurema osa, üle kahe kolmandiku, mänd. Sellesse gruppi kuuluvad ka tisleritele mõeldud saare, tamme ja kase saematerjal. See kõik on saadaval, aga müük küllaltki tagasihoidlik.

Höövelmaterjalist moodustab omakorda ligi kaks kolmandikku kuusk. Siia kuuluvad ka lehtpuust valmistatud saunamaterjalid, mille osatähtsus kogu grupist on 15 protsenti.

„Klientide huvi ja müügi osas on pidevas kasvus termotöödeldud materjalide osatähtsus," kinnitab Raul Kadaru. „Kui mingeid sortimente eraldi välja tuua, siis tõelised müügihitid lehtpuumaterjalide seas on lepp, haab ja termotöödeldud haab."

Viimase viie aasta jooksul käivet enam kui kahe korra kasvatanud Puumarketi kogumüügis on ettetellimisega tooteid üle kahe korra rohkem laos olevatest toodetest.

„Põhiliselt hangime lehtpuumaterjali tooted Eesti ettevõtetelt, vähesel määral on lehtpuu saematerjali toodud ka Ukrainast," ütleb ostudirektor.

Et haava- ja lepapalkide nõudlus on turul hea, näitab ka Heiki Hepneri koostatav hinnavaatlus, mis tugineb lõpplao kokkuostuhindadele, millega on puitu ostetud Keskühistu Eramets ja Eesti Puidumüügikeskuse vahendusel.

Selle põhjal on haava ja lepapalgid aastaga odavnenud üksnes 2,2 ja 0,8 protsenti, ent näiteks okaspuupalkide hind on langenud üle kümne protsendi.

Aastaga on hind langenud ka kasepakul ja kasepalgil vastavalt 21,3 ja 16,4 protsenti. Heiki Hepner tõdes samuti, et kasejämesortimentide kokkuostu osas on märgata nõudluse kasvu, ent see ei pruugi veel kajastuda hinnatõusus, sest valmisvineeri müügil on konkurents väga tihe.

TÖÖSTUSTE ÜHINEMINE ANNAB LISAJÕUDU

Puiduturul toimuv näitab ära, et üksikud lehtpuupalgi pikisaagijad ei suuda korralikult konkurentsis püsida ja edukalt majandada.

Eelmisel aastal ühinesid Euroopa suurim saunamaterjalide ja valmissaunade tootja OÜ Ha Serv ning 2018. aasta eksportööri tiitli pälvinud AS Thermory. Loodud ettevõte kannab nüüd nime AS Thermory. Ühinemise peamine mõte oli garanteerida stabiilsus toodangu müügis, tagada vastavus turu nõudlustele ja olla toormeturul kirjas kindla ostjana.

Tegemist on maailma suurima termopuidu väärindaja ja saunamaterjalide tootjaga, kelle tooteportfelli kuuluvad termotöödeldud täispuidust terrassi-, voodri- ja põrandalauad ning saunamaterjal, mida eksporditakse enam kui poolesajasse riiki.

Ettevõtte tootmisüksused asuvad Harjumaal, Tartumaal ja Soomes Teuvas, lisaks on saeveskid Eestis ja Valgevenes ning tütarettevõte USAs. Thermory pakub tööd enam kui 500 inimesele.

Praegu on nende tooted, näiteks termotöödeldud haavalauad, Eesti suuremates puitmaterjali müüjate esindustes olemas, kuigi ligi 98 protsenti toodangust läheb ekspordiks.

Lisaks on veel hulk väikeettevõtteid, kes saevad ise või ostavad sisse lehtpuusaematerjali, et sellest sauna või teiste ruumide voodri- või lavalaudu ja muud taolist toota. Nende toorainevajadus on aga väike ja ei mõjuta oluliselt suurt turgu.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Forestbook

Võimekas metsahaldus-
tarkvara Sinu ettevõttele!

Proovi tasuta järgi -
forestbook.com

@ForestbookEst

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Probleem

Aastaid kaitsealal spordirada hooldanud mees tunneb, et RMK ajab temaga kiusu

Ain Alvela

Fotod: Ain Alvela

Väljaõppinud metsamehena teab Illar Olesk kinnitada, et enam kui poolemeetrise läbimõõduga kuusenottidest, kus ürask juba kallal käinud, saaks veel väärt materjali saagida, kuid ametnike otsuse tõttu tuleb need kõik metsa alla vedelema jätta.

Riigimetsa majandamise keskus ei luba enam Keava mägede metsadesse rattakrossiraja teinud ja seda hooldanud Illar Oleskil üraskikahjustusega puid raiuda.

Raplamaal Linnaaluste külas elav Illar Olesk rajas omal ajal RMKga kooskõlastatult Kõnnumaa maastikukaitseala piiresse jäävatesse Keava mägede metsadesse kõigepealt 2,6 kilomeetri pikkuse sportimisraja, mida aastate jooksul on kasutanud orienteerumisklubi Orvand ja rattaspordiklubi KoMo, samuti arvukad jooksu-, rattasõiduja suusatamishuvilised. Raja tegemiseks lõi mees 20 aastat tagasi mittetulundusühistu Keava-Linnaluste Maaparandusühistu. Sanitaarraiet Keava mägedes asuvatel eraldistel oli ta aga teinud juba ka varem, aastatel 1995–1996.

2018. aastal pikendas KoMo rada veelgi ning nüüd tiirutab see ümberkaudsetel nõlvadel ja metsades ligemale kaheksa kilomeetri pikkusena. Osa sellest on kasutusel Raplamaa Paluküla rattamaratoni trassina, aga Oleski sõnul sõidavad seal ekstreemsete elamuste nautijatest rattakrossisõbrad põhimõtteliselt iga päev.

Kord juba algatatud rattarajaprojekt jäigi Oleski õlgadele, sealhulgas raja hooldamine. Nii on ta viimase kümne aasta jooksul ostnud kolmel korral loa sanitaarraie tegemiseks, et kuuse-kooreüraski kahjustusega või muidu vanad ja ohtlikuks muutunud puud raja ümbruses maha võtta. Siiani RMK selles osas mehele takistusi ei teinud. Poolkuivanud puud sai Olesk endale, osa küttepuuks, osa laskis tuttava saekaatrimehe juures laudadeks-plankudeks saagida, et need koduses majapidamises ära kasutada.

Rangem kaitse välistas metsaraie

Kui Olesk aga eelmise aasta kevadel taas RMKle sanitaarraie taotluse esitas, et võtta kahel eraldisel maha 70 tihumeetri jagu üraskikahjustusega puid, sai ta lõpuks vastuse, mille võib resümeerida nii: Keava mägedelt on langi leidmine keeruline, paljud alad on läinud range kaitse alla, proovime leida vajaliku koguse muudelt eraldistelt.

Rangema kaitse all peeti toona silmas RMK juhatuse otsust (17. jaanuar 2017, 1-32/9) peatada riigimetsa majandamine hoiualade metsas, mis kattuvad Natura 2000 alade, kaitsealade ja püsielupaikade piiranguvööndites ning Natura 2000 alaga mittekattuvates hoiualade metsades, mille kasvukohatüüp võimaldab neid määratleda salu- ja laanemetsadena, samuti alles kavandatavate kaitsealade metsades. See viimati nimetatud klausel on lisatud justkui igaks juhuks – majandamise võib peatada ka metsades, kuhu alles kavandatakse kaitsealasid.

Ent järgmine RMK juhatuse otsus 4. detsembrist 2018 number 1-32/90 tunnistab eelmise kehtetuks ja taandab majandamisest välja jääva ala ainult kaitsealadele ja püsielupaikades olevatele piiranguvööndite ja hoiualadele, mis on inventeeritud Natura püsielupaigana.

Oleskile ei antud luba Keava mägedes looklevaid metsaradu sanitaarraietega hooldada. Ei lubanud seda ka keskkonnaamet, kelle poole mees

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Illar Olesk kinnitab, et sellist laga poleks ta ise radade ümbruses sanitaarraiet tehes maha jätnud. Mõned puud elurikkuse jaoks, seda küll, ent praegust olukorda peab ta raiskamiseks ja ülemääraseks seadusetähe järamiseks.

pärast RMKst eitava vastuse saamist pöördus.

Raiutud puud jäid metsa alla

Oleski murest ja Kõnnumaa maastikukaitseala uue kaitse-eeskirja vastuvõtmisest kirjutas Eesti Mets juba tänavu suvel. Ka toona kinnitasid asjaosalised, et karmimaks muutunud eeskiri ei võimalda kaitsealal enam kõiki neid tegevusi, mis varem olid kas lubatud või millele liialt teravat tähelepanu ei pööratud.

Selgub, et ajad on muutunud ja nüüd korraldab kõik metsatööd RMK, sealhulgas sanitaarraied Keava mägedel.

Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo Põhja regiooni juhtivspetsialisti Riina Kotteri vastuse võib lühidalt kokku võtta nii: lepinguid riigimetsas sõlmib ikkagi RMK ja amet siinkohal ei sekku. Kotter ei ütle, et sanitaarraie on seal tingimata vajalik, sest ka surnud puid peab metsas olema. Ühtlasi kinnitab ta, et Keava mägede kaitsekord võimaldab seal hooldusraieid teha nii praegu kui ka tulevikus.

Seejärel soovis Olesk, et keskkonnaamet teeks Keava mägedes spordiradade ümbruskonnas kasvavatele puudele ekspertiisi, et hinnata seal sanitaarraie vajalikkust. Selle peale teatab Kotter, et tõepoolest on Keava mägede kõnealustel eraldistel sanitaarraie vajalik, mis olevat selge eraldi ekspertiisi tegematagi. Lisaks soovitati nende ettepanekutega pöörduda kõnealuse metsa haldaja ehk RMK poole.

„Miks kuradi pärast pean ma seda küttepuud tervest metsast raiuma, kui sealsamas kõrval suurenevad riigimetsas üraskikolded."

Illar Olesk

Seda Olesk tegigi, aga luba raiuda ikka ei saanud. Küll aga võttis RMK tänavu kevadel kätte ja tellis sanitaarraie ühelt ettevõttelt. Kahjustustega puud nii-öelda tüügastati 30 meetri ulatuses kahele poole Keava–Hõreda riigimaanteed jäävatel mitmetel eraldistel – tüved muudeti kuni kuue meetri kõrgusteks tüügasteks, mahasaetud tüveosad, neist paljud oma poole meetri suuruse läbimõõduga, jäeti metsa alla vedelema. Kokku raiuti 9,5 hektaril 107 tihumeetrit puitu.

Metsandust õppinud Olesk nimetab seda mõttetuks raiskamiseks, pealegi on tulemus silmale kole vaadata. Ta on nõus, et jah – elustiku mitmekesisuse huvides võib ja peabki mõned puud kaitsealustes metsades kõdunema jätma, aga ebamõistlikuks peab ta nii suure hulga väärt kütte ja ehk saematerjaligi raisku laskmist.

Kui oleks temal lubatud sanitaarraie läbi viia, oleks ta muist puid elustiku tarbeks metsa jätnud, osad aga endale koju viinud.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Sarnane vaatepilt avaneb Keava mägedes lookleva rattaspordiraja ümbruses praegu – turritavad tüükad peaksid parandama metsade liigirikkust.

KÕNNUMAA MAASTIKUKAITSEALA JA KEAVA MÄED

Keava mäed ehk Keava-Esku oos on Raplamaal Linnaaluste külas asuv liigendatud maastik, mis kuulub Kõnnumaa maastikukaitseala koosseisu.

Kaitse all alates 1961. aastast. 2000. aasta suvel moodustati Kõnnumaa maastikukaitseala (pindala 5713 hektarit), mis hõlmab suuri sooalasid ja nende vahel paiknevaid mandrijää servamoodustisi.

Oos on ligi kaks kilomeetrit pikk ja pool kilomeetrit lai ning selle suhteline kõrgus ulatub 17 meetrini, absoluutne kõrgus on 82 meetrit. Keskosas on see vallseljak tugevasti liigestatud, kohati kitsas ja kuni 35° nõlvadega.

Mägedest ida pool asub Keava raba, millest ligi 200 hektarit on arvatud kaitsealast välja, kuna seal toimub freesturba tootmine.

Alast põhjas on Lau küla Raja talu maad, mille territooriumil asus juba Nõukogude ajal Valtu kolhoosile kuulunud kruusakarjäär ja nüüd on erafirma omanduses olev Raja karjäär.

Paluküla Hiiemägi võeti kaitse alla 1964. aastal, mägi ulatub kõrgeimas punktis 106 meetrit üle merepinna.

Vahelduvate kõrgendikega kaitse all olev ala on umbes ühe ruutkilomeetri suurune, väikesel alal asub Keava linnamägi ja Võnnumägi, mis mõlemad on muinsuskaitse all.

Allikad: Eesti Loodus, Eesti Mets

„Neid niinimetatud elustikupuid on Keava mäed niigi täis ja neid ei pea kunstlikult juurde tekitama. Aga ma ei saa aru, kuidas ühel hetkel on sanitaarraie saatanast ja siis, kui seda teeb RMK, äkki jumala õige ettevõtmine," imestab ta.

Radu võib kasutada, raiuda ei tohi

Metsaseadus võimaldab määrata kokkuleppehinda raieõiguse võõrandamisel eraisikule kuni 50 tihumeetri ulatuses. Samas ei taha RMK Oleski sõnul ühele isikule müüa üle 25 tihumeetri.

„Kummaline lugu ... Ent hea küll, paned siis ka naise ostjana kirja ja saad nõnda pere peale vajamineva viiskümmend tihumeetrit kätte. Meil on kuus last, seega võime seaduse silmis igal aastal RMKlt justkui nelisada tihumeetrit kasvavat metsa osta," arutleb Olesk. „Aga me ei vaja nii palju. Ja miks kuradi pärast pean ma seda küttepuud tervest metsast raiuma, kui sealsamas kõrval riigimetsas suurenevad üraskikolded, mis levivad sealt ka naabrusse erametsa? Mets las mädaneb, aga elanikkond sealt endale materjali varuda ei tohi ..."

Tõsi, viimati, 2018. aastal, sai ta lähikonnas sanitaarraie loa kvartalil KE 061 eraldis 15, pere peale 50 tihumeetrit.

„Sellega aga on see jama, et ma tegin metsa korda, aga juba 2019. aastal läheb see lageraiesse, sest nii on planeeritud. Jabur!" hüüatab Olesk, ega mõista, miks riigimetsas töid ja tegemisi niisugusel moel kavandatakse.

Põhjused, miks RMK kaitsealal sanitaarraie korraldamise osas meelt muutis, peituvad selles, et tänavu maikuus sai Kõnnumaa maastikukaitseala ligemale viie aasta pikkuse töö tulemusena uue kaitse-eeskirja, mis peamise muudatusena laiendas Natura metsaelupaigatüüpide kaitseks olemasolevaid sihtkaitsevööndeid ja tsoneeris Paluküla Hiiemäe piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse. Kokkuvõtvalt – kaitsekord muutus senisest rangemaks. Püüeldi kompromissi poole ja nagu kinnitas pärast kaitse-eeskirja vastuvõtmist Kotter, lubatakse Kõnnumaa maastikukaitsealal küll ka edaspidi rahvaüritusi korraldada, aga igasugune ehitamine, samuti metsaraie, on seal põhimõtteliselt välistatud.

Nii kadus muu hulgas lootus rajada sel maastikukaitsealal asuvale Paluküla Hiiemäele puhke- ja spordikeskus koos suusatõstukite ja muuga, mida Kehtna vald oli aastaid teha soovinud. Just sel põhjusel ei saanud ka Olesk enam sanitaarraieks luba.

Ametkondadega peetud arvuka kirjavahetuse tulemusi arvesse võttes leiab Olesk aga, et RMK on millegipärast sihiks võtnud kiusu ajamise just temaga.

RMK peametsaülem Andres Sepp kinnitab, et kiusujutul puudub vähimgi alus ja tegevused kaitsealadel, olgu need siis sanitaarraied või midagi muud, käivad ikka ja ainult seadusetähte, antud juhul siis Kõnnumaa maastikukaitseala kaitse-eeskirja järgides.

Veel ütleb Sepp, et juba küllaltki ammusel ajal rajatud Keava mägede rattaradu pole RMK ega riigi silmis üldse ametlikult olemas, sest praegu pole nende hooldamise ja korrashoidmise kohta ühtegi lepingut.

Riigimetsas palju lepingulisi spordiradu

Sepa sõnul võib kokkuleppel RMKga matka- või sportimisradu rajada mõni asjast huvitatud organisatsioon või kasvõi eraisik, kel siis tuleb hoolitseda ka nende korrashoiu eest. Ohtlikud

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Eesti Mets JA STIHL®

S A A D A V A D **M E T S A** !

TELLI
AJAKIRI **EESTI METS**
JA VÕIDA
VÕSALÕIKUR
STIHL FS 460 C-EM
VÄÄRTUSEGA **909€**!

AASTA-
TELLIMUSE
HIND VAID
12€

Kõigi ajakirja **Eesti Mets** tellijate vahel, kellel on **31. jaanuari** seisuga kehtiv aasta- või püsikorraldusega tellimus, loosime välja võimsa võsalõikuri **STIHL FS 460 C-EM väärtusega 909 eurot** koos tasuta koolitusega.

*Tellimine - **WWW.TELLIMINE.EE/EESTIMETS** või tel: **617 7717***

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

puud langetab rajalt ja selle lähikonnast siiski RMK, lisab Sepp.

Kui taotlus on põhjendatud ja mingeid, näiteks looduskaitsest või ohutusest tulenevaid takistusi ei ole, siis enamasti pole RMKl midagi rahvaspordi harrastamiseks mõeldud radade rajamise vastu. Nii kinnitab Sepp, kelle sõnul on riigimetsas ametlikult 30 puhkamiseks ja 67 sportimiseks mõeldud rada.

„Kuigi jah, me siin omakeskis aegajalt arutame, et mis seal siis nii väga vahet on, kas rada on mõeldud jalutamiseks või jooksmiseks või jalgrattaga sõitmiseks, aga teinekord on seal ikka väike vahe olemas," räägib ta. „Näiteks eraldi rajad mootorispordiga tegelemiseks. Sellistest spetsiifilisematest, mis meil on lepinguga sätestatud, meenuvad kõigepealt näiteks Tartu suusamaratoni ja Haanja suusarada."

Palju radu on rajanud mittetulundusühingud, sihtasutused või kohalikud omavalitsused oma sponsorfirmade toel ja RMK nõusolekul. Näiteks Aegviidu suusa-, ratta- ja matkarajad, valgustusega sportimisrajad Harku metsavööndis ja Pääskülas. Lisaks on RMKl suurem raamleping sihtasutusega Eesti Terviserajad, mille asutasid 2005. aastal kolm suurfirmat: Eesti Energia, Merko Ehitus ja Swedbank. Koostöös kohalike omavalitsustega on sellesse tegevusse investeeritud umbes 25 miljonit eurot ja üle Eestimaa on sadakond SA Eesti Terviserajad kaasabil loodud rada.

Eraldi lepingutega sätestatakse, kelle kohustus on igapäevane hooldus, kes teeb suuremad remonditööd, kes paigaldab inventari ja kes võtab maha ohtlikuks muutunud puud. Enamasti on selliselt loodud terviseradadel valgustus, paljudel töötavad talvel lumemasinad, aetakse sisse suusaradu, seal leidub erinevaid sportimisvahendeid ning on paigaldatud info- ja suunatahvlid.

Karm seadus ja raiskamine

Kui puud jäävad näiteks suusarajamasinale ette või ähvardavad rajale kukkuda, siis annab sihtasutus sellest RMKle teada ja viimane korraldab nende eemaldamise. Jooksev hooldus on tavaliselt haldaja teha, riigimetsas kulgevaid matkaradu hooldab RMK ise.

Kui joosta saab tavalisel metsateel, siis näiteks discgolfi, ronimis- või muude erilisemate spordi- või terviseradade jaoks on vaja püsivalt paigaldatavat taristut ja kohapealset inventari. Nende tegemiseks on vaja sõlmida konkreetne kokkulepe riigimetsa majandajaga.

Loodusturismi arendajad kasutavad oma gruppidega liikumiseks riigimetsas olevaid radu ja teid ning sinna rajatud puhkekohti.

Kuigi üldiselt sujub eelpool kirjeldatud meetoditel tervisespordi ja loodusturismi edendamine riigimetsas hästi, üks ei sega teist ja kõik on rahul, siis vahel tuleb, nagu igas kõige paremaski masinavärgis ikka ette tõrkeid ja arusaamatusi.

Massiürituste korraldamisel riigimetsas, saati veel kaitsealadel, on lisaks RMK teavitamisele tarvis võtta ürituse korraldamiseks luba ka keskkonnaametilt.

Just siin lähevad kohalike spordiaktivistide ja omavalitsuste ning keskkonnaametnike suusad tihtipeale risti ja tekivad eriarvamused. Asuvad ju paljud populaarsed sportimis- ja puhkepaigad just loodus- või maastikukaitsealadel, kus tuleb järgida iga konkreetse kaitse-eeskirjaga sätestatud reegleid. Käskigu need siis kasvõi raiutud puud maha vedelema jätta.

„Sellega aga on see jama, et ma tegin selle metsa korda, aga juba 2019. aastal läheb see lageraiesse, sest nii on planeeritud. Jabur!"
Illar Olesk

Illar Olesk on välja arvestanud, et RMK raius Keava mägedest kokku 215 puud keskmise tüvemahuga puu kohta umbes üks tihumeeter. Arvestades RMK 2018. aasta ümarmaterjali keskmist varumishinnet 10,97 eurot tihumeeter (koos väljaveoga), väidab Olesk, et mõttetu lagana jäeti metsa alla vedelema mitme tuhande euro väärtuses puitu, mida oleks saanud märksa mõttekamalt ära kasutada.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

STIHL®

HARVESTER

KETIRULLID STIHL'ILT

TERAV JA KVALITEETNE

270€ ~~339€~~ -69€

HARVESTER KETIRULL
404 RMH 1.6MM
(1480 HAMMAST)

270€ ~~339€~~ -69€

HARVESTER KETIRULL
404 RMH 2.0MM
(1480 HAMMAST)

HARVESTER KETIRULL
404 RMHS 2.0MM
(740 HAMMAST)

199€ ~~239€~~ -40€

www.stihl.ee

Metsafirma

Roger Puit – suuruselt teine erametsaomanik Eestis

Merle Rips

Nelja aastaga on aktsiaselts Roger Puit oma maafondi jõudsalt kasvatanud ja kerkinud suuruselt teiseks Eesti metsafirmaks. Metsa majandades püüab ettevõte toimetada nii, nagu omal ajal metskonnas tehti.

Roger Puidule panid 1995. aastal aluse kolm meest: Margus Meimer, Mati Seppo ja Siim Sillamaa. Viimati mainitut küll kahjuks enam meie seas ei ole, tõdeb nukralt firma juhataja Margus Meimer, aga isa tööd jätkab tema poeg Siim. Et ka Meimeri enda poeg Markus on firmaga liitunud, pole juhus, sest juba ammu oldi seda meelt, et tegutsetud on nii-öelda mehe moodi, aeg oleks veidi ka enda peale mõelda ja osa koormust hajutada.

Pikka aega otsisid mehed strateegilist partnerit, kelle vaade metsade tuleviku osas ühtiks nende enda omaga.

„Metsi tuleb kasvatada ja majandada jätkusuutlikult," täpsustab Meimer, miks otsustati ettevõtte viiekümneprotsendiline osalus müüa neli ja pool aastat tagasi just aktsiaseltsile Graanul Invest.

„Tagantjärgi vaadates oleme väga-väga rahul, et nii läks," kinnitab Meimer. See oli tema hinnangul mõlemale poolele hea tehing. Roger Puit sai turu suhtes kindla paarilise, kelle kaudu realiseerida odavamat puitu, Graanul Invest aga otsis just sellist partnerit, kes suudaks stabiilseid puiduvoogusid tagada.

Rahulik töörütm kindlustatud

Kontserni kuulumise eelis on see, et tööstusettevõtetega sõlmitud pikaajalised lepingud tagavad pideva ja rahuliku töörütmi ning kogu metsast tulev materjal leiab kasutuse: palk liigub sae- ja kasepakk vineeritööstusse, paberipuu sadamasse, madalakvaliteediline küttepuu oma tehastesse ja raiejäätmed kombijaamadesse. Nii jäävad langid puhtaks, neid on hea kultiveerida ja need uuenevad paremini.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

◀ Roger Puit teeb hooldusraiet igal aastal umbes viiesajal-kuuesajal hektaril.

Fotod: Jüri Pere

Kontori seinal olevale Viljandimaa kaardile on peale märgitud kõik Roger Puidule kuuluvad kinnistud. Margus Meimer juhib tähelepanu kolme värvi täppidele, mis näitavad, kus metsameistrite tööjärg parasjagu on.

Samuti saab ettevõte nüüd metsa majandada kinnistupõhiselt, mis annab võimaluse kulusid kokku hoida ja valida kus, mida ja kui palju raiuda.

Roger Puidu aastane raiemaht on umbes 180–200 000 tihumeetrit. „Filosoofia on selline, et tahaks raiuda juurdekasvu piires, ideaalis oleks see kaheksakümmend protsenti juurdekasvust," selgitab Meimer. „Miks me aga nii palju raiume, on seotud meie riigi eripäraga. Meist sõltumata on küpset metsa natuke rohkem kui peaks olema. Kolmekümnendatel-neljakümnendatel aastatel algas metsasuse protsent kolmekümnest ja veidi peale, täna on see viiskümmend ja peale. Kasutusest välja jäänud põllumaale tekkinud mets – loodus tühja kohta ei salli – on seitsme-kaheksakümne aastaga saanud raieküpseks. Me ei ole nii rikkad, et lasta puudel ümber kukkuda ja ära mädaneda."

Roger Puidu aastane raiemaht on umbes 180–200 000 tihumeetrit.

See, et lageraiest on viimasel ajal saanud lausa sõimusõna, on metsas aastakümneid tegutsenud mehe sõnul arusaamatu.

„Meie metsade jaoks on see kõige mõistlikum majandamisviis. Kui hakkame majandama mingisuguste vahekasutustega, ei tule sellest viljakal ja pehmel pinnasel midagi välja. Kui lõikame küpse metsa 0,5–0,6se täiuse peale, siis lükkab kõvem tuul puud varem või hiljem kummuli ja sa pead tehnika sinna tagasi tooma. Lõpuks on ikka nii, et kõik saab lagedaks," leiab ta.

Nii ongi õigem plats noore metsa

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

jaoks valmis teha, iseasi muidugi, kas see just silmapiirini ulatuma peab.

Meimer ei usu siiski, et vana mets kusagile ära kaoks ja et nii-öelda luuletajatel poleks enam kohta, kus olla. Muidugi oleks ideaalne, kui erineva vanusega metsa oleks ühepalju, aga …

„Inimesega on ju samamoodi – võimatu on vanaemasid-vanaisasid kokku koguda ja klaasi alla panna, et säilitada neid ja nende elutarkust tulevastele põlvedele," toob Meimer muigamisi näite. „Elu on seatud nii, et on sünd, kasvamine, paljunemine, vananemine ja kõik lõppeb jälle ja algab uus ring …"

On olnud igasuguseid aegu

Metsanduslik taust ja ettevõtlusega kaasnevad tõusudest-mõõnadest saadud õppetunnid on Roger Puidu tugevuse aluseks. Samuti ka omanike tasakaalukas mõtlemine ja paras annus elukogemust.

Meimer ise on küll hariduselt bioloog, kuid olnud kaheksakümnendate lõpupoole viis aastat Mõisaküla metskonna metsaülem. Sillamaa oli Viljandi metsamajandi peametsaülem, hiljem direktor. Kolmandal mehel, Seppol, metsanduslik taust puudub, ent see-eest on ta väga hea tehnikatundja.

Meimer meenutab naerdes, kuidas nad üheksakümnendate algul, mil neil polnud õrna aimugi kapitalistlikust majandusest, kõrbesid. Ega nemad ainsad olnud, väga paljud hakkasid samamoodi suure hoo ja laia haardega tegutsema ning usaldasid sinisilmselt Skandinaaviast tulnud puiduostjaid. Nende jutul, et ostke aga kokku, küll me tuleme ja maksame, puudus sageli kate.

„Kui tuli esimene suur turgude kukkumine, oli meil tohutus koguses kase paberipuud kokku ostetud," on kogetu Meimeril siiani selgelt meeles. „Tuldi siis kohale, vaadati hunnikud üle ja öeldi, et tore on, aga meil ei ole seda praegu vaja, räägime kuue kuu pärast uuesti, aga siis me neid hunnikuid kindlasti ei taha, sest need on selleks ajaks hapuks läinud. Raha oli aga tookord hoopis-hoopis teise hinnaga, intressid algasid kahekümne viiest protsendist ülespoole. Saime väga hea õppetunni, et ei ole vaja tegeleda saja asjaga, vaid ikka sellega, mida hästi oskad. Tookordsel firmal oli ju ka saetööstus ja mitmed muud asjad, mis tegevust killustasid."

Nii võeti uut ettevõtet luues vastu otsus, et jääb ainult metsa majandamine ja seda üldjoontes samadel põhimõtetel, kui omal ajal metskonnas tehti. Sellest joonest on Roger Puidus asutamisest saati kinni peetud.

Metsanduslik taust ja ettevõtlusega kaasnevad tõusudest-mõõnadest saadud õppetunnid on Roger Puidu tugevuse aluseks.

Üheksakümnendatel sai riigi metsast kasvavat metsa osta ja üles töötada. Ettevõte spetsialiseerus harvendusraie peale.

„Tol ajal oli mõttelaad selline, et harvendusraiet ei peetud suure kasu saamise allikaks. Pigem oli see metsakasvatuslik võte, et tagada lõppraiesse kvaliteetsem ja väärtuslikum mets," selgitas Meimer.

Neil olid väiksemat tüüpi Terri traktorid, millega veeti korraga kolm-neli tihumeetrit puitu välja. Kuna rataste ümber olid kummilindid, jäi pinnas lõhkumata ja töö oli kvaliteetne, vaimustas see metskonnainimesi.

Ent riik võttis ka harvendusraietel suuna rahateenimise peale ja metsa ilmusid suuremad masinad, millega väiksemad polnud võimelised hinnas konkureerima. Kasvava metsa müük lõpetati ja RMK hakkas pakkuma ainult konkreetse tööga seotud lepinguid.

Laienemine teatud piires

Nii kui firmadele anti luba maad osta, alustati sellega kohe ka Roger Puidus. Märgatav vahe teistega, kes ruttasid maid üle Eesti kokku kahmama, seisneb aga selles, et lõviosa kinnistutest jääb Viljandist, kus asub firma kontor, 50–60 kilomeetri raadiusse. Algusest saati võeti suund, et kaugemal asuvaid metsamaid majandada, hallata ja valvata pole mõistlik ega ökonoomne.

Viljandimaal on Eesti keskmisest sutsukese parema boniteediga ja suhteliselt viljakad maad. Valdavalt kasvab siin segamets, puuliigiti vaada-

Margus Meimer ei usu, et vana mets kusagile päris ära kaoks ja et nii-öelda luuletajatel poleks enam kohta, kus olla.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

tes on kaske sama palju kui kuuske ja mändi kokku, neile järgneb haab ja lepp.

Lausreklaami, nagu mõne firma oma nii-öelda söögi alla ja peale raadiost kuulda on, nemad ei ole teinud ega tee, sest aeg ja kvaliteetne töö on selles regioonis nende eest ise piisavalt rääkinud.

Meimer tegelebki peamiselt maade hindamise ja ostuga.

„Nüüd me oleme natuke regiooni laiendanud ja ostame metsakinnistuid ka neljakümne-viiekümne kilomeetri raadiuses Imaverest," ütleb ta. Graanul Investil on pelletitehased üle Eesti, üks neist Imaveres, kuhu materjali veetakse ja on loogiline, et kui autod sealpool niikuinii liiguvad, võivad ka harvesterid lähedal tööd teha.

Praeguse seisuga on Roger Puidul maad 31 338 hektarit, sellest 24 014 on metsa all. Eelkõige eelistavad nad soetada puhast metsamaad. Kui omanik põllu- ja metsamaa lahku mõõtmisega tegeleda ei taha, siis enamasti tehing seetõttu pooleli ei jää. Põllumaadel olevad rendilepingud jäävad kehtima, neid müüma ettevõte ei kiirusta, aga kui pakutakse vahetusvarianti metsamaa vastu, on mehed nõus laua taha istuma ja asja arutama.

Maa hulk on jõuliselt kasvanud just kontserniga liitumise järel. Meimeri sõnul tuleb vajadusel ka kiiresti reageerida, sest kui näiteks naaberkinnistu täna müüki tuleb, siis ainult ühe korra ja kui pikalt mõtlema jääd, on see sinu jaoks kadunud. Pakkumisi on piisavalt, kuigi tema meelest oleks nüüdseks pidanud suurem müügilaine läbi olema. Samas ei usu ta, et riik maade ümberhindamise käigus maamaksu suhtes väga jõulisi otsuseid teeb, mis omakorda ajendaks inimesi oma maid maha müüma.

Aga selge on, et väikemetsaomaniku olukord on üsna nadi, eriti siis, kui maad on vähem kui kümme hektarit.

„Sellise metsa pidamine on minu silmis hobi ja suhteliselt kallis hobi – üks põlvkond saab tulu ja kaks põlvkonda kasvatavad ja teevad kulutu-

Eesti suuremad erametsaomanikud seisuga 27. november 2019

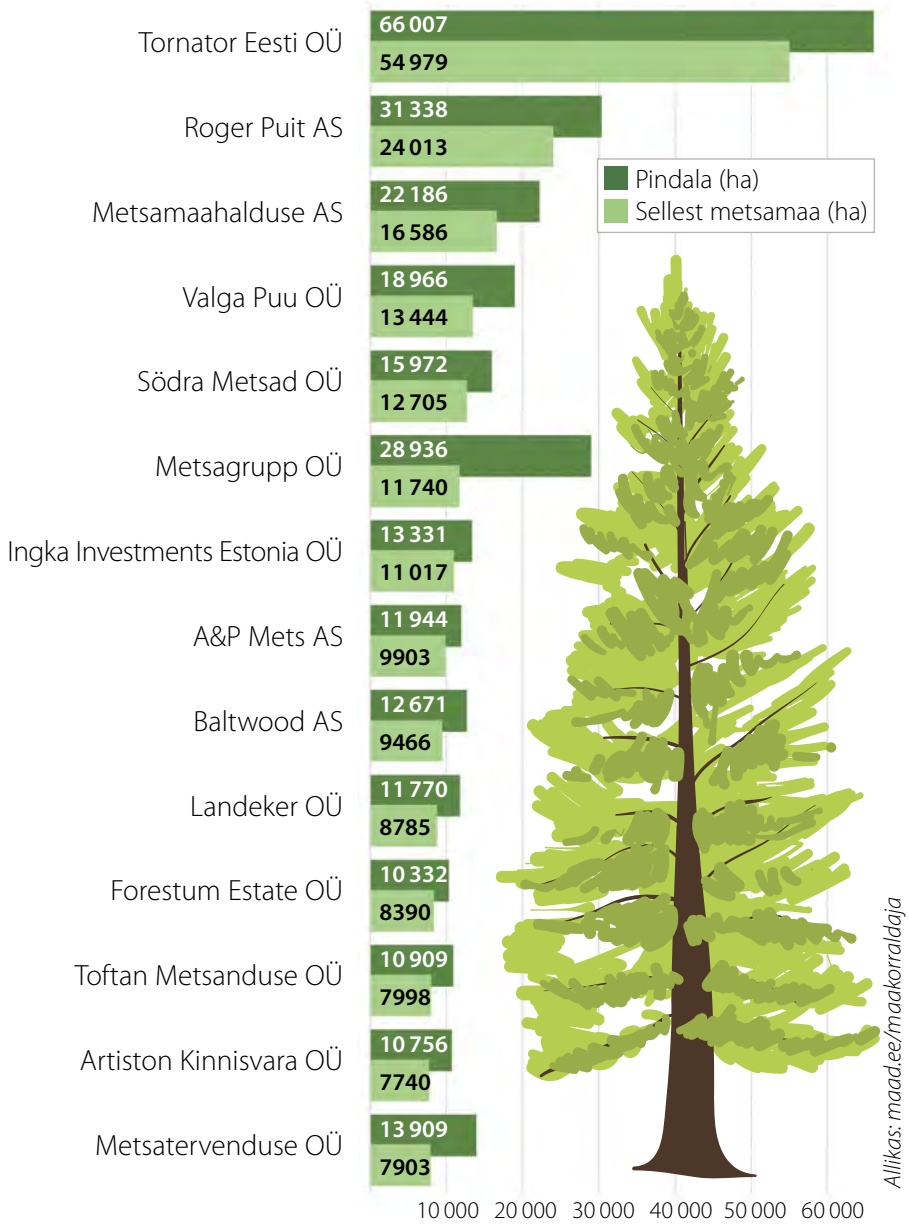

Allikas: maad.ee/maakorraldaja

Riigile kuuluv maa

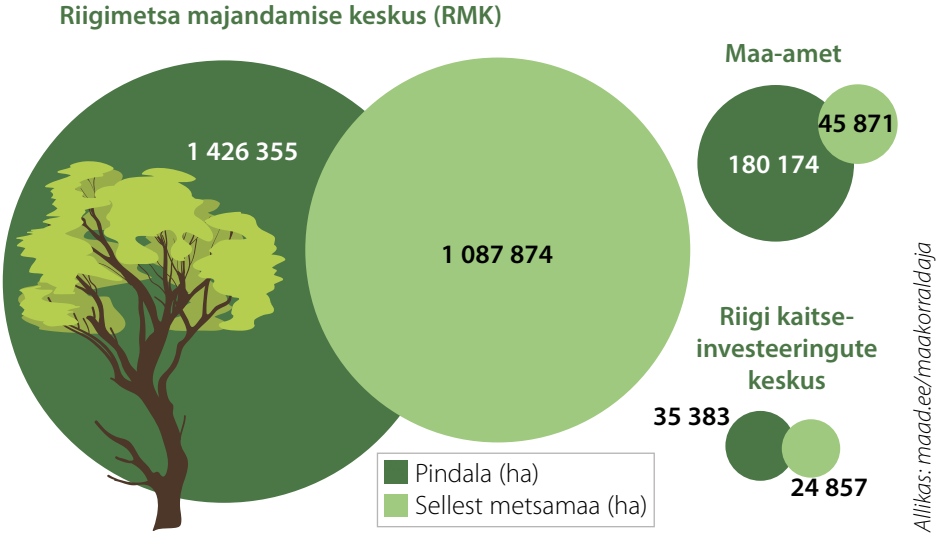

Allikas: maad.ee/maakorraldaja

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

si. Suurema pinna puhul on võimalik tulusid-kulusid paremini planeerida," ütleb Margus Meimer.

Selles tões ongi enamasti peidus väikemetsaomanike maade müügi põhjus. Saadud raha pannakse oma ärisse, investeeritakse laste haridusse, parandatakse elamistingimusi või minnakse reisima, sest paljud vanemad inimesed ei ole seda endale lihtsalt lubada saanud.

Põhjusi, miks oma maast loobutakse, on seinast-seina. Ka seda on Meimer näinud, kui vanemate hoole ja armastusega hoitud mets tuleb müüki piltlikult öeldes kohe pärast nende siit ilmast lahkumist ...

Niinimetatud mõttetu võsa asemel kasvavad noored kased ja kuused. Lepp võeti Mustivere küla Rebase kinnistult välja kuus-seitse aastat tagasi.

Meeskond ja koostööpartnerid tegutsevad käsikäes

Roger Puidu praegune meeskond, üle poolte metsandusliku haridusega, on just täpselt nii suur, et suudetakse kõigi töödega hakkama saada ja keegi ei ole üleliigne.

Igapäevase raietööga tegeleb kolm metsameistrit ja tulevikumetsa (maapinna ettevalmistamine, kultuurid, noorendiku hooldamine) eest hoolitseb üks inimene. Kaks aastat tagasi peeti vajalikuks palgata maaparandusspetsialist, esimene suur objekt Soosaarel, 172 hektarit, võeti vastu novembris. Logistik tegeleb igapäevaselt puiduvoogudega, IT spetsialist valdab lisaks põhitööle veel puiduenergia teemat. Sekretärfondihalduril on kasutada Deskise firma tarkvara, mistõttu on olemas väga täpne ülevaade kõigist tehtavatest ja tehtud töödest ning aasta lõppedes annab programm teada ka juurdekasvu. Maade ost on Meimeri rida, maade hindamisel on abiks metsahindaja-taksaator.

„Mitte hindamine, vaid metsale hinnangu andmine, meeldib mulle öelda," täpsustab ta muigamisi. „Nii palju, kui on hindajaid, nii palju on ka nägemusi, kui palju seda metsa olla võib. Täpset ülevaadet ei saa muidugi kunagi, sest ega metsa hindamine ole laoinventuur, et võtad poldikasti ette ja loed selle sisu üle."

Roger Puidus tellitakse iga kümne aasta tagant sõltumatu metsataksaatorfirma käest vajaminev korralduskava, et keegi ei saaks öelda – „oma mets, ise käid ja hindad" ja et pärast oleks „süda rahul".

Suuremahulisi metsamajanduslikke töid aitavad ära teha aastatega välja kujunenud väärt koostööpartnerid. Näiteks taimed kasvatab ja muretseb vajadusel teiste käest juurde ning istutab, hooldab ja teeb ulukitõrjet lepingu alusel FIE Tiit Grööni Talu. Paaril aastal järjest on uuenduse alla läinud umbes 150 hektarit, kuhu on istutatud kuuske, mändi ja kaske.

Võsastunud maa muutub metsaks

Küsimusele, kas poleks mõistlik mõnele põllutükile mets peale panna, vastust kuuldes aiman, et parem oleks olnud see esitamata jätta … „No see on minu meelest absurdne," ei meeldi selline ettepanek Meimerile sugugi. „Me elame parasvöötme metsavööndis ja meil on põldu alati tehtud metsamaast, mitte vastupidi."

Hakata viljakat põldu metsastama, sellel ei ole tema sõnul mõtet, pigem on vaja võsastunud maad põlluks puhastada. Kui istutada, siis väikestele ja suurtest massiividest kõrvale jäävatele metsaheinamaadele.

Eestis on küllaltki palju nii-öelda võsastunud kohti, mis varem või hiljem peaksid, sõltuvalt asukohast, minema põlluharijate kasutusse tagasi või kujundatama metsaks. Mitmed padrikud on aga tekkinud viimase kahe-kolmekümne aasta jooksul, need on pärand ajast, kui maade tagastamise järel tegelesid metsaga kõik ja seadusi eirates raiuti suurtes kogustes, ent uuendused jäeti tege-

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

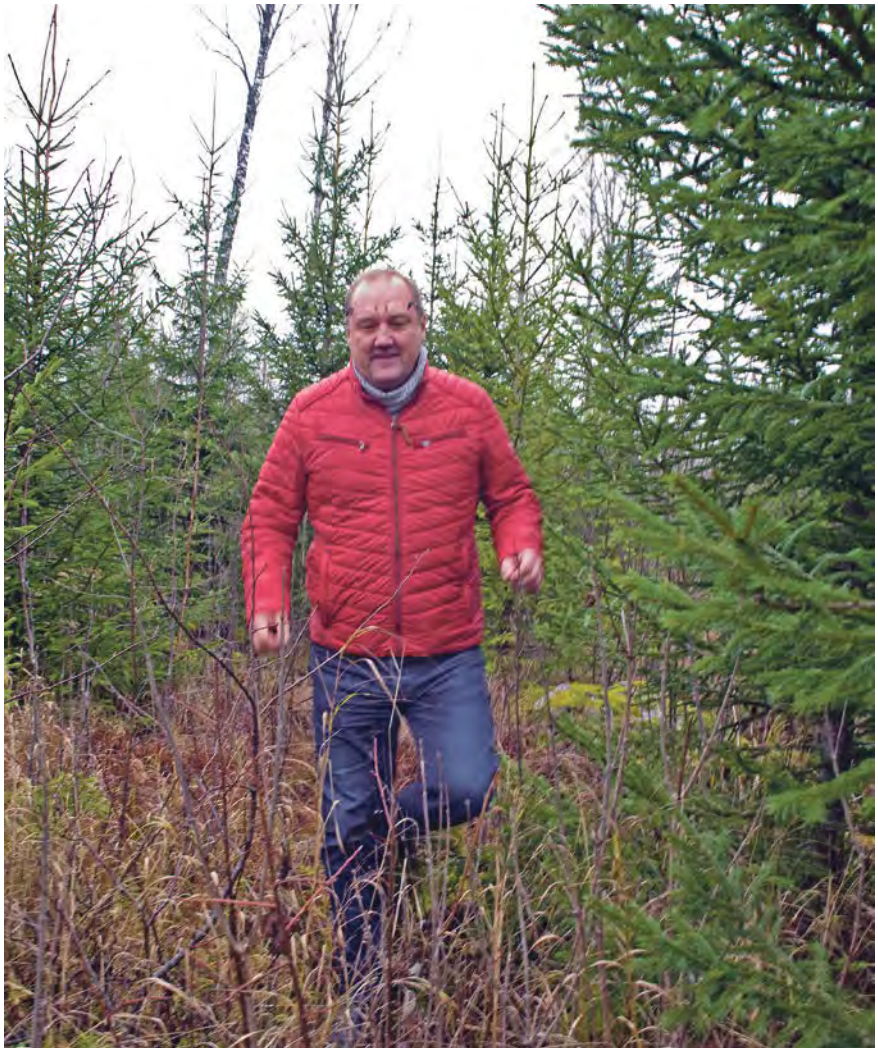

Kui vähegi mahti, siis liigub Margus Meimer metsas. Seekord viis tee Pinska külla Alt-Põksi kinnistule.

mata. Nüüd sõltub tulevase metsa kvaliteet sellest, kui hästi seal valgustus- ja harvendusraiet tehakse.

„Kui esimesel kümnel aastal midagi nahka läheb, siis kaotad veel kümme aastat, aga kui see kolmekümneaastases metsas juhtub, tuleb nullist pihta hakata," teab Meimer, miks just need raieliigid nii olulised on.

Meimer nendib, et ega ta nii väga istutamise usku olegi, pigem arvab ta, et mets tuleb lagedale alale varem või hiljem ise ja kõige elujõulisem saab ta olema siis, kui seemne on mulda poetanud puud, mis seal kasvanud on. Tema jaoks on olulisim ikka õigeaegselt ja kvaliteetselt tehtud valgustus- ja harvendusraie, seda eriti niinimetatud võsas. Nende tööde kvaliteedist sõltub, missugune on mets kuuekümne-seitsekümne aasta pärast.

„Võsalõikajaga pannakse tulevase metsa koosseis paika – kui enne võis selle kohta öelda võsa, siis pärast raiet on seal kindla koosseisuga noorendik," on ta valitud suunaga rahul.

Viimastel aastatel on ettevõte hooldusraiet teinud nii umbes viie-sajal-kuuesajal hektaril aastas. Ka see töö tellitakse firmadelt, kel hästi välja õpetatud mehed olemas.

Praegu on metsa suuremaid kasutusalasid energeetika ja seetõttu on vahel isegi keeruline öelda, milline puuliik kasulikum või parem on.

Praegu on metsa suuremaid kasutusalasid energeetika ja seetõttu on vahel isegi keeruline öelda, milline puuliik kasulikum või parem on. „Kui täna metsa istutame, siis saaki lõikame kuuekümne-seitsmekümne aasta pärast," arutleb ta. „Kümme-viisteist aastat tagasi peeti valget leppa rämpspuuks, mis tegelikult on hea tootlikkusega ja pelletitööstuse jaoks tänuväärne puuliik."

Seega tasub kohati mõelda, kas kasvatada kuuse- või männipõlv täisealiseks või hoopis sama aja jooksul saada kolm korda valget leppa raieküpseks.

„Kui vaadata seda veel päevakorras olevast süsiniku sidumise aspektist, siis noor ja kiire kasvuga mets seob süsinikku rohkem kui vanem või aeglase kasvuga mets," tõdeb ta.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Metsandus

Vardi loomets on saanud 200aastaseks

Toivo Meikar, metsandusloolane
Jüri Ehrpais, metsakorraldaja
Jürgen Kusmin, RMK Lääne-Harjumaa metsaülem

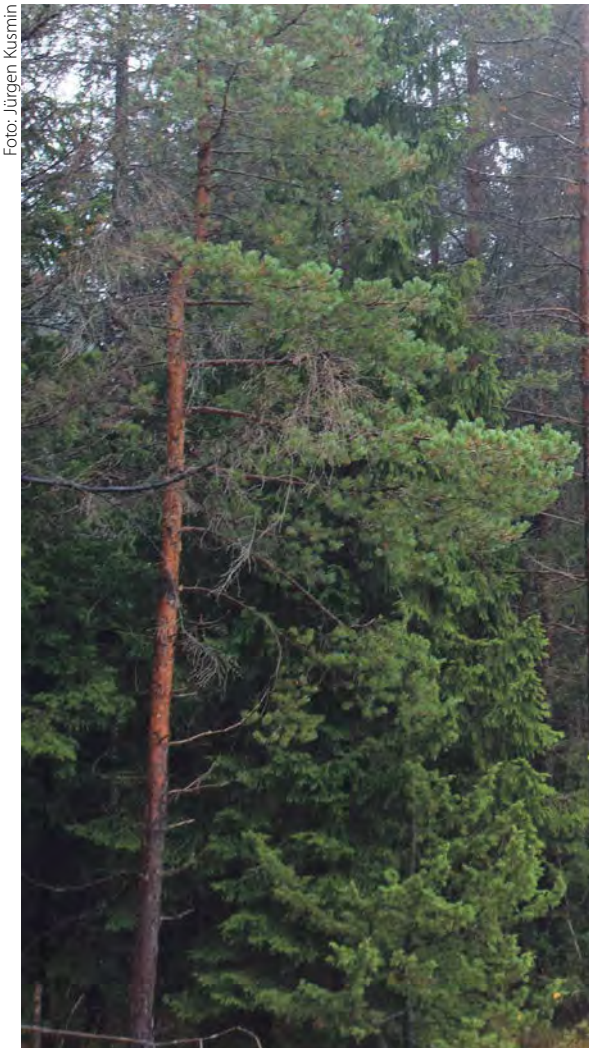

Foto: Jürgen Kusmin

Raplamaal, Varbola ja Vaimõisa vahel sirguvatest Vardi loometsadest on 37 hektarit saanud tänavu juba lausa 200 aasta vanuseks. 47 hektarit on aga jõudnud välja auväärsesse 190 aasta vanusesse. Suurema tähelepanu all on siinses loos esinduslikuim 20hektarine metsaeraldis number 1 riigimetsa kvartalil WR227.

Õnealustest Lümandu mõisale kuulunud metsadest annavad esmakordselt aimu 17. sajandi lõpu maahindamis- ja kaardistamistööd. Neist selgub, et mõisa põhja- ja lääneosas levisid ulatuslikud head ehitusmaterjali andvad männikud. Metsailmelisi alasid oli aga mujalgi (joonis 1).

Põhimõtteliselt sama olukord valitses ligi 150 aastat hiljemgi, nagu näitab mõisa 1847. aasta plaan (joonis 2). Männikute osas rõhutatakse, et tegu on valdavalt head ehitusmaterjali andva metsaga.

Mõisa lääne- ja lõunaosas levisid kohati raadatud lehtpuumetsad, võsastikud ja puisheinamaad, mida 19. sajandi lõpuks enam metsamaana ei käsitletud.

1855. aasta mõisa revisjonikirjelduses toodi metsamaa üldpindalaks umbes 720 hektarit, sama suuruse andis ka 1898. aasta kubermangu metsahoiukomitee tehtud metsa ülevaatus (EAA.2486.1.1378, l 47). Eestimaa kubermangu 1902–1904 metsahindamistööd andsid metsamaa suuruseks 732 hektarit.

Kõik metsad arvati okaspuumetsadeks, neist ligi 78% loeti mullaviljakuselt V boniteedi alla, kokku oli neid kuus (EAA.2486.1.1378, l 47; EAA.3724.1.826).

Metsi kasutati mõisa jooksvate vajaduste katmiseks. Sellele lisaks oli siin 1840. aastateni raieõigus Kodila mõisal, kelle kasutada oli suurem osa Tallinna–Pärnu maantee suunda jäävast männikust (EAA.854.4.650).

Kui palju metsa toona maha võeti, selle kohta teated puuduvad. Vähemalt 20. sajandi esimese kümnendi lõpuni siin reeglipärasemaid metsamajanduse võtteid ei kasutatud, vaid tehti reguleerimata valikraiet.

Kuni 1888. aasta üleriikliku metsahoiuseaduse rakendamiseni olenes metsakasutuse ulatus ja viis ainult mõisaomanikust, edaspidi tuli aga arvestada seadusega kehtestatud reegleid.

Mõis sai täieliku raiekeelu

1898. aastal sattuski Lümandu mõis Eestimaa Metsahoiukomitee tähelepanu alla. Selgus, et 1897/98. aastal oli ühele Tallinna metsakaupmehele antud õigus kogu metsast raiuda kõik üle 15 tolli (37,5 sentimeetrit) jämedused männid ja üle 12 tolli (30,5 sentimeetrit) kuused. Nõnda suur puude jämedus tõestab taas, et tegu pidi olema head ehituspuitu andva metsaga ja nii raiutigi 5000 keskmiselt 43 sentimeetri jämedust mändi ja 1500 keskmiselt 41 sentimeetri jämedust üleseisnud kuuske – kokku 8940 tihumeetrit.

Kuna see ületas seadusega luba-

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

◀ Looalade metsastamine on keerukas suurte lankide puhul ja nõuab palju hoolt. See 1957. aasta tormi järgne lank Sipa–Varbola tee ja loometsa siirduva tee nurgas on rajatud külviga, hooldatud ja pääsenud ulukikahjustustest ning sirgumas uueks mastimännikuks.

Joonis 1. Lümandu 1695. aasta plaan näitab, et mõisa põhja- ja lääneosas levisid head ehitusmaterjali andvad männimetsad ja metsaalasid leidus mujalgi (EAA. 1.2.C-i-52).

tud aastase kasutusnormi kaheksa korda, siis kehtestati mõisale kuni majanduskava koostamise ja kinnitamiseni täielik raiekeeld. Raiejärgse metsa ülevaatuse andmeil oli siia jäänud hõre, 50–60% puistutäiusega ja valdavalt 40–70aastane, kohati ka 80–100aastane okasmets. Valitsev puuliik oli mänd, seda kohati segus kuusega (EAA.5089.1.656).

Lümandu esimese majanduskava ja puistuplaani koostas aastail 1909–1910 metsakorraldaja Alfred Müller (EAA.1862.1.504, 505). Nüüd määrati metsandiku üldsuuruseks 627 hektarit (siit arvati välja suur osa harvikuid). Sellest moodustas metsamaa 608 hektarit, millest omakorda puistuid oli 567 hektarit. Harvikutele ja lagendikele langes metsamaast 7%. Puistuist moodustasid männikud 75%, ülejäänu arvati kuusikute alla.

Puistute vanuseline struktuur oli ebanormaalne: domineerisid 61–80aastased (63%), üsna võrdselt oli 41–60- ja 1–20aastasi (15%). Raieküpseid puistusid peaaegu polnud: 81–100aastasi oli 7,2 ja üle 100aastasi 1,4 hektarit (mõlemat kokku 1,5%).

Edasise metsamajanduse peamine eesmärk oli puistute vanuselise struktuuri ühtlustamine, seda enamasti järguliste raiete abil. Järgnevaks kümnendiks projekteeriti aastalangi keskmiseks suuruseks 5,5 hektarit. Sel teel loodeti tagada ka looduslik metsauuenduse teke, mida eeldati varasema majandamise kogemuse põhjal – nimelt olid valikraietel tekkinud lagendikud edukalt metsastunud. Küll võinuks aga kiirema metsastumise tagamiseks mõnel pool kultiveerida ebatsuugat.

Praegu kõne all olevad auväärses eas puistud paiknesid valdavalt kvartaleis 42 ja 43 (joonis 3). 1910. aastal kasvasid siin peamiselt 60–80aastased (keskmiselt 68) hõredad või väga hõredad männikud koos üksikute kuuskedega ja kadakaga alusmetsas. Vanemad vanuseklassid puudusid ja esimesel kümnendil siia raiet ei kavandatud.

Otseselt Lümandu mõisa maadel ulatus aastail 1910–1920 tehtud raie kokku 124 hektarini majanduskavas lubatud 50,5 hektari asemel. Raied langesid valdavalt Esimese maailmasõja aastaile. Majanduskavas soovitatud järguliste raiete asemel kasu-

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

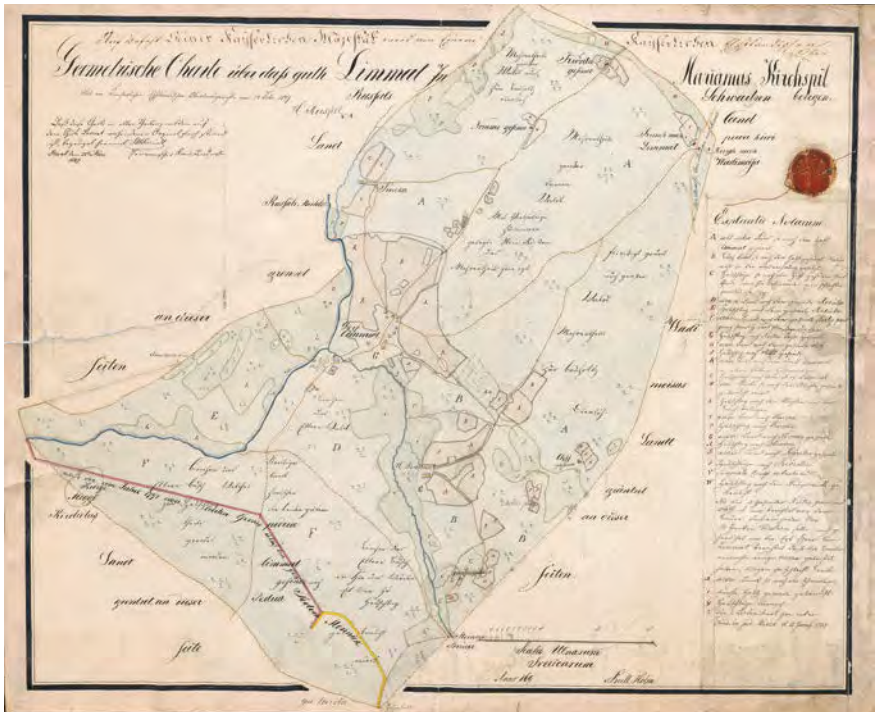

Joonis 2. Lümandu mõisa 1847. aasta plaan (EAA.2722.5.95).

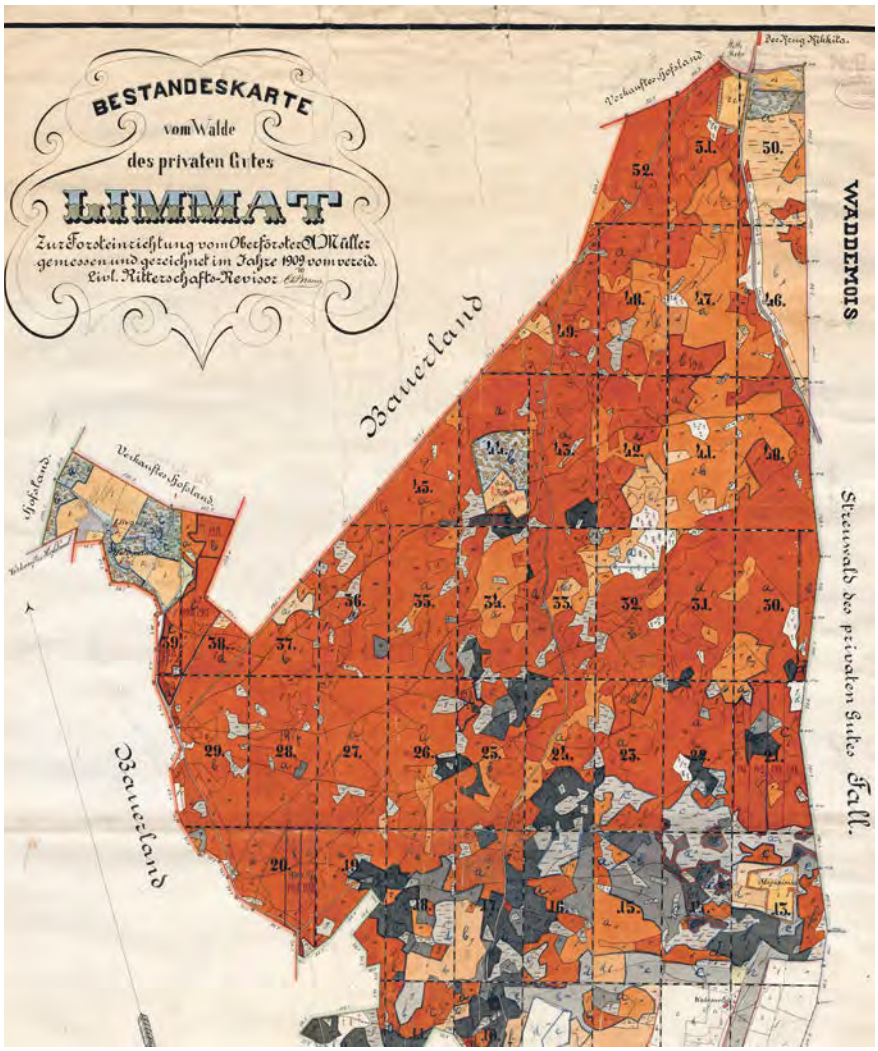

Joonis 3. Väljavõte Lümandu 1909. aasta puistuplaanist. Käsitletav piirkond langeb üldjoontes kvartaleile 42 ja 43 (EAA.1862.1.505).

tati lageraiet, seda küll männialadel seemnepuude säilitamisega.

Märjamaa metskonna Lümandu metsandik

Eesti riigimetskondade kavandamisel arvati Lümandu mõisa metsad loodava Märjamaa metskonna koosseisu. Mõisa metsade tegelik riigile ülevõtmine leidis aset 15. märtsil 1920. Et esialgu arvati metskonda kõik vähegi metsailmelised alad, kujunes metsamaa üldsuuruseks 703 hektarit, millest puistuile langes 632 hektarit, 10% aga lagendikele (ERA.63.9.16).

1922. aasta lihtsustatud metsakorraldusega loodud Lümandu metsandikku arvati veel mitme ümbruskonna varasema mõisa metsad. Metsandiku üldpindalaks kujunes 2147 hektarit, millest 649 moodustasid Lümandu mõisa metsad (EAA.63.25.111). Metsandiku metsamaadest moodustasid lagendikud ja raiestikud koguni 18%, mis näitab sõja-aastate ulatuslikku raiet.

1922. aasta lihtsustatud metsakorralduse järgi nüüd kvartalil 19 ja 20 paiknenud mets koosnes valdavalt 80aastastest ja 80% puistutäiusega raietest puutumata jäänud männikuist. Samuti jäid raiest kõrvale idas, Tallinna–Pärnu maantee pool paiknevad samasuguse liigilise ja vanuselise koosseisuga puistud kvartalil 21 ja 22.

Edasiseks majandamiseks võeti nüüd okaspuudele 100- ja lehtpuudele 50aastane raiering. Männimajanduses rakendati edaspidi viieaastase liitumisajaga üleribalist ja kuusemajanduses vahetu liitumisega lageraiet. Kõik varasemad ja tekkivad okaspuuraiestikud määrati metsastamisele. Nüüdki ei kavandatud kvartaleil 19–22 raiet (ERA.63.25.111).

1930. aasta Märjamaa metskonna täismetsakorraldus näitabki, et möödunud kümnendil olid endise Lümandu mõisa maadel mitmed kvartalid määratud lageraiesse (joonis 4). Meid huvitav metsaosa, siis kvartal 10, oli, nagu varasemas majanduskavas sätestatud, jäänud raietest puutumata (EAA.63.29.198, 199).

Täpsemad mõõtmised andsid siinsete männikute vanuseks koguni 115 aastat, millele kohati lisandusid veel

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

100aastased, üksikpuudena koguni 150aastased kuused. Keskmine puistutäius oli 70%, mändide kõrgus jäi 15–21 meetri ja läbimõõt 18–22 sentimeetri vahele. Veelgi vanemaid männikuid (130aastased) leidus idas paikneval ja samuti raietest hoitud kvartalil number 11.

Edaspidi tuli majandada männikuid 120-, kuusikuid 100- ja lehtpuistuid 70aastase raieringiga. Nii männi- kui ka kuusemajanduses tuli rakendada lageraiet, 30,5 hektarit kuusikuid määrati ka aegjärksele raiele. Järgmisel kümnendil jäigi kvartal 10 raietest puutumata. See kehtib loomulikult peakasutusele, muu metsakasutuse, eeskätt sanitaarraie osas puudub teave.

Aastateks 1941–1950 koostatud ajutine majanduskava ei näinud ka sel kümnedil kvartal 10 osas raiet ette. Keerulisem oli sel ajal veel Lümandu metsandiku vanimate puistutega metsaosaga (kvartal 11), kus raiele tuli võtta varasemate aastate raiumata langid. Nende töödega aga ei kiirustatud ja 1942. aastal arvati veel raiumata metsaosad (koguni 18 hektarit) Märjamaa metsaülema Karl Algvere soovitusel peakasutuse alt välja. Igal juhul tulnuks raietest hoida ka kvartalil 10 paiknevad metsad.

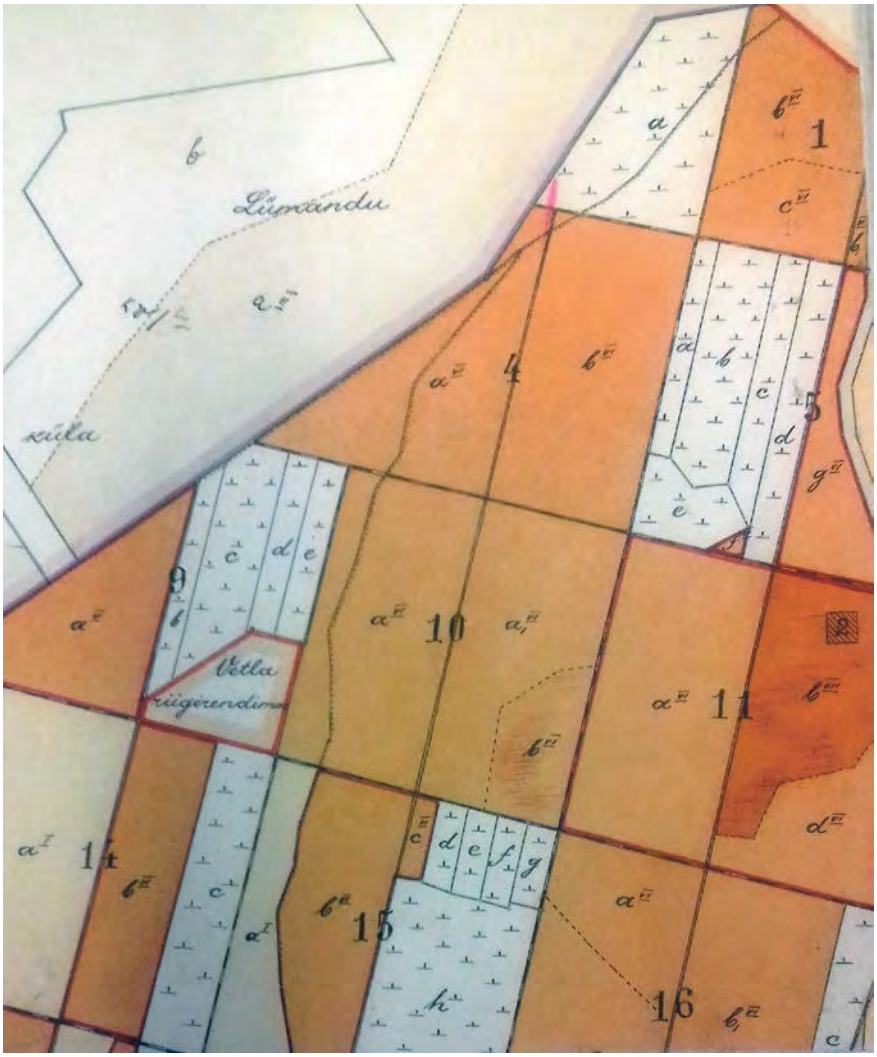

Joonis 4. Väljavõte Lümandu metsandiku 1930. aasta puistuplaanist (ERA.63.29.199).

Vardi loometsa käekäik nõukogude perioodil

Vanade metsade käekäik on olnud kõige keerulisem sõja-aastatel. Loode-Eestile elektrit tootnud Ellamaa elektrijaama varustamine turbaga oli Teise maailmasõja päevil katkenud ja katlaid köeti puiduga. Kõige lihtsam oli sõjavangidega üles töötada palgimetsa, nendest lankidest andsid veel hiljuti tunnistust rinnakõrgused kännud. Rinde üleminekul ja okupantide vahetumisel olid noil aegadel nädalaga rollid vahetanud ka saemehed ja nende valvurid.

Tolleaegse Vardi metskonna metsniku Osvald Lauteri sõnul vormistati kõige ilusamate metsaeraldiste raie vältimiseks need takseerandmetes varasematel aastatel raiutuks. Vardi loometsa praeguste vanade metsaosade säilimise eest peame olema tänulikud kohalikele metsaülematele Osavald Lauterile ja Taimo Relole, kelle subjektiivse kaitse all olid need metsad enne ametlikku looduskaitse alla võtmist. Kaasa aitasid Kohila ja Rapla metsamajandite juhid ja töötajad: Endel Luik, Kaljo Rebassoo, Evald Rõigas, Virve Karo (Rootslane), metsakorraldajad Paul Pere ja Evald Lall ning veel paljud teised.

1967. aasta augustitorm kahjustas loometsi minimaalselt, rohkem kahju tegid tormijärgsetel aastatel korduvad kuusekooreüraski rüüsted. Metsapataloogilisi välitöid juhendas tol ajal legendaarne metsateadlane Peeter Rõigas.

23. mail 1978. aastal võttis Rapla Rajooni Täitevkomitee Vardi metskonna kvartalid 90, 91, 96, 97, 98 ja 103 üldpindalaga 187 hektarit kohaliku kaitse alla, keelates seal hooldus- ja lageraied. Metsamajanduse ja loo-

Foto: Jürgen Kusmin

200aastane männik on hea tervise juures, alarindesse on sirgumas tihe kuusik.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Allikas: RMK

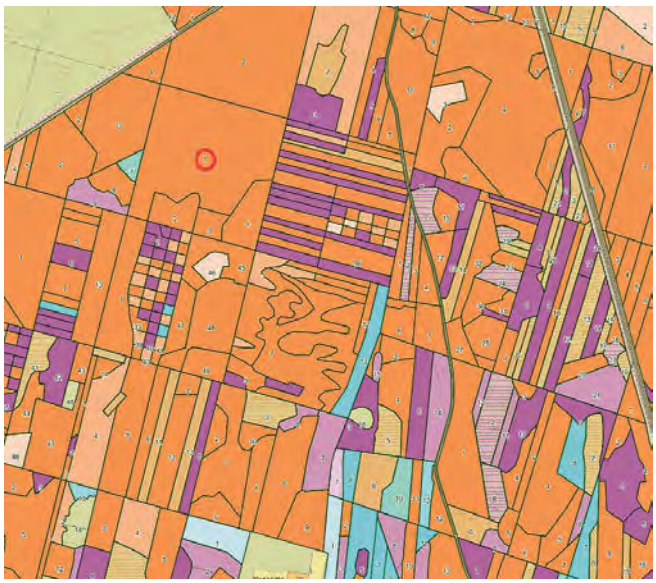

Joonis 5. Tänapäevane digitaalne puistuplaan, kvartali WR227 eraldis 1 on märgitud punase ringiga. Katsealade ruudud ja ribad eristuvad selgelt.

Allikas: maa-amet

Joonis 6. Avalikus kasutuses olevad laserskaneerimise andmed võimaldavad maakatte kõrgusmudeli abil seirata ka puude kõrgust ja tihedust.

duskaitse ministeeriumi käskkirjaga number 183 30. detsembrist 1985. aastal moodustati Vardi genofondi reservaat pindalaga 263 hektarit.

Looalade metsastamise katsed

Piirkonna metsakaarti silmitsedes torkavad silma korrapärased ruudud ja ribad. Tegu on metsakasvatuse katsealadega, mis rajati ruudukujulisena 1936.–1937. aastal. 40x40meetrised ruudud raiuti vana metsa sisse, säilitati alusmets ning külvati männi- ja kuuseseemne segu.

Uuendus on olnud tagasihoidlik, männi kasvu on pidurdanud säilitatud alusmetsa kuused, samuti oli 1960. aastatel tehtud kokkuvõtte alusel hilinenud häilude laiendamine ja juurdekasv pidurdunud vana metsa varjava mõju tõttu.

Metsateadlane Elmar Kaar rajas aastatel 1963–1964 samas piirkonnas aegjärkse-, häil- ja veerraie katsealad, millest tulemuslikumalt on uuenenud 15 meetri laiused põhja-lõuna suunas rajatud veerraied (joonised 5 ja 6; Ehrpais 2001).

Vardi loomets tänapäeval

2007. aastal moodustati Vardi loometsade kaitseala baasil Vardi looduskaitseala, mida on laiendatud ka üle praeguse Tallinna–Pärnu maantee ida poole ning mis jaguneb samanimeliseks sihtkaitsevööndiks (pindala 305 hektarit) ja piiranguvööndiks (pindala 353 hektarit).

Ka „juubilareraldis" kuulub sihtkaitsevööndi koosseisu. Kuna rangelt kaitstavate metsade takseerandmete uuendamine toimub riigimetsas teises järjekorras, siis puistu mõõtmetest aimu saamiseks on kasutada kaks kümnendit vanad andmed, kuid muljetavaldavad on needki. Tegu on 3. boniteedi kastikuloo kasvukohatüübiga, kus puude keskmine diameeter on 36 sentimeetrit ja kõrgus 26 meetrit, mis 70% täiuse juures annab hektaritagavaraks üle 300 tihumeetrit.

Vardi loometsa areng kirjeldab meie metsade kaitse arengut üldisemalt.

200aastase männiku tulevik

Vardi loometsa areng kirjeldab meie metsade kaitse arengut üldisemalt. Kui mõisametsades oli fookus puidutoodangul, siis Teise maailmasõja eelsetes ja järgsetes riigimetsades oli tööde oskusliku planeerimisega võimalik säilitada ka kohapeal olulisi puistuid. Praegune kaitsekorraldus on arenenud riigi tasandil toimivaks (lisaks vähesed kohaliku tasandi kaitseobjektid).

Milliseks kujuneb Vardi loometsa tervis ja järjepidevus ilma ilgasuguse inimmõjuta osades ja milline lahendus looduskaitse korraldamisel on seniproovituist tulemuslikuimaks osutunud, saab hinnata tulevikus.

40 aastat tagasi metsandusüliõpilaste õppekäiku juubelimetsas juhendades kinnitas toonane põllumajanduse akadeemia dotsent Lembit Muiste, et see mets püsib veel sada aastat. Seega Vardi loometsa 250. aasta juubel tuleb. Selleks ajaks on ülarindesse sirgunud ka mastimändide all looduslikult arenenud kuused.

Juubilariga sarnase männiku taastamine looaladel ilma inimese kaasabita on võimatu. Selle kinnituseks leiab samalt metsaalalt eraldisi, mis 1967. aasta tormi järgselt on jäänud harvikuteks, aga on ka näide Sipa–Varbola tee ja loometsa keerava tee ristist, kus külvi, hoolsa hoolduse ja väikeste ulukikahjude tulemusena on sirgunud uus metsapõlv.

Kirjandus

Ehrpais, J. (koost.) 2001. Loometsad.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

UUENDUSLIK LINTSAERAAM EESTI TURUL

LOGOSOL B1001

IGA LAUD TÄPSE MÕÕDUGA!

KVALITEET

MÕÕTMED
Lõikepikkus (standard): **4,8 m**
Max palgi läbimõõt: **1001 mm**
Max lõike laius: **85 cm**
Max lõike pikkus: **4,8 m**
Viimase laua paksus: **25 mm**

MOOTORID
Bensiinimootor: **23 hj**
Elektrimootor: **12 kW 3-faasi 400 V 50 hz**

LINDI MÕÕDUD
Lindi pikkus ja laius: **4310 mm x 33 mm**
Lindi kiirus: **30 m/s**

LINDIRATTAD
Lindiratta läbimõõt: **50 cm**
Hooldusvabad laagrid
Integreeritud ventilaator jahutuseks ja tõhusaks korpuse puhastuseks

Standardvarustusega **Logosol B1001** lõikab kuni 4,8 m pikkuseid ja 1001 mm läbimõõduga palke. Pikema materjali tarvis saab relssi pikendada. Raam ja relss on stabiilsed ka pika ja suure läbimõõduga materjali lõikamisel. Lõikekõrguse seadistamiseks on olemas fikseeritavad astmed, mis võimaldavad igal saagimisel seadistada laua paksust kiirelt ja täpselt. Tulemuseks on tugev ja funktsionaalne lintsaeraam, mis on omas klassis parima disaini ja kasutajamugavusega.

Tutvu tootega ja vaata videot **www.logosol.ee**

VÕTA ÜHENDUST

FARRON TEHNIKA OÜ / HELGI TEE 11
PEETRI ALEVIK, RAE VALD, HARJUMAA
+372 5551 5950 / INFO@LOGOSOL.EE

Balti Metsaselts
kui metsamajanduslike teadmiste koondaja ja levitaja

Heino Kasesalu, metsandusloolane

Eesti esimene sihikindel metsandusliku uurimistöö organiseerija oli Balti Metsaselts, mis asutati rohkem kui 150 aastat tagasi. See koondas metsaomanikke, -ametnikke, -teadlasi ja metsandushuvilisi. Seltsil on suuri teeneid võõrpuuliikide introduktsiooni alal, metsakuivenduse uurimisel ja okaspuuseemnete päritolu tähtsuse selgitamisel.

Balti Metsaseltsi asutamise eeltöö algas 1865. aasta juunis, mil peametsaülem Alexander Böhlken, Riia linna metsaülem Heinrich Fritsche ja Metsaülemate Korpuse alampolkovnik Ad. von Eichwald esitasid vastava sooviavalduse Liivimaa Üldkasuliku ja Ökonoomilise Sotsieteedi juhatusele. Anti üle 13 metsamehe allkirjadega metsaseltsi põhikirja projekt. Allakirjutajate hulgas oli ka tolleaegne Polli mõisa metsaülem Wilhelm Knersch.

Sotsieteet tunnustas loodavat seltsi oma haruseltsina, mille tegevuse põhiline eesmärk oli ette nähtud ratsionaalse metsamajanduse juhendamine Venemaa Balti kubermangudes.

Selge ja konkreetne

Balti Metsaseltsi põhikiri kinnitati riigivarade ministeeriumis 30. oktoobril 1867. See on võrdlemisi lühike, koosneb ainult 16 paragrahvist, kuid on suhteliselt selge ja konkreetne.

Seltsil tuleb igal aastal koguda nõuandeid vajalike metsamajanduslike tööde juhendamiseks, samuti nende asjaolude kõrvaldamiseks, mis metsamajanduse arengut takistavad; korraldada populaarsete metsanduslike kirjutiste levitamist; iga liige on kohustatud aastakoosolekul tegema kas suuliselt või kirjalikult aruande oma vaatlustest metsakasutuse või metsakultiveerimisviiside alalt ning avaldama arvamust suviste ekskursioonide koha suhtes.

Koosolekuil toimunud disskussioonidest tuleb avaldada ülevaated nädalalehes Baltische Wochenschrift.

Liikmete arv ei ole piiratud, kuid eelistatakse metsakasvatajaid ja metsaomanikke. Seltsi liikmeil on õigus tuua koosolekuile ka välismaa metsakasvatajaid ja külalisi.

Isikud, kes soovivad liikmeks astuda, pöörduvad ühe seltsi liikme poole. Viimane teeb juhatusele vastava ettepaneku ja see pannakse koosolekul hääletamisele. Koosolekul peab lisaks juhatusele olema vähemalt üheksa liiget.

Juhatus valitakse üheks aastaks koosseisus: esimees, aseesimees ja sekretär. Juhatus peab jooksvat kirjavahetust, koostab koosolekute protokollid ja toimetab trükki minevad materjalid. Aasta lõpul esitab selts sotsieteedi vahendusel oma tegevusaruande riigivarade ministeeriumile.

Vajalike kulude katmiseks on iga seltsi liige kohustatud maksma kuni viis rubla liikmemaksu. Seltsi liige võib igal ajal seltsist välja astuda, kuid ta ei saa tagasi nõuda tasutud liikmemaksu. Liikmemaksu õigeaegsel mittetasumisel loetakse liige seltsist lahkunuks. Kui ta soovib uuesti liikmeks astuda, läheb ta koosolekul jälle hääletamisele.

Selts võib oma liikme ka seltsist välja heita, kuid selleks peab olema vähemalt 4/5 liikmete otsus.

Auliikmete valimisel, alalise sekretäri määramisel ja metsandusliku raamatukogu asutamisel on seltsil õigus teha vastav otsus üldkoosolekul.

Algus oli tagasihoidlik

Balti Metsaseltsi põhikiri avaldati Baltische Wochenschriftis 27. detsembril 1867. Seltsi ametlik nimi Verein Baltischer Forstwirte on otsetõlkes Balti Metsakasvatajate Selts. Rohkem leidis kasutamist aga nime lühendatud vorm Baltische Forstverein ja selle eestikeelne vaste Balti Metsaselts.

Seltsi esimene töökoosolek toimus 23. mail 1868 Riias. Vastavalt põhikirjale valiti kolmeliikmeline juhatus: esimees – alampolkovnik Eichwald, aseesimees – peametsaülem Böhlken ja sekretär – metsaülem Fritsche. Võeti vastu üheksa uut liiget.

Järgmisel päeval toimus ekskursioon Riia lähedasse metsa. Valiti ka arutlusteemad järgmise aasta üldkoosoleku jaoks, mis toimus 13. ja 14. juunil 1869 Jelgavas. Esimene arutlusteema oli „Metsakarjamaa, selle kahju metsale ja kasu karjatamisõiguslastele", mille kohta tegid ettekande riigimetsnik Fabian ja metsaülem Fritsche. Samal koosolekul arutati veel märgade ja madalal asuvate metsade kuivendamise kasulikkust ning loodusliku ja kunstliku metsauuendamise küsimust.

Järgnevatel aastatel peeti selt-

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Max von Sivers metsaseltsi esimehena.

Tusti mõisa omanik parun Osvald von Ungern-Sternberg oli aktiivne Balti Metsaseltsi liige.

si koosolekuid väga erinevatel teemadel. Näiteks hooldusraietest Balti kubermangude metsades, sobivast metsakorraldusmeetodist erametsade jaoks, metsavahtide koolide asutamise vajalikkusest ja nende asutamisviisidest, 1869. aasta erakordsetest metsatulekahjudest ja abinõudest nende vältimiseks.

Veel arutati erametsade ratsionaalset majandamist, kase ja haava osatähtsust meie okaspuupuistutes, metsandusliku raamatupidamise sisseseadmist erametsades, metsakõrvalkasutust ja mitmeid muid aktuaalseid küsimusi. 1878. aastal võttis metsaülem Wilhelm Knersch seltsi koosolekul sõna niinimetatud darmstadti männiseemne kasutamisest Liivimaal. Suviti toimusid ekskursioonid mitmesse Läti metskonda.

Üldiselt oli kahel esimesel aastakümnel Balti Metsaseltsi tegevus tagasihoidlik ja liikmete arv kasvas aeglaselt. Asutamisaastal oli 22, 1875. aastal 67, 1884. aastal 56 ja 1890. aastal ainult 24 liiget. Koosolekust võttis sageli osa kümmekond liiget. Esimeesteks olid erinevatel aastatel von Eichwald, Fritsche, Carl von Fromm, Fr. von Sänger, Reinhold Wolff, Th. Jürgensonn.

17. jaanuaril 1890 toimus Tartus koosolek, kus esimeheks valiti Skriveri (Römershofi) mõisa omanik Max von Sivers, aseesimeheks Karksi mõisa metsaülem Georg Cornelius ja sekretäriks Riia linnametsade peametsaülem Eugen Ostwald. Sellest alates muutus seltsi tegevus tunduvalt aktiivsemaks.

Tegevus hoogustus

Max von Sivers oli rahvusvaheliselt tunnustatud dendroloog ja suurte organisaatorlike võimetega mees. Igal aastal korraldati üldkoosolek Tartus (tavaliselt jaanuarikuus), suvel toimusid ekskursioonid metsadesse.

1890. aasta juunis tutvuti Kastre-Peravallas kuivendustööde ja metsakultuuridega. Järgnevatel aastatel käidi Karksi, Skriveri, Trikateni, Riia, Burtneeki, Pärnu, Tusti, Kolzeni, Quellensteini ja Kärde metsades.

1914. aastal külastati uuesti Kastre mõisa metsi.

Talvistel koosolekutel esitati rohkesti ettekandeid. Nii esines metsaülem Wilhelm Knersch ettekannetega kodumaise külviseemne kasutamisest ja Audru metskonna soometsade kuivendamise tulemustest.

Max von Siversi referaatide pealkirjad olid „Ebatsuuga seemne kogumine Kanadas", „Juhend lehise kasvatamiseks", „Metsakasvatuskoolidest" ja „Liivimaa jahieeskirjade projekt".

Eugen Ostwald pidas ettekanded hooldusraietest, Riia linnametsades kasutatavast metsakorraldusviisist, noorendike majandusliku väärtuse selgitamisest ja tormivaatlustest.

Sangaste mõisa omanik krahv Friedrich von Berg kõneles Siberi metsadest ning metsaülem Emil von Stryk okkalainelasest, vaigutamisest ja rüütelkonnametsades tehtud vaigutamise katse tulemustest.

Balti Metsaselts algatas kampaania välismaise männiseemne impordi vastu, kuna sissetoodud seemnega oli seni rajatud palju vigaseid puistuid. Suur teene selles kampaanias oli seltsi esimehel Max von Siversil.

Seltsi üldkoosolekul 1894. aasta jaanuaris arutati kodumaise männiseemne varumist, samuti siberi lehise ja ebatsuuga seemne tellimist.

Selts tegeles ka metsandusliku kirjanduse väljaandmisega. 1896. aastal anti välja „Liivimaa 1896. aasta metsaolude kirjeldus" (Darstellung der forstlichen Verhältnisse Livlands im Jahre 1896). 1899. aastal ilmus seltsi kulul parun Joseph von Wolff-

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Darstellung
der
forstlichen Verhältnisse Livlands
im Jahre 1896.
Herausgegeben
von
baltischen Forstverein.
RIGA.
Buchdruckerei von W. F. Häcker.
1896.

Hilfsbuch
für
Forsttaxatore.
Herausgegeben
von
Baltischen Forstverein
1903.
Riga.
Druck von W. F. Häcker.
1903.

Уставъ
Общества Балтійскихъ Лѣсоводовъ,
Вспомогательнаго
къ Императорскому Лифляндскому Экономическому
Обществу.
Statut
des Vereins Baltischer Forstwirte,
eines Filialvereins
der Kaiserlichen, Livländischen Ökonomischen Sozietät.
Dorpat,
1912.

Balti Metsaseltsi trükised: Liivimaa 1896. aasta metsaolude kirjeldus, metsataksaatori abiraamat ja Balti Metsaseltsi põhikiri.

Lindenbergi „Metsakasvatamine ja selle töökulu" (Forstculturen und deren Arbeitsaufwand) ja 1903. aastal „Metsataksaatori abiraamat" (Hilfsbuch für Forsttaxatore).

1892. aasta jaanuaris tegi metsaülem Georg Cornelius seltsi üldkoosolekul ettekande „Tööjuhend ja teenistusleping metsavahtidele" (Instruktion und Dienstvertrag für Forstwächter). Ettekanne äratas kuulajates suurt huvi ja otsustati moodustada komisjon selle juhendi täiendamiseks. Lisaks Corneliusele valiti komisjoni veel parun Osvald, metsaülem Knersch, riigimetsaülem Karl Aun ja peametsaülem Eugen Ostwald. Seltsi üldkoosolekul 19. jaanuaril 1894 otsustati täiendatud juhend seltsi kulul tõlkida eesti keelde ja trükis avaldada.

Sõda tõmbas pidurit

1895. aasta jaanuaris valiti seltsi üldkoosolekul komisjon, mis pidi välja töötama põhikirja projekti erametsaametnike vastastikuse abistamise kassa loomiseks. Komisjoni kuulusid Õisu mõisa omanik Alfred von Sivers ning metsaülemad Wilhelm Knersch ja Georg Cornelius. 17. jaanuaril 1897 arutati üldkoosolekul seda küsimust ja otsustati asutada Balti Kubermangude Metsaülemate, Metsnike ja Metsavahtide Abistamise Selts (Hilfsverein der Oberförster, Revierförster und Forstwächter in Baltischen Provinzen).

Seltsi esimeheks valiti Alfred von Sivers ja aseesimeheks peametsaülem Alexander Lütkens. Põhikiri kinnitati siseministeeriumis 15. detsembril 1898. Eesmärk oli abistada töövõimetuks jäänud liikmeid, seltsi liikmete leski ja alaealisi orbusid ning aidata oma liikmeid töökoha leidmisel. 1916. aastal selts suleti.

1901. aastal saatis Balti Metsaselts suurmaavaldajaist metsaomanikele ja metsaülematele neljaleheküljelise ankeedi, kus oli kokku 56 küsimust. Ankeediga loodeti saada ülevaadet Balti kubermangude metsaoludest. 1903. aastal avaldas Max von Sivers vastuste töötlemisel saadud tulemused oma trükises „Die forstliche Verhältnisse der Baltischen Provinzen".

1914. aasta märtsis hakkas Baltische Wochenschrifti kaasandena ilmuma Forstliche Mitteilungen (Metsanduslikud Teated), kuhu koondati metsanduslikud kirjutised. Toimetaja oli Balti Metsaseltsi sekretär metsaülem Alfred Orlowsky. Selts toetas kaasannet 300 rublaga.

Lisaks eelpool nimetatud isikuile kuulusid Balti Metsaseltsi veel mitmed tolleaegsed tuntud metsandustegelased ja paljud Liivimaa mõisaomanikud. Seltsi auliikmeteks olid erinevatel aegadel valitud Ad. von Eichwald, prof doktor Heinrich Moritz Willkomm, akadeemik Alexander Theodor von Middendorff, Eduard Reinhold von Oettingen, Wilhelm Knersch, Eugen Ostwald, Max von Sivers, Alfred von Sivers, Georg Cornelius.

Tänu Max von Siversi energilisele tegevusele suurenes jõudsalt ka seltsi liikmete arv. Kui 1891. aastal oli vaid 61 liiget, siis 1893. aastal 127 ja 1905. aastal juba 328. Populaarsed olid seltsi korraldatud metsaõhtud Tartus. Liikmemaks oli kolm rubla aastas.

Alates 1890. aastast kuni tegevuse lõpuni oli Balti Metsaseltsi esimees valdavalt Max von Sivers. Aastail 1897 ja 1898 täitis tema haiguse tõttu esimehe kohustusi Alfred von Sivers. Aseesimees oli pikemat aega Georg Cornelius ja sekretärid Eugen Ostwald, Emil von Stryk ja Alfred Orlowsky. Seltsi kauaaegne esimees Max von Sivers suri 9. jaanuaril 1919.

Esimese maailmasõja ajal Balti Metsaseltsi tegevus hääbus, koosolekuid ja ekskursioone ei toimunud. Mõningal määral jätkus metsanduslike teadmiste levitamine.

Balti Metsaselts tegutses kokku ligi 50 aastat. Selle tegevus omab tähtsat kohta Eesti metsanduse ajaloos.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

MITTE MÕNI TAVALINE ISELAADIV HÜBRIID

UUS SUBARU FORESTER e-BOXER ON KOHAL!

Me oleks võinud teha ühe järjekordse igava iselaadiva hübriidauto. Pakkuda sellele oma legendaarset nelikvedu lisavarustuses raske raha eest. Ja jätta meie maailmaklassi EyeSight juhiabisüsteemid valikvarustuse nimekirja.

Aga me ei teinud seda. Sest oleme alati ehitanud autosid neile, kes julgevad mõelda teisiti.

Tuliuus Subaru Forester e-Boxer. Mitte nagu teised.

subaru.ee

Keskmine kütusekulu ja CO_2 heitmed (NEDC/WLTP): 6,7/8,1 l/100 km, 154/185 g/km.
3 aastat tasuta hooldust läbisõidul 15 000, 30 000 ja 45 000 km.

3 AASTAT TASUTA HOOLDUST

SUBARU

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Fotod: Liisi Seil

Olid ajad

Märkidega puud

räägivad loo vaigukogujatest

Liisi Seil

Saarjõe maastikukaitsealal kasvavad männid, mille tüvedel on mõistatuslikud lõikejäljed – just nagu oleks seal läbi viidud salarituaale. Tegelikult on need mälestused ajast, mil Eesti metsades käis hoogne vaigukogumine.

Sääraseid puid leidub mujalgi, sest eelmisel sajandil koguti männipuude vaiku paljudes Eesti riigimetsades. Praegu on need „mälestusmärgid" kõige rohkem säilinud paikades, kus varasemad majandusmetsad on hiljem kaitse alla võetud ja seal on raie keelatud.

Türi metsakombinaadi ajaloo uurija Urmas Lükki andmetel tegeleti Eestis vaigukogumise ehk vaigutamisega umbes pool sajandit. Esimesed vaigukogumise katsed tehti siin pärast Esimest maailmasõda. 1960. aastaks toodeti Eestis juba 837 tonni vaiku aastas.

Saarjõe maastikukaitseala vaigutuslank asub Järvamaa lõunapiiril Rassi külas, piirkonnas, mis kandis enne külade ühendamist nimetust Tõrvaaugu. Kauaaegsed metsamehed Elor Ilmet ja Jaan Jaska mäletavad selgelt, kuidas töölised käisid nendelt mändidelt vaiku nõutamas. Saadud toorainet kasutati keemiatööstuses lahustite ja lakkide tootmiseks.

Ajalukku vajunud töö

„Vaigukogumine kuulus metsakombinaatide tööde hulka. Metskonnad tegelesid sel ajal rohkem metsavalve, harvendusraie ja muu sellisega," kirjeldab Elor Ilmet, praegune riigimetsa majandamise keskuse Viljandimaa metsaülem. Ta on Järvamaa lõunapiiril Rassi külas elanud 1983. aastast, mil suunati pärast kõrgkooli Kabala metskonna metsaülemaks.

Metsanduse ajaloo tutvustamiseks on ta oma elumajja, endisesse Kabala metskonna kontorisse, rajanud väikese metsandusmuuseumi. Seal saab näha vanu esemeid ja dokumente.

Praegu pensionipõlve nautiv Jaan Jaska on pikka aega töötanud Kaansoo ja Vastemõisa metskonna juhina. Temagi mäletab vaigukogujaid hästi, sest metskond pidi andma neile vajali-

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

◀ Vaigutatud puid võib leida ka majandusmetsast. Saarjõe maastikukaitseala kõrval on raielank, millele on vaigutatud männid jäetud seemnepuuks.

VAIGUTAJA MUUTUS OSAKESEKS METSAST

„Vaigutus oli selline töö, kus mees pidi iseseisvalt töötama. Kas mees on metsas või poe taga – kes seda kontrollida suutis," ütleb kunagine vaigutaja Jaak Leiman, kelle meenutus on talletatud Türi metsamajandi almanahhis. Mees kinnitab, et plaani täitmise korral oli palk väga hea, kuid puhkepäevi see töö ei lubanud.

„Kombinaat varustas putkaga, kus ööbida. Tegin endale välipliidi. Kitsed ja metssead käisid ümber elamise – värske loodus, vaikus, rahu. Imbud selle vaigu ja metsaga nii läbi, et sind võetakse omaks," kirjeldab vaigutaja. „Istun kraavi kaldal, söön lõunat. Teisel pool põder oma vasikaga. Vahe on viis meetrit, aga ta ei tee minust väljagi. Teadsin isegi, kus iga uss elab. Elasime üheskoos sõbralikult."

Jaak Leiman räägib ka oma töökaaslasest, vaigutuse insenerist Hugo Nõlvakust: „Tore mees. Vahel ajas uustulnukatele parajat loba – karu-, hundi- ja ilvesejutte. Ühele vene mehele rääkis, et ilves istub puu otsas, võib kaela karata ja imeb verest tühjaks. Et sellepärast kannavadki neegrid Aafrikas oda õlal. Sell kuulas jutu ära ja sidus miski odalaadse selga, kui metsa läks."

Meenutaja tõdeb, et vaigutajaid tuli ja läks, kuid põhikaader püsis paigal. „Kui tuli vaigu korjamine, siis pidi raskete ämbritega selle tünni viima ja veel ka iga ilmaga lõikeid tegema," jätkab Jaak Leiman. „Kui äike oli, siis võtsid kiletüki ja kükitasid kuskil võsas. Mul lõi välk läbi vaigutopsi – pärast oli topsis väike mustjas junn."

Vaigutus lubas metsasolijal toimetada oma rütmi järgi. „Teine mees peab kell kaheksa null-null tööl olema, aga vaigutaja on vaba. Olen lõpetanud päeva hämaras ja olnud päikesetõusuga väljas. Peaasi, et töö on tehtud, kelle asi see on, kunas ma töötan. Olengi osake Eestimaa metsast, kuni teda veel on," ütleb Jaak Leiman.

Urmas Lükki koostatud Türi metsakombinaadi almanahh sai valmis 2019. aasta suve lõpul. Digitaalselt on seda võimalik täismahus lugeda Türi raamatukogus ning Järvamaa ja Türi muuseumis. Väljatrükke saab lehitseda Türi raamatukogus ja muuseumis. Teos koosneb 333 leheküljest, mis on A4 formaadis.

kud load ja tegema ka järelevalvet.

Kabala metskonnas võeti viimased puud ette 1986. aastal.

Kuidas töö käis?

Elor Ilmet otsib oma muuseumi varudest välja õhukese 1950. aastast pärit brošüüri, mis kannab pealkirja „NSV Liidu metsade männipuistute vaigutuskasutuse juhend".

Eeskirjades märgitakse, et vaigutuslanke eraldati vaid metsamajanduse ministeeriumi erilisel loal. Selle saamiseks tuli läbi käia pikk protsess: langid valiti välja, vaadati üle, kooskõlastati mitme ametkonnaga ja kooslati üleandmise-vastuvõtmise aktid. See kõik võttis aega rohkem kui aasta.

„Vaigutamiseks valiti majandusmetsades välja puhtad männikud, kus oli hiljem ette nähtud lageraie," kirjeldab Elor Ilmet. „Seejuures ei tohtinud need asuda jõgede, raudteede, auto- ja maanteede ääres. Juba Vene ajal arvati, et inimestele peab ka silmailu jääma."

Haaknuga (vasakul) ja vaigutamise kaabits.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Elor Ilmet näitab, kuhu asetati männil vaigukogumise topsik.

Karrid ja topsiku hoidmise kohad.

Pärast seda, kui lank oli vaigutamiseks eraldatud, ei võinud sealt ühtegi puud raiuda – mändide arv pidi jääma töö lõpuni samaks kui vastuvõtuaktil.

Elor Ilmet näitab oma eramuuseumisse toodud vaigukogumise tööriistu. Esimene on kaabits, millega vaigutajad eemaldasid männi tüvelt korba ja kaapisid selle all oleva pinna siledaks. Järgmisena võeti kasutusele terava otsaga haaknuga, mis kinnitati pika varre külge. Sellega tõmmati korbastatud alale umbes meetripikkune püstine peakanal.

Peakanali külgedele lõigati umbes 45kraadise nurga all kaldlõiked ehk karrid, mis kaugelt vaadates meenutasid kalasabamustrit. Eeskirjas on märgitud, et korraga võis lõigata 10–20 karrit. Mööda neid voolas vaik püstise peakanalini ja valgus sealt allapoole, kuni jõudis puutüve külge kinnitatud kogumistopsi. Säärasel moel võis suve jooksul suurelt männilt koguda umbes pool kilogrammi vaiku.

Lõpetuseks anti hapet

Hiljuti Türi metsamajandi almanahhi koostanud Urmas Lükki kirjutab oma teoses nii: „Puu sees on vaik vedel, kuid õhuga kokku puutudes ning päikese soojuse mõjul hakkab vaik hanguma ja muutub kõvaks. Kui männile tehtud värske lõige kuivas ning vaigu vool lakkas, tuli teha uus lõige."

Vaigutuskasutuse juhendit järgides tuli jälgida, et karride rea kõrgus ei ületaks 4,5 meetrit. Jämedatele puudele võis teha karrisid ka ringiratast mööda tüve, jättes kahe lõikekoha vahele vähemalt kümme sentimeetrit. Nii ongi mõned võimsad puud kaunistatud kahe või isegi kolme lõikereaga.

Et puudest viimanegi piisk välja pigistada, töödeldi neid kaks aastat enne raiumist keemilise ainega, mis ei lasknud vaigul nii ruttu taheneda. Urmas Lükki sõnul kasutati selleks tavaliselt väävelhapet või kloorlupja. Keemilise vaigutamise puhul lõigati tüvesse erilise noaga pikilõhe ja valati sinna spetsiaalse vooliku abil hapet. Selle tulemusena hakkas vaik eriti hästi jooksma.

Kokku lubas juhend üht männipuistut vaigutamiseks kasutada kakskümmend aastat, kusjuures iga viie-kuue aasta järel tuli töö katkestada ja jätta puu üheks aastaks puhkama. Elor Ilmet ütleb, et Kabala metskonnas nii pikka vaigutusaega ei olnud. Seal lõpetati ühe langi vaigutamine hiljemalt kümne aastaga. Siis tehti lageraie.

Head tarbepuitu kahjustatud mändidest paraku ei saanud.

„Aga need puud sobisid hästi raudteedele liipripakkudeks, kuna olid väga vaigused ja ei mädanenud," lausub metsaülem.

Vihm tõi tööd juurde

See, kui palju karrisid õnnestus töölistel ühe suve jooksul tüvesse lõigata, sõltus väga palju ilmast.

„Sooja ja kuiva ilmaga jooksis topsik umbes nädalaga täis. Siis lõigati tüvele üle nädala uus joon. Mõnel aastal tuli see rida päris pikk," kirjeldab Jaan Jaska. „Kõige paremini

Praegu pensionipõlve nautiv Jaan Jaska on pikka aega töötanud Kaansoo ja Vastemõisa metskonna juhina.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

jooksis vaik siis, kui väljas oli vähemalt paarkümmend soojakraadi ja piisavalt õhuniiskust."

Vihmasajud tegid seevastu vaigukogujate elu raskeks. „Vesi jooksis karrisid pidi kogumistopsidesse. Kuna vaik on kergem kui vesi, jäi see pinnale püsima ja valgus topsist välja," selgitab Jaska. Töölised pidid topse tihedalt kontrollima ja neid veest tühjaks kallama.

Kui topsikud said vaiku täis, valati nende sisu ämbritesse. Need tassiti käe otsas tee äärde ja tühjendati suurtesse vaatidesse. Sügisel veeti tünnid metsast välja – varasemal ajal hobuse, hiljem traktoriga. Urmas Lükki sõnul saadeti vaik autodega Leningradi oblastisse ja Leetu, kus sellest toodeti kampolit ja tärpentini.

Töötajad elasid metsas

Vaigutajad olid metsakombinaatide töötajad, kes ilmusid välja juba kevadel. Nad hakkasid kõigepealt männipuid korbastama ja siluma, seejärel karre lõikuma.

„Nad võisid jääda ka metsa ööbima, et kasutada töötamiseks ära õhtust ja hommikust jahedamat aega. Päikeselisel päeval oli männikus põrgukuumus," kirjeldab Urmas Lükki. Eeskirjade järgi oli vaigutajatel õigus metsa isegi ajutisi ehitisi rajada.

„Meie piirkonnas käisid vaigutamas üks mees ja naine Türilt. Nad sõitsid külgkorviga mootorrattaga ja ööbisid telgis," meenutab Elor Ilmet. „Türi metsakombinaat oli vahepeal Nõukogude Liidus vaigutamise osas esikohal. Nad said selle eest isegi aukirju!"

Urmas Lükki teab, et metsakombinaadil oli kaks meistrijaoskonda ja umbes kakskümmend vaigutajat.

„Vaigutus oli harilikult nende põhitöö. Talvel nad puhkasid või täitsid muid ülesandeid," meenutab ta. „Inimesed olid sellel tööl väga püsivad. Need pidid olema sellised mehed, kes suutsid ilma kupjata omale tööandjad olla. Tööaja määras neile iga päev Taara ise. Ei lugenud, kas kalendris on puhke- või tööpäev. Kes töötasid kalendri ja kella järgi, teenisid vähe ning olid varsti metsast läinud."

Lõpuni vaigutatud mänd.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Ühe vaigutaja hooaja toodang oli poolteist kuni kaks tonni olenevalt töötaja oskusest ja usinusest.

Elor Ilmet ja Jaan Jaska pole ise vaigutamisega leiba teeninud, kuid nad on teinud vaigutuslankidele järelevalvet. Vahel tuli ette ka pahandusi.

„Kunagi olid vaigutajatel paar puud kadunud. Nad väitsid, et langil on vähem mände kui dokumentides ette nähtud ja kahtlustasid, et osad puud on vahepeal maha lõigatud. Aga siis selgus, et nad olid ise valesti lugenud," muigab Elor Ilmet.

Tõsisem pahandus oli aga sealsamas Rassi külas – töölised olid kõrvutiseisvad langid segi ajanud ja tõmmanud esimesed vaigutusjooned mändidesse, mis kasvasid Saarjõe maastikukaitsealal. See oli suur patutegu, sest kaitsealade puid ei tohtinud vigastada.

Õnneks märkas metsavaht rikkumist õigel ajal, siis, kui mändidele oli joonistatud ainult kolm joont.

„Järelevalve oli sel ajal tugev. Metsavahid ja metsnikud hoidsid oma territooriumil kogu aeg silma peal," kinnitab Elor Ilmet.

Turg kadus ära

Kolme joonega männid kasvavad Rassi külas veel praegugi. Nende kõrval on pooleldi vaigutatud puudega lank, kus karride tõmbamine lõpetati 1986. aasta suvel. Ka need puud on tugevad ja elujõulised, hoolimata kunagistest vigastustest.

„Mänd on väga visa liik. Isegi nendes kohtades, kus on tehtud keemilist vaigutust, püsivad nad veel korralikult püsti," teab Jaan Jaska.

1980. aastate lõpus Eestis vaigukogumine lõppes, sest siis hakkasid metsakombinaadid oma tähtsust kaotama. Nappis ka tööjõudu. Kui varasemal ajal peeti vaigutamist heaks tööks, siis lõpuaastatel sellele enam tegijaid ei leitud.

„Tähtsaim põhjus oli aga see, et looduslikku vaiku polnud enam tooraineks vaja. Keemiatööstus arenes ja vaigu asemel hakati kasutama naftat. Turg kadus ära," tõdeb Jaan Jaska.

METS ON TÄIS TÕRVAAUKE

Tõrvaauk ja infotahvel.

Rassi külas on vaiku kogutud ja tõrva aetud ka varem, siis, kui need alad kuulusid Kabala mõisa metskonnale.

Elor Ilmet näitab metsas arvukaid lehtrikujulisi tõrvaauke ehk tõrvahaudu, millesse laoti tükeldatud männikännud. Need süüdati pealt põlema ja kaeti kõige suurema tule ajal mätastega kinni. Lehtri allosas oli renn, mida mööda voolas kändude põlemisel tekkinud tõrv teise auku, kuhu olid paigaldatud mahutid. „Lõpuks jäi kändudest alles vaid grillsüsi," muigab jutustaja. Niisugusel meetodil on Eestis tõrva aetud vähemalt 14. sajandist.

1837. aastal ehitas Kabala mõisnik metskonnahoone kõrvale suure tõrvaahju, kus aeti mõisa jaoks tõrva. Siis saigi koht endale Tõrvaaugu nime.

„Tõrv läks peamiselt laevade tõrvamiseks. Aga siis, kui puulaevad asendusid raudlaevadega, kadus tõrvatööstus ära," tõdeb Elor Ilmet. Eelmise sajandi alguseks oli mõisniku tõrvaahi juba tarbetu.

Tänapäeval seisab Tõrvaaugu külamaja kõrval samuti miniatuurne tõrvaahi, mis on täiesti töökorras. See tehti vanade jooniste järgi 1997. aastal. Ahjuga aetakse tõrva üks kord aastas, mil toimuvad Tõrvaaugu küla metsa- ja matkapäevad.

Endine Kabala metskonna kontor, kus on väike metsandusmuuseum.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

METSASTATISTIKA

Puidupõhiste toodete väliskaubandus

PUIDUPÕHISTE TOODETE EKSPORT RAHALISES MAHUS (PROTSENTIDES)

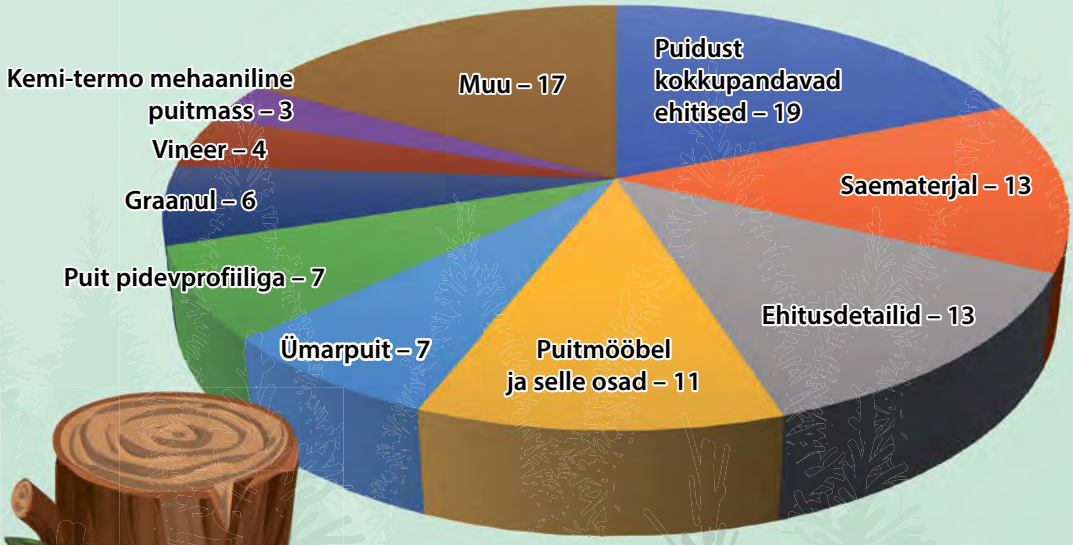

2019. aasta 9 kuuga eksporditi üle 1,7 miljardi euro väärtuses puidupõhiseid tooteid (2% rohkem kui 2018. aasta samal perioodil).

PUIDUPÕHISTE TOODETE IMPORT RAHALISES MAHUS (PROTSENTIDES)

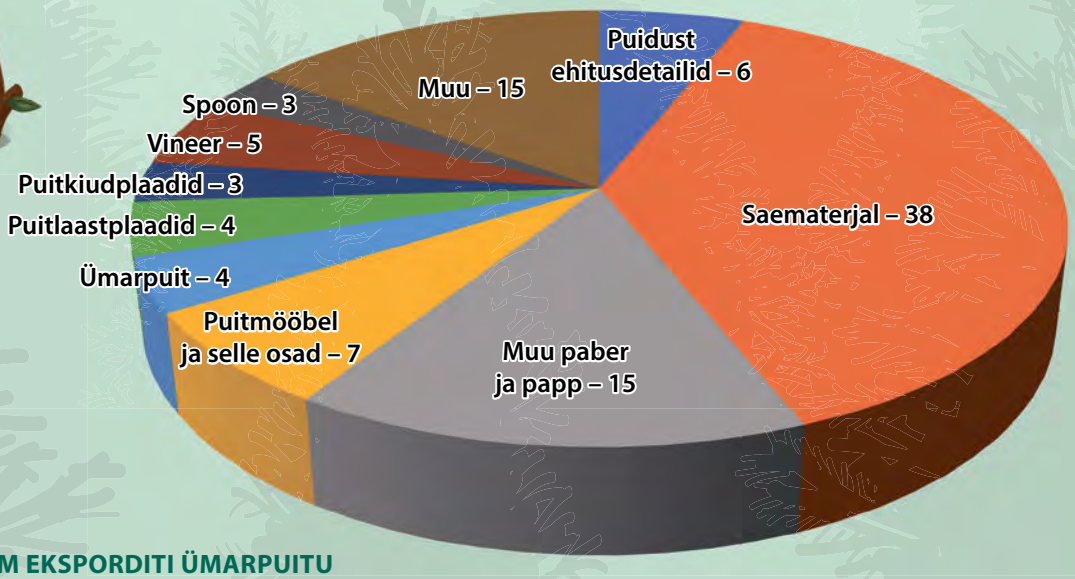

Puidupõhiseid tooteid imporditi 570 miljoni euro eest (eelmise aasta sama perioodiga samas summas).

RIIGID, KUHU ENIM EKSPORDITI ÜMARPUITU (MILJON EUROT)

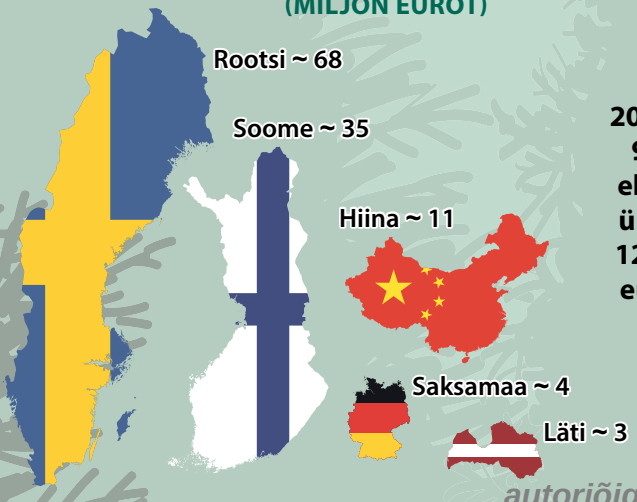

2019. aasta 9 kuuga eksporditi ümarpuitu 126 miljoni euro eest.

ÜMARPUIDU EKSPORT KOGUSE JÄRGI (PROTSENTIDES)

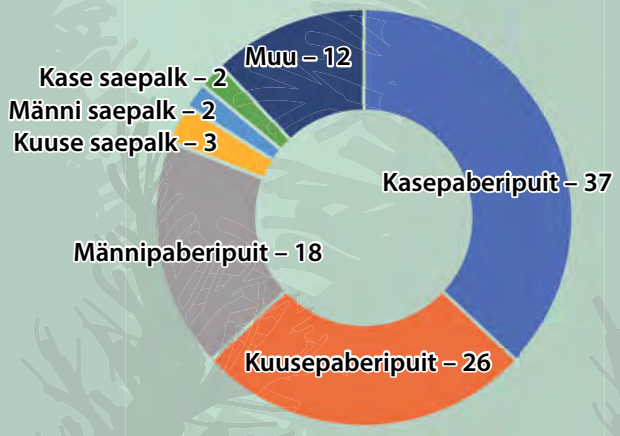

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Allikas: statistikaamet, metsa- ja puidutööstuse liit

Fotod: Karl Adami

Loodusvaatlus

Lindude toidulaud

ei jää metsas talvelgi päris tühjaks

Karl Adami

Toit on talvisel ajal lindude jaoks kriitilise tähtsusega ja kui vähegi võimalik, kulutab enamik sulelisi suurema osa päevavalgest selle otsingutele.

Hämarduvas metsas krudisev lumel tatsates ei sattunud mulle esiti silme ette ühtegi sulelist. Valitses kumisev vaikus, mis on omane just kargetele päevadele. Päikesepaistelised talvepäevad, mis on niigi lühikesed, olid sisustatud otsimisega. Mina otsisin tiivulisi ja tiivulised otsisid nokaesist. Kui pilgu kuuseokste vahelt paistvalt kumalt enda kõrval sirguvale männitüvele suunasin, hakkas mulle silma üks mööda korpa üles rühkiv porr (*Certhia familiaris*).

Porrist andis tunnistust üksnes õrn koorekrabin, silm seletas vaid kreemjasvalget kõhtu, mis vilksamisi tumedal taustal helkis. Porr, kes kaalub vähem kui kümme grammi, pidas vajalikuks enne öömajale jäämist toiduotsingutest veel viimast võtta. Nii askeldas see pisike suleline suisa kolmveerand tundi pärast päikeseloojangut, mil teised linnud olid end ammuilma ööbimispaikadesse sättinud. Pärast viimase nokatäie haaramist suundus porrgi lähedal asunud kuuse koore vahele.

Kuigi külm kulutab enamiku kogutud energiast, ei lahku suur hulk meie metsasulelisi talveks mitte pakase, vaid peamiselt ahenenud toiduvaliku tõttu. Nii nagu ei leia rähnide hulka kuuluv väänkael (*Jynx torquilla*) külmal ajal põhitoiduna tarvitatavaid sipelgaid, ei looda hall-kärbsenäpidki (*Muscicapa striata*) püüda metsas lendavaid putukaid.

Toit on talvisel ajal kriitilise tähtsusega ja kui vähegi võimalik, tegeleb enamik linde suuremal osal päevavalgest selle otsingutega.

Talvisel ajal esineb Eestis regulaarselt 113 liiki, kellest metsaliike on veidi üle 30. Hinnanguliselt jääb või tuleb meile talvitama 4,1–9 miljonit tiivulist. Võrreldes suvise lindude arvukusega on seda mitu korda vähem.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

◀ Pasknääril on vedanud – tõru noka vahel tähendab toitvat kõhutäit.

Värbkaku toiduotsing on päädinud eduga, rasvatihasel paraku hea päev polnud.

Need tiivulised, kes meile talveks pidama jäävad, võivad sattuda olukorda, kus neil tuleb konkureerida kirdest ja põhjast lisanduvate lindudega, kes on soodsate toidualade otsingul. Nõnda võivad toidunappuse tõttu suuna meie aladele võtta näiteks vöötkakud (*Surnia ulula*) või urvalinnud (*Carduelis flammea*), kes muidu meil ei pesitse.

Eesti metsalindude seas leidub aga ka liike, kes ei tegele talvel ükskõnes ellujäämisega, vaid otsustavad lausa pesitseda. Seda isegi siis, kui väljas paugub kõva pakane. Kuusekäbilinnud (*Loxia curvirostra*) sõltuvad suuresti käbiseemnesaagist. Seetõttu võib neid mõnel aastal meie mail leiduda vaid tuhatkond, käbirikkal aastal aga sadu kordi rohkem. Pesitsemise ajastavad nad käbide saadavuse järgi, mistõttu ei tasugi imestada, et nad ka talvel seda teevad.

Mõni näeb veidi enam vaeva

Paljud metsasulelised satuvad sügistalvisel ajal lähedal asuvatesse aedadesse. Eriti meelsasti tikuvad sinna need linnud, kes loodavad sealt miskit hõlpsasti noka vahele saada. Pasknäärid (*Garrulus glandarius*) käivad tammetõru-, mänsakud (*Nucifraga caryocatactes*) pähkli- ja tihased (*Parus*) seemnejahil.

Ühel hetkel ammenduvad aga ka aias leiduvad võimalused ja nii tuleb asuda otsima. Mõned linnud näevad toidu otsimise ja kättesaamisega veidi enam vaeva. Näiteks musträhn (*Dryocopus martius*), kes on võimeline noka abil lammutama suisa elujõus kuuske ja selle juuri, et hiljem pika keele abil noka vahele haarata puidus peituvad mardikaliste vastsed ja valmikud. Sellele eelneb pikk koputamisprotsess, et leida peidusoleva toidupoolise asukoht.

Toidu otsimiseks võtavad linnud

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

ette peaaegu kõik metsakorrused, mistõttu ei tasu imestada, kui seal jalutades kohtab kändu lammutavat musträhni.

Teised rähnid on aga märksa tagasihoidlikuma lammutamisoskusega. Laanerähn (*Picoides tridactylus*) võib toitu otsida äärmise põhjalikkusega kogu päeva vältel vaid ühel puul, koorides surnud ja surevaid puid ning kontrollides koorepragusid, haarates sealt pisemaidki putukaid ja lülijalgseid. Talvelgi leidub neid, tõsi küll, mitte sel määral kui kevadel ja suvel.

Putukaid jahivad puuokstelt ja koorepragudest, puuõõnsustest ja lehekõdust enamasti segasalkades toimetavad tihased, puukoristajad (*Sitta europaea*), porrid ja põialpoisid (*Regulus regulus*).

Mida jahedamad on ilmad, seda vähem on putukaid liikvel, mistõttu on lindudel paigalpüsiva ja peitunud saagi leidmiseks tarvis rohkelt õnne.

Peamiselt seemnetoidulised sulelised, näiteks leevikesed (*Pyrrhula pyrrhula*), toimetavad kraavipervedel laiuvatel nõgestel, hanemaltsal ja teistel umbrohtudel. Lisaks otsivad nad üles vahtraseemned nii puudelt kui ka maapinnalt. Kui aga mets ja seal paiknevad kraavipealsed seemnetest tühjaks saavad, võtavad leevikesed suuna põlluservadele ja aedadesse.

Metsaelanike menüüs on olulisel kohal okaspuuseemned. Neist huvituvad nii musttihased (*Periparus ater*), kuuse-käbilinnud, siisikesed (*Spinus spinus*), mänsakud ja rähnidest ainsana suur-kirjurähn (*Dendrocopos major*). Tema rajab käbide töötlemiseks saagi lähedale niinimetatud sepikoja, mis kujutab endast väikest auku või õõnsust puus, millesse käbi toppida.

Ümber laua on hulk nokki

Neil aastatel, mil puud on kuuse- või männikäbidest lookas, ei pruugi suurkirjurähn muu toidu suunas kuigivõrd vaadatagi. Võiks arvata, et kui käbisid on külluses, toimetavad käbihimulised külg-külje kõrval rahulikult, kuid nii see siiski pole. Olen korduvalt märganud, kuidas suur-kirjurähn panustab enamuse valgest ajast käbide lähedalt teiste lindude peletamisele. Nii on suur-kirjudele olnud pinnuks silmas musttihased, kuuse-käbilinnud ja liigikaaslased.

Kuigi tammetõrud ja sarapuupähklid säilivad hästi, pole mänsakutel ja pasknääridel tammede ja sarapuude juurde pärast oktoobrit enam asja, kuna selle saagi koristavad teised linnud ja pisinärilised juba enne, kui see küpseks saab. Oma panuse annavad saagikoristusse ka mänsakud ja pasknäärid ise. Segatoiduliste vareslastena külastavad nad sarnaselt ronkadele (*Corvus corax*) vajadusel hukka saanud loomigi.

Metsas ja raiesmikel toimetavate röövlindude, eriti kakkude (*Strix*) elu võib liigse lume korral ohtu sattuda, isegi kui saakloomi jagub külluses. Nii ei pruugi kuuseokste varjus passiv värbkakk (*Glaucidium passerinum*) küüniste vahele saada ühtegi leethiirt, kuigi neid võib paksu lumevaiba all siblida kümneid.

Röövlinnud jahivad ka väikelinde, kelle tähelepanu võib nii mõnigi kord olla suunatud toiduotsingutele. Sestap toimetab enamik siia jäävaid värvulisi salkades. Mitu silmapaari aitab ohtu paremini tuvastada.

Metsalindude toidulauda aitavad rikastada lepakäbid ja lehepungad. Viimastest toituvad näiteks leevikesed ja laanepüüd (*Tetrastes bonasia*). Õigupoolest moodustavad just lehepungad selle metsakanalise

Leevikesed toimetavad muu hulgas kraavipervedel laiuvatel nõgestel, hanemaltsal ja teistel umbrohtudel.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Käbis peituvad seemned on hea söögipoolis paljudele lindudele, sealjuures musttihasele.

talvemenüüs põhiosa. Kui aga lume alt paljastuvad külmunud pohla- või sinikamarjad, söövad linnud neidki hea meelega. Meie suurim metsakanaline – metsis (*Tetrao urogallus*) – toitub talvisel ajal peaasjalikult männiokastest, kusjuures okkaid haarab ta konkreetsetelt puudelt.

Ööseks vaja sooja ulualust

Külma elavad tiivulised üle mitmel viisil. Esiteks toodavad nad külmavärinate abil sooja, kasutades selleks suuremaid lihaseid, näiteks rinna- ja jalalihaseid. Teiseks lõpetavad nad tavapärase kehasooja hoidmise kas mingiks ajaks või siis mingites kehaosades. Ühtlasi tuleb metsalindudel kogu valge aja vältel toiduotsingutega tegeleda.

Niigi kiiret ainevahetust peavad linnud talvisel ajal veelgi kiirendama. Eriti just väiksemad, kellel sooja kaotav kehapind on võrreldes keha ruumalaga suhteliselt suurem. Meie ühed pisemad sulelised, põialpoisid ja porrid, kes on tihastest märksa väiksemad, on sunnitud kogu päevavalguse aja toiduotsingutele pühendama.

Külmem kipub olema ikka pika öö ajal ja külmumise vältimiseks otsib enamik metsalinde võimalikult sooja ulualuse. Mõned liigid ei pea paljuks sooja kokkuhoidmiseks mitmekesi koos ööbida, näiteks sabatihased (*Aegithalos caudatus*), kuid kõik sulelised siiski nii seltsivad pole.

Metsa lähedal asuv aed ning hoonedki pakuvad värvulistele üsna turvalist ja kõledatel talveöödel igati sooja ööbimispaika. Olen korduvalt näinud,

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Männikoore pragudest ja alt leiab porr putukaid ja lülijalgseid, kellega kõhtu täita.

kuidas metsas teiste tihastega ringi hulkuv rasvatihane (*Parus major*) pöörab paarkümmend minutit enne loojangut aia suunas, et seal asuva hoone tuulekasti pugeda. Järgmisel päeval ühineb lind taas salgaga.

Lisaks on mulle teada üks hallpearähn (*Picus canus*), kes pärast „päevatööd" suundus ööbima naabertalu puukuuri ja oli igal hommikul üllatunud, kui naabrinaine küttepuude järel käis.

Lume olemasolul kaevuvad metsakanalised valge vaiba sisse, sest seal on soojem. Enamik linde peitub aga tihedatesse kuuskedesse või otsib öö möödasaatmiseks mõne puuõõnsuse. Mida kindlam on ööbimispaik, seda kauem lubavad linnud endale toiduotsinguid.

Eriliselt aktiivsed on nad siiski hommikutel, mil tuleb ööga kaotatud energia kiiremas korras taastada. Päeva mõlemas otsas ei tasu vaadeldavaid linde aga liigselt häirida, kuna see võib maksta neile elu.

Talvevarud sahvrisse peitu

Sügis- ja talvekuudel võib märgata, kuidas nii mõnigi lind ei tarvita leitut kohe ära, vaid tassib selle eemale. Suure tõenäosusega viivad nad toidu nii-öelda sahvritesse. Et talvel veidi muretumalt pakaselistele ilmadele vastu minna, näevad nii mõnedki siia jäävad tiivulised kurja vaeva talvevarude kogumise ning oskusliku talletamise ja peitmisega. Kehvasti hoiustatud toidupalad võivad soodsategi olude korral rikneda ja varumisega teistele vahele jäädes võib suleline olla kindel, et sahver tehakse õige pea tühjaks.

Peidavad nii tutt-tihased (*Lophophanes cristatus*), põhjatihased (*Poecile montanus*), vahel puukoristajad ning sagedasti pasknäärid ja mänsakud. Röövlindude puhul on teada värbkaku sahvrid, mis asuvad enamasti kas metsa paigutatud pesakastides või puuõõnsustes. Nii võib kevade alguses puuõõnsust üle kontrolliv rasvatihane sattuda laibahunnikule, mille seas leidub nii hiiri kui ka liigikaaslasi.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Musträhn suudab toiduotsingul teha tõhusat tööd. See lind on võimeline noka abil lammutama suisa elujõus kuuske ja selle juuri, et puidus peituvaid mardikaliste vastseid ja valmikuid kätte saada.

Talvevarusid paigutavad linnud oksaharude vahele, sambla ja puujuurikate alla ning puuõõnsustesse. Teatavasti on metsas silmi rohkem kui jõuaks märgata ja mõnikord käituvad teised sulelised suisa julmalt. Teadatuntud on rasvatihase pätikombed. Nimelt ei pea ta vajalikuks varusid koguda ning nõnda võib teda silmata põhjatihase kannul hiilimas ja viimati mainitu peiduurkais tuhnimas.

Kuigi erinevalt rasvatihasest kogu-vad pasknäärid talveks hulgaliselt söödavat ja peidavad selle peaasjalikult sambla alla, on nad siiski vareslastele omaselt uudishimulikud ja taibukad. Nõnda uurivad nad üle liigikaaslaste salakambrid ja vaatavad üle ka paigad, kus oravad pikemalt samblavaipa käppadega tuustivad.

Lisasöötmine – tarvilik või mitte?

Lapsena viis vanaisa mind sageli talverüüs kodumetsa, kuhu toimetasin õhinaga kelku järele vedades metskitsedele heina, üleliigseid juurikaid ja viljateri. Nii mõnigi kord lendasid heinasõime kõrvalt tihedatesse kuuskedesse pasknäärid, kes olid pidevalt pakutud palasid uudistamas. Tollal tekitas see näiliselt abistav tegevus hea tunde, kuid nii nagu ikka, on talvisel lisasöötmisel head ja vead.

Aedades on lindude kostitamine päevalilleseemnete või pekitükiga üsna harilik nähtus ja selle populaarsus näib kasvavat. Talv on tõepoolest elusloodusele karm aeg ja nõnda võib mõttesse kerkida tiivuliste söötmine lisaks aiale ka metsas või selle äärealadel.

Kuna meie perele kuuluv mets asub kohe kodutalu taga, olen nii mõnelgi talvel paigutanud pärast püsiva lumikatte tekkimist ja pikaajalist külma lindudele mõeldud söögimaja hoopiski metsa ja rohumaa piirile. Sellega olen tekitanud endale igapäevase kohustuse viia pisisulelistele nokapoolist.

Kuigi kirjandusest leiab hulgaliselt viiteid sellele, et linnud jäävad lisasöötmisest otsekui sõltuvusse ja unustavad looduses leiduvad toiduallikad, siis julgen väita, et päris nii see siiski pole. Olen aastate jooksul, mil ma peaaegu igapäevaselt suleliste tegemisi olen jälginud, tähele pannud, et metsa piiril kasutavad linnud võimalust lisatoidule ära enamasti jahedate või suisa pakaseliste ilmade korral.

Pehmematel päevadel revideerivad pisilinnud metsa ning otsivad koorepragudesse ja okaste vahele peitunud lülijalgseid. Seetõttu ei pane ma neile just suuri koguseid seemneid ja pähkleid, vältimaks vähese huvi ajal toidu riknemist. Nimelt võib halvaks läinud toit ja suur tunglemine puhastamata toidumaja ümber aidata kaasa haiguste levikule.

Kuna lindudel on niimoodi kindel koht, mida pidevalt väisata, hakkavad selle ümbrust külastama röövlinnudki, kes pisematest sulelistest huvituvad. Kannatajaks võivad olla aga ka tugevamad isaslinnud, kes söömise asemel tegelevad hea toidukoha pideva kaitsmisega liigikaaslaste eest.

Lisatoitmisel on mõned positiivsed küljed. Nimelt väheneb lindude kurnatus ja näljasurmade arv, paraneb vastupanuvõime mitmesugustele haigustekitajatele ja suureneb sündimus, mille läbi populatsiooni arvukus tõuseb. Samas võib sellisel loodusesse sekkumisel olla mitmesuguseid tagajärgi, mida me ei oska täielikult hoomata, seega tuleks lisasöötmise vajalikkust ja sellega seonduvad nüansid läbi mõelda. Seda enam, et lisasöötmise puhul võimaldame lindudele kerget ligipääsu toiduallikale, mida metsas ei leidu.

Kirjandus

- Adami, K. 2018. Eesti talvised metsalinnud. Tallinn, Varrak.
- Kuresoo, R., Relve, H., Rohtmets, I. 2001. Eesti elusloodus. – Kodumaa looduse teejuht. Tallinn, Varrak.
- Mägi, M. 2018. Linnud talvel: võitlus elu eest. – Eesti Loodus, 3: 12–17.
- Rootsmäe, L., Veroman, H. 1974. Eesti laululinnud. Tallinn, Valgus.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Punarebase kavalus tähendab, et ta on osav kohaneja

Vahur Sepp

Rebaseid on meie mail alati elanud. Vahel rohkem, vahel vähem. Teda tunnevad nii suured kui ka väikesed ja teiste loomadega segi ei aja. Reinuvader on populaarne tegelane muinasjuttudes ja erinevates lugudes. Väljend – kaval nagu rebane – on kõigile tuttav.

Inimestel on läbi aegade olnud kombeks omistada loomadele mitmesuguseid iseloomuomadusi, millel tegelikkusega ei pruugi midagi pistmist ollagi. Rebase puhul tähendab kavalus suurt kohanemisvõimet ja oskust hakkama saada muutuvates oludes. Väheste kogemustega küttidele on rebasejaht omaette elamus, kuigi jäävad saagist enamasti ilma. Ju siis oli Rein kavalam ...

Punarebane (*Vulpes vulpes*) asustab nii metsa- kui ka kultuurmaastikke. Tänapäeval on ta jõudnud isegi linnadesse-asulatesse. Suurtes soodes, rabades, metsades elab ta harva. Rohkem meeldivad talle mosaiiksed, väikeste metsatukkadega pikitud põllumajandusalad, kust lihtsam saaki leida.

Rebase põhitoidu moodustavad pisinärilised. Kehvematel aegadel kõlbavad putukad, kahepaiksed ja roomajad ning ära ei põlga ta ka raibet. Jänesed, kitsetalled, noorlinnud, lindude munad – kõik aitavad menüüd rikastada. Meelsasti külastab reinuvader metssigade söögikohti. Seal on lihtne kätte saada hiiri, samuti maiustada jahimeeste tooduga, millega sigu nuumatakse: viljaterad, herned, mais, õunad ja muu. Taimse toidu osakaal rebase toidulaual on muljetavaldav.

Osava kütina kohaneb ta kiiresti muutuvate oludega. Külmunud koorikuga paksu lume korral võib murda isegi täiskasvanud metskitsepulli. Olen seda jälgede järgi korduvalt tuvastanud.

Foto: Aive Sepp

Loo autor hoiab käes rebasenahka.

Tüseda lumekihiga maastikul on hiiri püüda raske, sest pisinärilised toimetavad maapinnal. Nende tabamiseks on tarvis sooritada lumme sukelduvaid hüppeid. Sihik hiire kättesaamiseks on paika pandud kuulmise järgi, kuid tulemuseni viib hüpe harva ja loodetud saak läheb enamasti oma teed. Energiakulu säärase küttimisviisi puhul on suurem kui tagasisaadu. Nii on Reinul häda käes, sest lumekoorik kulutab ninaseljalt karva ning peagi on silmevahe verine ja korpas. Seetõttu tulebki tal leiutada uusi ja tõhusamaid jahipidamisviise.

Talvekarvas rebase kasukas on läbi aegade olnud hinnas

Hinnaline kasukas

Talvekarvas rebase kasukas on läbi aegade olnud hinnas. Välimuse mitmekesisuse järgi – väidetavalt ei ole kahte sama värvi looma – eristasid jahimehed varasematel aegadel näiteks ristrebaseid, pajurebaseid, tulirebaseid, roorebaseid.

Vene ajal oli tema naha hind mustal turul kaks miinimumpalka. Kahjuks suhtutakse tänapäeval karusnahka põlastavalt. Enamik jahimehi on unustanud rebasejahi oskused. Kui kütitakse, siis „pikapüssiga" läbi autoakna. Vintrauast suurel kiirusel väljunud kuul lõhub aga väärtusliku karusnaha.

Rebase arvukust reguleerivad autod ja looduslik suremus. Varasematel aegadel aitas suureks kasvanud populatsiooni ohjata marutaud. Haiguspuhang kordus perioodiliselt nelja kuni kuue aasta järel, järgnedes hiirerikastele aegadele. Seda juhul, kui jahimehed endale võetud kohustustega hakkama ei saanud. Praeguseks on marutaudivastase vaktsineerimisega võetud looduselt vahend tasakaalu hoidmiseks.

Sestap otsib loodus ise uusi võimalusi – rebaste hulgas levivad eksootilised siseparasiidid ja kärntõbi.

Rebane on alveokokk-paelussi looduslik lõpp-peremees. Meie aladele on see parasiit jõudnud lõuna poolt kliima soojenemise ja rebaste kõrge arvukuse tõttu. Alveokokk-paelussi vaheperemeheks sobib ka inimene. Parasiidi põhjustatud haiguse – alveolaarse ehhinokokoosi – ravimata jätmine võib lõppeda surmaga. Nakatumist sellesse haigusse on raske diagnoosida.

Kärntõve peamine levitaja kähriku kõrval on rebane, ent käesoleval sügistalvel on nakatunud loomi märgata varasematest aastatest vähem.

Looduses on kõik omavahel seotud. Enamik jahimehi ei sööda enam metssigu, sest polegi keda sööta. Aafrika sigade katk on oma töö teinud ja rebased-kährikud söötmiskohtadesse, kus üksteist nakatati, enam ei koondu. Nende menüü on seetõt-

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Foto: Remo Savisaar

Kaunis ja elegantne rebane. Väidetavalt ei ole kahte täpselt sama värvi kasukaga rebast.

tu kesisem ja mõlema liigi arvukuski langenud.

Pesaks sobib rebase enda kaevatud lihtne urg, millel võib avasid olla kuni viis. Kui maastik ei muutu, siis kasutatakse seda aastast-aastasse ja tasapisi laiendatakse. Eluruumid „pärandatakse" emalt tütardele.

Pesa omanik on lõhnast tunda

Tuntud urgude kaevajad on mägrad, vahel kolib rebanegi mägra juurde allüürnikuks. Lihtne on vahet teha, kummale liigile rajatis kuulub – mägra uru ees on alati vagu, rebasel (ka kährikul) on sissepääsu esine ühtlaselt tasaseks trambitud. Hea haistmisega inimene võib lõhna järgi ütelda, kas kinnisvara kuulub rebasele või kährikule, mägra oma ei lõhna. Ka kährik ei kaeva urge, vaid asustab need skvotterina. Parema puudumisel sobivad elupaigaks kivi- ja kännuhunnikud.

Pulmi peavad rebased veebruaris. Siis võib vaiksetel öödel kuulda nende kaheosalist kutsehüüdu – „kõu-kõu!". Reinuvaderi klähviv haukumine hoiatab liigikaaslasi hädaohu eest. Indlevale rebasele võib jälgimööda järgneda mitu isast. Liigutakse palju ja uriini sirtsutades levitatakse armusõnumit. Sel ajal võib rebaseid tavapärasest rohkem kohata. Paaritudes jäävad loomad koerlastele omaselt pikaks ajaks kokku. See omakorda raskendab ohu korral põgenemist. Pole head ilma halvata …

Kutsikad näevad ilmavalgust aprillis. Vastsündinud on peaaegu mustad. Neil ammustel aegadel kui hundikutsikate eest arvukuse ohjamiseks preemiat maksti, pakkusid mõned kelmid rebaste järglasi suside pähe. Ainult saba otsas olnud valged karvad tuli ära lõigata.

Poegi on pesakonnas kolm kuni viis. Imetamisperiood kestab poolteist kuni kaks kuud. Asustatud uru eest võib leida sulgi, karvu, konte ja muud, mida vanaloom sinna järglaste toitmiseks on tassinud. Ohu korral võib emarebane pesakonna ringi asustada.

Rebased on territoriaalsed loomad. Sügise edenedes pesakond hajub. Kehvadel hiireaastatel teeb vanarebane poegadele ühemõtteliselt selgeks, et aeg on minna laia ilma õnne otsima. Kasutatav territoorium ei suudaks kõiki toita ning nälg ja haigused oleksid kiired tulema. Sel ajal satuvad paljud noorloomad autorataste alla.

Ilves murrab ja peidab

Rebase looduslikeks vaenlasteks on hunt ja ilves. Noorloomad võivad langeda kalju- või merikotka saagiks. Eriti osavalt peab rebasele jahti ilves, kes sageli murrab neid kui konkurente, aga toiduks ei tarvita. Olen nülginud mitmeid ilvese murtud ja peidetud rebaseid.

Loodetavasti mood pöördub ja metsast kütitud karusnahk tõuseb jälle ausse. Väikekiskjate arvukuse piiramine annaks võimaluse metsakanalistele, soo- ja veelindudele, jänestele, oravatele ja paljudele teistele. Rebaseküttide tekkeks on aga tarvis ühiskonna soosivat suhtumist.

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

1 küsimus, 1 vastus

Eestis on statistilist metsahindamist tehtud 20 aastat. Selle aja jooksul on Eesti metsa hinnatud nelja nelja-aastase tsükli kestel: 1999–2003, 2004–2008, 2009–2013 ja 2014–2018.

Kui palju tööd on selle ajaga tehtud?

Selle ajaga on rajatud kokku:

- 5700 mõõtmisala ehk trakti
- 101 009 proovitükki
- 107 599 osaproovitükki
- klupitud 30 418 proovtükki
- mõõdetud 63 172 mudelpuud
- klupitud 616 709 puud
- klupitud 49 510 peenpuud

Allikas: Statistiline mets. 20 aastat statistilist metsainveteerimist Eestis

Fotod: freepik.com

autoriõigus MTÜ Loodusajakiri

Renlog

OSTAME

kasvava metsa raieõigust
metsakinnistuid
virnastatud võsa ja raiejäätmeid (Mandri-Eestis)
kasvavat võsa

PAKUME

puidu hakkimise teenust
põldude ja kraavide puhastamist giljotiiniga
metsamajanduskavade koostamist

Renlog Eesti OÜ
tel 517 4303
Argo Teral, ostujuht
argo@renlog.ee
www.renlog.ee

VÕIMSAM LAADUR TAGAB SUUREMA TOOTLIKKUSE.

PONSSE K121 laadur on sujuva juhtimisega ning suurepärase tõste- ja pöördejõuga, mis võimaldab tõsta ilma vaevata isegi kõige raskemaid koormaid.

KONEKESKO

KONEKESKO EESTI AS
Põrguvälja tee 3A
Pildiküla, Rae vald
75301 Harjumaa

A logger's best friend
www.ponsse.com